

INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK,
KOMMUNIKATION OCH LÄRANDE

Att beakta barnets bästa i förskolan. En mixed methods-studie om rektorers och politikers uppfattningar

Hanna Petersson

Uppsats: 15 hp
Program och/eller kurs: Barn- och ungdomsvetenskapligt masterprogram, PDA523
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: Vt/2021
Handledare: Jonna Larsson, Pia Williams
Examinator: Ylva Odenbring
Rapportnr:

Abstract

Uppsats:	15 hp
Program:	Barn- och ungdomsvetenskapligt masterprogram
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/ 2021
Handledare:	Jonna Larsson, Pia Williams
Examinator:	Ylva Odenbring
Nyckelord:	Barnets bästa, Barnkonventionen, förskola, rektor, lokala politiker med ansvar för förskolefrågor

'The best interests of the child' principle, originating from the United Nations Convention on the Rights of the Child, is often used in the early childhood education context. However, the principle appear as vague and therefore needs to be implemented in individual cases. In Sweden, it is a responsibility for principals and local politicians to make sure that the best interests of the preschool child is a primary consideration in all actions concerning them. The aim of this study is to explore ideas held by principals and local politicians about what 'the best interests of the child' as a principle implies and how they make sure that the principle is a primary consideration in their actions concerning children. Based on Bronfenbrenner's ecological systems theory (1979), the intention further is to examine the relationship between the opinions held by principals and politicians respectively. The study, drawing on a mixed-methods procedure, applies a qualitative thematic analysis, a descriptive statistical analysis and an integration of the qualitative and quantitative elements. The results show that the politicians and principals emphasise similar as well as divergent ideas about what is crucial in 'the best interests of the child' principle. According to the politicians in the macrosystem, giving principals necessary prerequisites to consider the best interests of the child is their responsibility. However, it appears as if the principals in the exosystem do not regard the given conditions as adequate in considering the best interests of the child. A significant finding is that communication between the exosystem and the macrosystem seems to be insufficient. Therefore, considering 'the best interests of the child' in all actions concerning preschool children seems difficult for both principals and politicians, and deserves further research.

Förord

Arbetet med denna uppsats har givit mig fördjupade insikter i svårigheterna med att beakta *barnets bästa*. Från att ha uppfattat begreppet som relativt okomplicerat har jag under läsning av policydokument och tidigare forskning samt under genomförandet av studien insett att principen om *barnets bästa* är både komplex och svår att tillämpa. Därför är jag mycket tacksam till de rektorer och politiker som valde att delta i studien och som därmed tog sig tid att reflektera över principens innebörd och tillämpning i sina ställningstaganden och beslut. Tack!

Jag vill också tacka mina handledare Jonna Larsson och Pia Williams för utvecklande diskussioner, konstruktiva synpunkter, uppmuntrande kommentarer och stort engagemang i mitt uppsatsarbete. Tack!

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
2. Syfte och frågeställningar.....	8
2.1 Syfte.....	8
2.2 Forskningsfrågor.....	8
3. Bakgrund.....	9
3.1 Barnets bästa i förskolans styrdokument.....	9
3.2 Stöd vid tillämpning av Barnrättskonventionen.....	10
3.3 Barnrättskonventionens portalparagraf.....	11
3.4 Konventionens implikationer i styrning och verksamhet.....	12
3.5 Studiens återkommande begrepp.....	13
4. Teori.....	15
4.1 Teoretiska utgångspunkter.....	15
4.2 Epistemologiska utgångspunkter.....	17
5. Tidigare forskning.....	18
5.1 Barn som subjekt.....	18
5.2 Barn som objekt.....	18
5.3 Barns rätt till delaktighet.....	18
5.4 Nutidsperspektiv och framtidsperspektiv.....	20
5.5 Kritik mot Barnrättskonventionen.....	20
5.6 Barnets bästa – en universell princip?.....	21
5.7 Kommuners och rektorers ansvar.....	21
5.8 Konklusion om tidigare forskning.....	22
6. Metod.....	23
6.1 Mixed methods.....	23
6.1.1 Ontologiskt förhållningssätt till mixed methods.....	23
6.2 Studiens deltagare.....	23
6.2.1 Urval.....	24
6.3 Studiens metoder.....	25
6.3.1 Enkätundersökning.....	25
6.2.1.1 Metodologiska överväganden.....	26
6.2.1.2 Praktiskt förfarande.....	27
6.2.2 Intervjuer.....	27
6.2.2.1 Metodologiska överväganden.....	28
6.2.2.2 Praktiskt förfarande.....	28
6.4 Etik.....	28
6.4.1 Etik i enkätundersökningen.....	29

6.4.2 Etik i intervjuerna	29
6.5 Analyismetoder.....	30
6.5.1 Kvalitativ analys.....	30
6.5.2 Kvantitativ analys.....	31
6.5.3 Integrering av resultaten.....	31
6.6 Reliabilitet och validitet	31
6.7 Diskussion om studiens metoder	32
6.7.1 Mixed methods-ansatsen	32
6.7.2 Kvalitativ metod.....	33
6.7.3 Kvantitativ metod.....	33
6.7.4 Avslutande kommentar.....	34
7. Resultat.....	35
7.1 Kvantitativa resultat som visar i vilken utsträckning rektorer uppger att de beaktar barnets bästa.....	35
7.1.1 Kännedom om Barnrättskonventionen och begreppet barnets bästa.....	35
7.1.2 Rektorerers användning av begreppet barnets bästa.....	37
7.1.3 Rektorerers beaktande av barnets bästa i praktiken.....	38
7.1.4 Rektorerers uppfattningar om huruvida de tar eller skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa.....	39
7.2 Centralt i politikers beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa	40
7.2.1 Ge förutsättningar och ta ansvar.....	41
7.2.1.1 Ge barn förutsättningar.....	41
7.2.1.2 Ge rektorerer förutsättningar	42
7.2.1.3 Ge personal och verksamhet förutsättningar	43
7.2.1.4 Resursfördelning och ekonomiska prioriteringar.....	43
7.2.2 Barns bästa nu	45
7.2.2.1 Förhållningssätt till barnets bästa.....	45
7.2.2.2 Barns trivsel och utveckling.....	46
7.2.3 Barns bästa i framtiden.....	48
7.2.3.1 Barns framtida bästa	48
7.2.3.2 Medvetenhet om konsekvenser av politiska beslut.....	49
7.3 Centralt i rektorers beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa	49
7.3.1 Fokus på barnet	50
7.3.1.1 Barnet i centrum	50
7.3.1.2 Barns behov	51
7.3.1.3 Beslut och förutsättningar för barns bästa.....	52
7.3.1.4 Att lyssna på barnen.....	53
7.3.2 Möjligheter och svårigheter att agera för barns bästa.....	53
7.3.2.1 Möjligheter att agera för barns bästa.....	53
7.3.2.2 Svårigheter att agera för barns bästa.....	54
7.4 Integrering av kvalitativa och kvantitativa resultat i rektorernas svar	56

7.4.1 Rektorerers uppfattningar om beaktande av barnets bästa vid förskoleplacering	56
7.4.2 Rektorerers uppfattningar om sina möjligheter att ta hänsyn till barnets bästa.....	57
7.5 Integrering av kvalitativa resultat från rektorer och politiker	57
7.5.1 Förutsättningar.....	58
7.5.2 Förskoleverksamhetens fokus	58
7.5.3 Barn i behov av särskilt stöd	59
7.5.4 Att lyssna på barn	59
7.5.5 Nutidsperspektiv och framtidsperspektiv	59
8. Diskussion	60
8.1 Metoddiskussion	60
8.1.1 Överväganden – kvalitativ metod.....	60
8.1.1 Överväganden – kvantitativ metod.....	62
8.1.3 Etiska överväganden.....	62
8.2 Resultatdiskussion	63
8.2.1 Centralt i politikernas uppfattningar	63
8.2.2 Centralt i rektorernas uppfattningar	63
8.2.3 Samband mellan politikernas och rektorernas uppfattningar.....	64
8.3 Förslag till vidare forskning.....	66
Referenslista	68
Bilagor	72
Bilaga 1 Informationsbrev till politiker	
Bilaga 2 Informationsbrev till rektorer	
Bilaga 3 Enkätundersökning till rektorer	
Bilaga 4 Intervjuguide: Intervjufrågor till politiker	

1. Inledning

I samband med att Barnrättskonventionen¹ blev svensk lag 1 januari 2020 sattes begreppet *barnets bästa* högt på agendan både i samhällsdebatten, i politiken och i förskolan. Trots att det offentliga Sverige sedan ratificeringen 1990 varit ålagt att följa konventionen tycktes många beslutsfattare få upp ögonen för vilka implikationer konventionen medförde, och kanske i ännu större utsträckning borde medföra, inte minst i förskolekontexten (Barnombudsmannen, u.å.; Ekman, 2020a; Sveriges Kommuner och Landsting², 2017).

Som förskollärare hade jag länge intresserat mig för relationen mellan policydokument, politiska beslut, beslut fattade av kommunala tjänstemän på övergripande nivå och hur vardagen ter sig för förskolebarn och pedagogisk förskolepersonal. Ett antagande som görs är att förutsättningarna för förskolans verksamhet förändrats, vilket påverkar villkoren för såväl barns välmående och trygghet i förskolan som för deras möjligheter till utveckling och lärande. Den teoretiska grunden för antagandet är Bronfenbrenners (1979, 1986) systemekologiska teori, enligt vilken samhället består av ömsesidigt interagerande system.

Min magisteruppsats behandlade barns perspektiv, vilket medförde medvetenheten om barns rättigheter i allmänhet och barns rätt att göra sina röster hörda i synnerhet växte. Dessutom innebar arbetet med magisteruppsatsen fördjupade insikter i hur komplext det är att förhålla sig till 'barns perspektiv'. Bland annat väcktes frågor om vem som har rätt att uttala sig 'ur barns perspektiv' – forskare, vuxna som känner barnet väl och/eller arbetar med barnet eller endast barnet självt (Petersson, 2020). Utifrån synen på barn som kompetenta subjekt är det rimligt att barns egen röst är vägledande i situationer som berör barn (James, Jenks & Prout, 1998). Samtidigt kan vuxna ur ett makroperspektiv försöka ta reda på vad som är bäst för barn (Emilsson & Johansson, 2018).

Med utgångspunkt i praktiska erfarenheter och de reflektioner som väckts av studierna, inte minst de lärdomar som drogs av magisteruppsatsens resultat, gjordes valet att inrikta masteruppsatsen mot barns rättigheter. Eftersom flera magister- och masteruppsatser skrivits om hur förskollärare uppper att de beaktar *barnets bästa* i förskolevardagen inriktades studien mot rektorers och lokala politikers uppfattningar om vad principen om *barnets bästa* innebär. Vidare riktades fokus mot vilka implikationer de uppfattar att principen om *barnets bästa* ger i uppdraget som rektor respektive politiker. Dessutom fanns en önskan att problematisera principen om *barnets bästa*, som av forskare å ena sidan kritiseras för sin vaghet, å andra sidan ska kunna användas universellt och därför kanske måste vara diffus (Zermatten, 2010).

För att synliggöra såväl rektorers och politikers uppfattningar som relationen mellan systemen inom vilka de verkar gjordes valet att genomföra en mixed methods-studie (Bronfenbrenner, 1979; Creswell, Plano Clark, Gutmann & Hansson, 2003; Creswell & Plano Clark, 2018). Med hjälp av både kvalitativ och kvantitativ metod skulle således frågan om *barnets bästa* ur rektorers och politikers perspektiv belysas.

¹ Valet att benämna Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter "Barnrättskonventionen" istället för det ofta använda "Barnkonventionen" grundas i en önskan att lyfta fram att konventionen gäller just barns rättigheter (Englundh, 2009; Qvarsell, 2001). I texten avses därför SFS 2018:1197 när "Barnrättskonventionen" används.

² Hädanefter benämnt SKL. Numera heter organisationen Sveriges Kommuner och Regioner, SKR.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med studien är att, med utgångspunkt i mixed methods, undersöka uppfattningar bland rektorer och lokala politiker med ansvar för förskolan om på vilka sätt de tar hänsyn till *barnets bästa* vid ställningstaganden och beslut om förskolan samt att synliggöra relationen mellan aktörernas uppfattningar.

2.2 Forskningsfrågor

- Vad framstår som centralt i lokala politikers beskrivningar av hur de beaktar *barnets bästa* i ställningstaganden och beslut om förskolan?
- Vad framstår som centralt i rektorers beskrivningar av hur de beaktar *barnets bästa* i ställningstaganden och beslut gällande de förskoleenheter vilka de har ansvar för?³
- Hur förhåller sig politikers och rektorers uppfattningar om *barnets bästa* till varandra?

³ Medan politikerna ansvarar för 'förskolan' – kommunens förskoleverksamhet i allmänhet (SFS 2010:800, 2 kap 2§) – är rektorernas ansvar specifika förskoleenheter (SFS 2010:800, 1 kap 3§; SFS 2010:800, 2 kap 9-10§§).

3. Bakgrund

Begreppet *barnets bästa* har sitt ursprung i Barnrättskonventionen (SFS 2018:1197) och används i många sammanhang med anknytning till barn och deras rättigheter. Uppsatsen utgår från portalparagrafen, artikel 3.1, i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.⁴ (SFS 2018:1197, 3 art. 1 §).

Artikel 3.1, särskilt begreppet *barnets bästa*, används frekvent i både teori och praktik trots att principen är både komplex och svår att implementera i praktiken (Ekman, 2020a). I denna uppsats fokuseras därför vad begreppet innebär för rektorer för förskolan respektive för lokala politiker med ansvar för förskolefrågor. Vidare studeras hur dessa centrala aktörer uppfattar att principen tillämpas i verksamheter som de ansvarar för.

3.1 Barnets bästa i förskolans styrdokument

Enligt förskolans läroplan ska förskolan "spegla de värden och rättigheter som uttrycks i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Utbildningen ska därför utgå från vad som bedöms vara barnets bästa, att barn har rätt till delaktighet och inflytande och att barn ska få kännedom om sina rättigheter." (Skolverket, 2018, s.5). Vidare betonas barns rätt till delaktighet och inflytande över sin utbildning i förskolan (ibid.). Svensk förskola har alltså en demokratisk värdegrund och är fokuserad på barns perspektiv (Emilson & Johansson, 2018).

Även Skollagen beskriver på vilka sätt *barnets bästa* ska vara vägledande: "I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas." (SFS 2010:800, 1 kap 10 §). Att principen om *barnets bästa* ska vara vägledande i förskolan framhålls alltså också i lagen. Dessutom fastslås att "kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov" och att det är förskolans rektor som ansvarar för resursfördelningen (SFS 2010:800, 8 kap 8b§, 2 kap 10 §).

Parallellt med att förskolan ska "främja barnens utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande människor" och "stimulera barnens kreativitet, nyfikenhet och självkänsla" betonar förskolans läroplan barns behov av omsorg (Skolverket, 2018, s.7, s.10). Vidare ska utbildningen utgå från "en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet" (ibid., s.7). I läroplanen syns därmed dubbla uppfattningar om barnet som dels kompetent och med rätt till delaktighet, dels sårbart och i behov av omsorg (jfr Rutanen, de Souza Amorim, Miguel Colus & Piattoeva, 2014). Därtill har läroplanen både ett nutids- och ett framtidsperspektiv på barns mänskliga rättigheter (Quennerstedt, 2015). Dels ska barns människovärde här och nu respekteras, dels ska barnen erfara respekt

⁴ Eftersom den svenska översättningen av Barnrättskonventionen inte är originaltext följer den engelska originaltexten: "In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration." (SFS 2018:1197, 3 art. 1§; SFS 2018:1197 1§).

som medför att de utvecklar sådana värden (ibid.). Ekman (2020b) menar dock att störst vikt bör läggas vid att barn får sina rättigheter tillgodosedda här och nu för att de är barn, inte för att i framtiden bli något.

Enligt Quennerstedt (2015) är den reviderade skollagens och läroplanens fokus på barns rättigheter resultat av den specificerade barnrättspolitik som den svenska regeringen fastslog 2002. Å ena sidan har policydokumenten alltså påverkats till att tydligare framhålla barns rättigheter (ibid.). Å andra sidan skriver författaren, med hänvisning till regeringens skrivelse från 2013 om åtgärder inom barnrättspolitik, att det återstår mycket arbete i hur lagar och förordningar ska implementeras. Ekman (2020a) hävdar dock, utifrån en annan statlig översyn, att ytterligare steg mot förverkligandet av barns rättigheter togs i och med beslutet att Barnrättskonventionen skulle bli svensk lag. Exempelvis var ett huvudargument, enligt Ekman (2020a), att tydliggöra skyldigheten för alla verksamheter som berör barn att arbeta för ett barnrättsbaserat synsätt.

Vidare betonas att det faktum att den svenska läroplanen för förskolan, ett policydokument på nationell nivå, betonar demokrati som ett grundläggande värde medför att demokratiska förhållningssätt och metoder ska känneteckna arbetet hela vägen ner till lokal nivå och verksamhetsnivå (Moss, 2007). Moss (ibid.) skriver att decentraliseringen av svensk förskola innebär att lokala aktörer behöver tolka de nationella styrdokument till sina kontexter för att där omsätta de demokratiska värdena (ibid.). Eftersom även Skollagen är ett nationellt styrdokument bör Moss (2007) resonemang medföra att det är lokala aktörers ansvar att också implementera Skollagen i förskolan, exempelvis ifråga om resursfördelning efter barns förutsättningar och behov (SFS 2010:800, 8 kap 8b§).

3.2 Stöd vid tillämpning av Barnrättskonventionen

Sverige ratificerade Barnrättskonventionen år 1990, varför staten är ålagd att följa de rättsligt bindande bestämmelserna (Regeringskansliet, 2019). Staten bär alltså det yttersta ansvaret men i praktiken är det regional och kommunal offentlig verksamhet som ska säkerställa att konventionen efterlevs (ibid.; SKL, 2017). Eftersom det är kommunerna och regionerna som implementerar Barnrättskonventionens principer är det dels personer som är förtroendevalda i kommunerna, dels kommunala tjänstemän som har att tillämpa konventionen (Barnombudsmannen, u.å.; Ekman, 2020a). Därför måste förtroendevalda ha kännedom om konventionens bestämmelser (SKL, 2017). Dessutom behöver kommuner balansera inkomster och utgifter på sätt som gynnar genomförandet av barns rättigheter (SKL, 2018b).

I samband med att Barnrättskonventionen blev lag i Sverige 1 januari 2020 fick den ökad aktualitet, vilket märktes på flera sätt både i samhällsdebatten och i förskolekontexten. Med direkt fokus på förskolans verksamhet och på rektorers och förskolepersonals i barngrupp ansvar utkom boken "Barnets rättigheter. Barnkonventionen i förskolan" (Ekman, 2020a), som både innehåller information om barns rättigheter och föreslår vilka konsekvenser dessa rättigheter bör få i svensk förskola. Intresseorganisationen Sveriges Kommuner och Regioner utgav flera skrifter till stöd för förtroendevalda och andra beslutsfattare som behöver ha kunskap om vad *barnets bästa* kan innebära (se t ex SKL, 2017, 2018a, 2018b). Också Barnombudsmannen (u.å) skapade verktyg för att stötta kommuner, myndigheter och andra offentliga instanser i implementeringen av Barnrättskonventionen.

Av relevans för svenska tjänstemän och politiker är även de allmänna kommentarer, författade av Förenta Nationernas Kommitté för barnets rättigheter, som ska ge konventionsstaterna stöd i hur de kan tolka och tillämpa Barnrättskonventionen (Regeringskansliet, 2019). För denna

uppsats är rapporten "General comment No. 14 (2013) on t he [sic!] right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art.3, para.1)" (CRC, 2013)⁵ särskilt aktuell då dess syfte är att försäkra sig om att konventionsstaterna tillämpar och respekterar *barnets bästa* samt att öka förståelsen för och viljan att arbeta för barns rättigheter.⁶

Inom Europeiska Unionen finns gemensamma policydokument om barns rättigheter till vilka Moss (2007) och Herczog (2012) hänvisar. Moss (2007) påtalar att EU:s policydokument saknar konkreta skrivningar om hur man i förskolan ska arbeta med barns rättigheter samt att det saknas diskussionsforum där barns rättigheter i förskolan kan dryftas och problematiseras. Enligt Herczog (2012), som analyserat EU:s policydokument, nämns barns delaktighet inte i något av dokumenten. Forskaren konstaterar att det finns olika synsätt bland vuxna om huruvida och på vilka sätt barn ska ha inflytande över sin vardag. Utifrån Herczogs (2012) analys kan det emellertid anses anmärkningsvärt att barns delaktighet inte nämns i något av EU:s policydokument eftersom det är en av Barnrättskonventionens grundprinciper.

Vidare hänvisar Herczog (2012) till Europeiska kommissionens dokument "the Communication on the Child Rights Agenda" enligt vilket, trots vissa framsteg, mycket arbete återstår för att barns rättigheter på EU-nivå ska tillgodoses. Bland annat efterfrågas att EU:s dokument utökas till att perspektivet barns rättigheter ska beaktas när nya policydokument utformas (ibid.). Samtidigt finns svårigheter med att utbildningspolitik är en nationell angelägenhet; varje stat utformar politiken utifrån sina förutsättningar och ställningstaganden. Därför har EU, enligt Herczog (ibid.), inte möjlighet att tvinga stater att följa de mål som Europarådet bestämmer, varför det ofta är skillnad mellan de mål som finns i policydokument och den praktiska implementeringen.

3.3 Barnrättskonventionens portalparagraf

Barnrättskonventionen ska tolkas som en helhet samtidigt som grundprinciperna (art. 2, 3, 6 och 12) ska utgöra grund för tolkningen av övriga artiklar (Regeringskansliet, 2019; Zermatten, 2010). Därför följer en kort genomgång av konventionens portalparagraf med utgångspunkt i uppsatsens syfte och frågeställningar.

"Vid alla åtgärder som rör barn" innebär att barns rätt ska beaktas vid varje handling och varje beslut som berör barn (CRC, 2013). Det gäller både barn som grupp och barn som individer samt åtgärder som berör barn direkt och indirekt. Enligt CRC (ibid.) ska dock särskild hänsyn till barnets bästa tas när ett beslut har stor påverkan för barn. "Barn" är i Barnrättskonventionen alla människor upp till arton års ålder (ibid.). Emellertid behöver myndigheter ta särskild hänsyn till yngre barn "på grund av sin relativa omognad", vilket bland annat innebär att myndigheterna måste agera aktivt för att skydda deras rättigheter och främja deras utveckling (Barnombudsmannen, 2014, s.7). Det medför att alla beslut som fattas av föräldrar, yrkesutövare och andra som har ansvar för små barn samt alla lagar och policydokument som gäller små barn, om exempelvis barns utbildning och omsorg, måste utgå från principen om barnets bästa (ibid.).

I "offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ" ingår dels institutioner vars beslut och verksamhet påverkar barn och

⁵ Svensk version "Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa" (Barnombudsmannen, 2018).

⁶ Kommittén benämns framöver CRC, vilket uttyds Committee on the Rights of the Children (Committee on the Rights of the Children, 2013; Regeringskansliet, 2019). På svenska kallas den även FN:s barnrättskommitté (Regeringskansliet, 2019).

deras rättigheter direkt, dels institutioner vars beslut och verksamhet påverkar barn och deras rättigheter indirekt (Barnombudsmannen, 2018). Konventionsstaternas åtaganden medför således att institutioner som arbetar för små barn måste tilldelas tillräckliga resurser – både ekonomiska och personella resurser (Barnombudsmannen, 2014).

Eftersom principen om *barnets bästa* är komplex och ska avgöras i varje enskild situation måste begreppet tolkas och tillämpas i respektive fall (CRC, 2013; Regeringskansliet, 2019; Zermatten, 2010). Därför kan det, enligt Zermatten (2010), inte finnas en universell tolkning av vad *barnets bästa* innebär eller av hur principen bör tillämpas. Istället ska hänsyn tas till det enskilda barnets behov, situation och sammanhang så att möjliga lösningar för *barnets bästa* framkommer (CRC, 2013). Enligt Zermatten (2010) innebär kombinationen av begreppen *barnets* och *bästa*⁷ att målet är största möjliga välbefinnande för barnet. Vad som är *barnets bästa* i varje enskild situation är däremot svårt att veta (ibid.).

Tillgång till utbildning inklusive förskoleverksamhet av hög kvalitet ingår enligt Barnrättskommittén (CRC, 2013) i *barnets bästa*, varför beslut som fattas på området ska vara för barns bästa på både individ- och gruppnivå. Därför ska konventionsstaterna tillse att det på institutioner för små barn finns utbildad personal av tillräcklig mängd, med kunskap om barns rättigheter och som "tillämpar en barnfokuserad omsorg, läroplan och pedagogik" (Barnombudsmannen, 2014, s.12) (jfr den svenska läroplanens betoning på en helhetssyn mellan omsorg, utbildning och lärande, Skolverket, 2018). Vidare ska förskoleverksamheten vara barncentrerad och utgå barnets inneboende värdighet (Barnombudsmannen, 2014). Barnrättskommittén framhåller därför vikten av att konventionsstaterna kontinuerligt utvärderar hur lagar och budgetfördelningar påverkar barnet och dess möjligheter till sina rättigheter (ibid.). Vidare är rätten till utbildning och utveckling ett återkommande inslag i Barnrättskonventionen, varför förskolan också får anses vara en viktig arena där barnets rättigheter ska tillgodoses (Ekman, 2020a; SFS 2018:1197). Enligt Quennerstedt (2015) gäller dock rättigheterna inte bara rättigheter *till* utbildning utan även rättigheter *i* utbildningen, varför det är väsentligt att alla barn får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda i förskolan (Ekman, 2020b).

3.4 Konventionens implikationer i styrning och verksamhet

Att *barnets bästa* "ska [beaktas] i första hand" innebär ett juridiskt åtagande för konventionsstaterna (CRC, 2013). Det medför att staterna inte kan välja huruvida de ska ta hänsyn till *barnets bästa* eller inte; på alla nivåer i samhället och vid såväl administrativa beslut som i policydokument och lagar måste barns rättigheter tillämpas (ibid.; SKL, 2017). Dessutom ska *barnets bästa*, i kraft av barnets ofta låga status och ringa möjlighet att göra sin röst hörd, beaktas i större utsträckning än andra perspektiv (CRC, 2013). Därför bör en prövning av *barnets bästa*, det vill säga en utredning om vad som är *barnets bästa* i den aktuella frågan, göras i alla frågor som rör barn (SKL, 2017). Vid större förändringar som berör ett enskilt eller en grupp barn, vare sig det gäller policynivå, budget eller enskilda fall, bör barnkonsekvensanalyser genomföras (ibid.). Det innebär att man utvärderar vilka positiva och negativa konsekvenser på både kort och lång sikt som beslutet kan medföra för barnet/barnen (Zermatten, 2010).

Qvarsell (2003) framhåller att barnrättsdokument som Barnkonventionen är normerande texter som föreskriver vilka åtgärder som bör vidtas "för barnets bästa". Enligt Qvarsell (ibid.) kan kommuners och organisationers barnperspektiv ses som ett sätt att bry sig om en grupp

⁷ Originaltext: "the best interests of the child" (SFS 2018:1197, 3 art. 1§)

som tidigare varit underprivilegerad. Emilson och Johansson (2018) finner i sin forskningsöversikt att barns perspektiv numera är på den politiska agendan. De härrör detta faktum till Barnrättskonventionens krav att barnets bästa ska beaktas i alla beslut som berör barn. Samtidigt visar Emilson och Johansson (2018) utifrån forskningsöversikten att barns perspektiv uppfattas olika av vuxna och av barn. Peterssons (2020) systematiska forskningsöversikt om barns perspektiv visar liknande resultat.

Det offentliga skyldighet att tillämpa Barnrättskonventionen medför att förskolans rektorer har ett stort ansvar då de enligt Skollagen ska leda och samordna det pedagogiska arbetet i förskolan (SFS 2010:800, 2 kap 9§). Rektorerna ingår därmed i den grupp som fattar beslut som direkt eller indirekt berör barn, varför de ska förses med teoretisk och praktisk kunskap om Barnrättskonventionens portalparagraf (CRC, 2013). I Skolverkets (2018, 2020) måldokument för rektorsprogrammet nämns inte att utbildning om specifikt Barnrättskonventionen eller barnets bästa ingår. Däremot kan kunskap om konventionen antas ingå i området skoljuridik och myndighetsutövning och, i kommande måldokument, "de internationella konventioner som är aktuella inom området" (Skolverket, 2020, s.9). Dessutom bör Barnrättskonventionen ingå i skolväsendets "grundläggande värderingar" och "gällande författningar" som rektorn ska visa god kunskap om (ibid., s.9). Enligt Ekman (2020a) innefattar rektorers ansvar även att skapa strukturer som möjliggör för förskolans personal att "göra barnrättsperspektivet" varje dag och att visa hur verksamheten arbetar med barnrättsperspektiv.

En aspekt av barns rättigheter som Ekman (2020a) problematiserar är att de, till skillnad från andra mänskliga rättigheter, involverar tre parter: staten, vårdnadshavare och barnet. Det medför att beslut som fattas angående barnet i förskolesammanhang har (minst) tre intressenter, vars intressen inte alltid är samstämmiga. Zermatten (2010) framhåller dock att principen om *barnets bästa* ska vara vägledande inte bara vid beslut som fattas av det allmänna utan också av vårdnadshavare. Enligt den svenska förskolans läroplan är ett gott samarbete mellan vårdnadshavare och de som arbetar i förskolan viktigt för barns välbefinnande och utveckling, varför man för dialoger för att försöka komma överens om vad som är *barnets bästa* (Skolverket, 2018; jfr Rutanen m.fl., 2014, om situationen i Finland). Därmed förutsätts att vårdnadshavare företräder vad de uppfattar vara sitt barns bästa.

3.5 Studiens återkommande begrepp

Ett återkommande begrepp i uppsatsen är **barnets bästa**. Att definiera begreppet och principen är förknippat med många svårigheter, framför allt eftersom det utgör en princip vars utfall ska avgöras i varje enskilt fall (CRC, 2013; Regeringskansliet, 2019; Zermatten, 2010). Klart är att konventionsstaterna ska ta hänsyn till det enskilda barnets behov, förutsättningar och sammanhang för att finna bästa möjliga lösning för barnet i den givna situationen (Zermatten, 2010).

Med **rektor** avses en person som är anställd som pedagogisk ledare och chef för en eller flera förskolor och vars övergripande ansvar det är "att utbildningen som helhet inriktas mot de nationella målen" (Skolverket, 2018, s.19). Enligt Skollagen ska rektorn leda och samordna det pedagogiska arbetet varför det krävs att rektorn "genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt" (SFS 2010:800, 2 kap 9§, 11§). Skolverkets rektorsutbildning för rektorer i förskolan är obligatorisk för nyanställda rektorer sedan 2019 och omfattar skoljuridik och myndighetsutövning, mål- och resultatstyrning samt skolläderskap (Skolverket, 2015, 2020).

De som benämns **lokala politiker med ansvar för förskolefrågor** är de förtroendevalda som är ledamöter och ersättare i den studerade kommunens förskolenämnd⁸ (SFS 2017:725, 4 kap 1 §). Nämnden har det politiska ansvaret för kommunens förskoleverksamhet (SFS 2010:800, 2 kap 2 §). Enligt Kommunallagen (SFS 2017:725, 6 kap 3§) ska nämnderna besluta i frågor gällande förvaltning och andra frågor för vilken nämnden har ansvar. Vidare ska nämnderna se till att verksamheten inom respektive område bedrivs "i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de bestämmelser i lag eller annan författning som gäller för verksamheten" (SFS 2017:725, 6 kap 6 §).

⁸ Förskolenämnd är en beteckning som används i flera svenska kommuner för den facknämnd som ansvarar för kommunens förskolor (SFS 2010:800, 2 kap 2§).

4. Teori

4.1 Teoretiska utgångspunkter

Studiens teoretiska utgångspunkt är systemekologisk teori (Bronfenbrenner, 1979, 1986). Enligt Bronfenbrenners (1979) teori består samhället av interagerande system i vilka individen ingår. Systemen har ömsesidig påverkan på varandra och är inte hierarkiskt ordnade (Urban & Dalli, 2012). Enligt Bronfenbrenner (1986) finns forskning som visar starka samband mellan barnets utveckling och de miljöer som barnet lever i under sina första tjugo år. För att förstå människans utveckling behöver man därför se den ömsesidiga påverkan som sker mellan människan och de omgivande systemen, både i den omedelbara omgivningen och i de omkringliggande sammanhang som hon lever i (Bronfenbrenner, 1979; Nasiopoulou, 2020). Det kan tolkas som att *barnets bästa* i förskolan är inbäddat i den sociala, politiska, ekonomiska och kulturella kontexten på både lokal, nationell och global nivå och att dess utfall därmed påverkas av dessa sociohistoriska och politiska sammanhang (Urban & Dalli, 2012).⁹

Den ekologiska systemteorin innehåller fem system: mikro-, meso-, exo-, makro- och kronosystem (Bronfenbrenner, 1979, 1986). Teorin är tillämplig på forskning om *barnets bästa* eftersom rektorers och politikernas ställningstaganden och beslut kan antas inverka på förskolans verksamhet och därigenom påverka barnet. Innebörder som formuleras på policy-nivå har alltså implikationer i andra system än det inom vilket policyn definieras (Bronfenbrenner, 1979).

Mikrosystem är de roller och relationer som individen, här förskolebarnet, har i relation till sin närmaste omgivning, exempelvis förskola och familj (Bronfenbrenner, 1979). Det inbegriper både objektivt noterbara faktorer såsom den fysiska miljön och individens upplevelser av den omedelbara omgivningen (ibid.). Enligt Rosenqvist (2014) kan förskolan anses utgöra ett mikrosystem. Därmed kan mikrosystemet i föreliggande uppsats innefatta förskolebarnets upplevelser av hur det bemöts av den pedagogiska personalen (tolkning av Bronfenbrenner, 1979, med inspiration från Nasiopoulou, 2020). Inom mikrosystemet ryms även relationerna mellan personer som möter barnet och personer som dessa i sin tur möter, vilka därigenom indirekt kan påverka barnet (Bronfenbrenner, 1979).

Mesosystem omfattar enligt Bronfenbrenner (1979) relationerna mellan två eller flera av de miljöer som finns närmast individen, ofta förskolan och hemmet. Det är alltså mikrosystem som påverkar och påverkas av varandra (Bronfenbrenner, 1986). Systemen kan vara sammanlänkade på flera sätt, av vilka Bronfenbrenner (1979) anger att den viktigaste länken är den som uppstår när en person börjar agera i en ny miljö. En sådan situation kan exempelvis vara när ett barn börjar förskolan.

Exosystem är miljöer som inte involverar personen själv men vars förändringar påverkar individen, exempelvis föräldrars arbetsplatser (Bronfenbrenner, 1979, 1986). Enligt Bronfenbrenner (1979) är det centralt att händelser i den yttre omgivningen kopplas till processer som sker i personens mikrosystem. I föreliggande studie kan exosystem utgöras av de forum där rektorer diskuterar med varandra och fattar beslut samt de forum där rektorer

⁹ Bronfenbrenners systemekologiska teori har använts även på andra områden än det som teorin först avsåg, det vill säga barnets utveckling (Dalli, Miller & Urban, 2012). Därför används Bronfenbrenners (1979, 1986) ansats även i föreliggande studie.

samtalar om *barnets bästa* med förskolepersonal (tolkning av Bronfenbrenner, 1979, med inspiration från Nasiopoulou, 2020)

Makrosystem utgörs av samhällsliga strukturer som juridiska, politiska och ideologiska förhållanden, det vill säga av villkor på policynivå (Bronfenbrenner, 1979). Ramar på makrosystemnivå påverkar förutsättningar för och förändringar inom och mellan de underliggande systemen. Makrosystemets ramar förhåller sig som "ritningar" för vad som kan genomföras i den aktuella kontexten, här i Sverige, både nu och i framtiden (Bronfenbrenner, 1979). Medan Rosenqvist (2014) föreslår att kommunens resurstilldelning ingår i exosystemet antas i denna studie att tilldelning av resurser är en del av makrosystemet; resurserna utgör ramar för vad som kan ske i andra system och påverkar därmed på en mer övergripande nivå. I uppsatsen utgörs makrosystemen således av policydokument i form av Barnrättskonventionen, läroplan, skollag samt beslut fattade av lokala politiker med ansvar för förskolefrågor. Dessa är i sin tur avhängiga aktuell forskning om och samhällets syn på barn, lärande, utveckling och förskolans funktion. Även kulturella, socioekonomiska och politiska kontexter utgör makrosystem (Bronfenbrenner, 1979; Nasiopoulou, 2020).

Kronosystem, slutligen, är tidsaspekten i ekologin, vilken innebär att människans utveckling påverkas av de kontextuella villkoren och av sociohistoriska förändringar (Bronfenbrenner, 1986; Nasiopoulou, 2020). Vidare finns kopplingar mellan förändringar över tid för individen och tidsmässiga förändringar i omgivande system (Bronfenbrenner, 1986). Det skulle kunna innebära att beslut som fattas av rektorer och politiker vid olika tidpunkter ger skilda implikationer i förskoleverksamheten eftersom besluten fattas i det aktuella historiska sammanhanget.

I en vidareutveckling av Bronfenbrenners systemekologiska teori föreslår Urban och Dalli (2012) att hela förskolan kan ses som ett system. De utgår från ett forskningsprojekt som visar att förskolepersonalens handlingar och interaktioner sammanhänger med de ramar som läroplanen ger. Därmed inverkar händelser i exo- och makrosystemen direkt på förskolläraarnas vardag (ibid.). I denna studie kan förskollärares relationer till och interaktion med barn i förskolan därför uppfattas som influerade av såväl rektorers beslut om personella och ekonomiska resurser på exosystemnivå som av makrosystemets policydokument och politiska beslut (ibid.). Frågan är om och i sådana fall hur villkor för förskolebarns rättigheter och välbefinnande påverkas av de förutsättningar som förskolan ges av omkringliggande system i den ekologiska teorin.

Andra forskare som utgår från Bronfenbrenners systemekologiska teori är Vaghri, Krappmann och Doek (2019). De refererar till en WHO-rapport enligt vilken barns omgivning under uppväxten påverkar deras möjligheter till utveckling (Irwin m.fl, 2007, refererad i Vaghri m.fl., 2019). Enligt Vaghri m.fl. (2019) visar rapporten att barns tidiga utveckling är ett samspel mellan barnets biologiska förutsättningar och de villkor som ges av omkringliggande miljöer, såsom vårdnadshavare, förskola, det lokala samhället och nationella policydokument. En slutsats som forskarna drar är att de skillnader som finns i barns utveckling relaterat till socioekonomiska ojämlikheter beror på de omgivande systemens villkor (ibid.). Det kan ha bäring på den aktuella studien eftersom det i den studerade kommunen finns socioekonomiska skillnader mellan kommunens stadsdelar vilket kan medföra konsekvenser för hur rektorer och politiker beaktar *barnets bästa* både generellt i kommunen och på enskilda förskolor.

4.2 Epistemologiska utgångspunkter

En epistemologisk utgångspunkt i studien är att kunskap om vad som uppfattas vara *barnets bästa* i förskolan kan erhållas både genom att studera den "objektiva" verkligheten och genom att belysa människors subjektiva uppfattningar om ämnet (Cohen, Manion & Morrison, 2011). Studiens komplexa ämne kräver att flera metoder används för att skilda perspektiv ska framkomma.

Föreliggande mixed methods-studie grundas således på en pragmatisk inställning till epistemologi; eftersom ämnet är komplext behövs flera metoder och kvantitativa likaväl som kvalitativa angreppssätt för att förstå det (Bryman, 2018; Cohen m.fl., 2011). Vidare är användandet av flera metoder relevant för att dels belysa rektorers och politikernas uppfattningar om *barnets bästa* i exosystemet respektive makrosystemet, dels förstå relationen mellan och den ömsesidiga påverkan som sker mellan dessa system vilka i sin tur har implikationer på förskolebarnets vardag i mikrosystemet förskolan (Bronfenbrenner, 1979).

5. Tidigare forskning

5.1 Barn som subjekt

Flera forskare beskriver att Barnrättskonventionen som helhet utgår från barn som subjekt – de är kompetenta, självständiga individer med inneboende rättigheter (Hägglund, Löfdahl Hultman & Thelander, 2019; James m.fl., 1998; Zermatten, 2010). Enligt både Emilson och Johansson (2018) och Zermatten (2010) ges barn i Barnrättskonventionen ny status: de ses som egna individer med rätt till värdigt liv. Vidare hävdar Zermatten (2010) att det faktum att nästan alla världens länder ratificerat konventionen ger särskild tyngd åt den nya synen på barn som subjekt. Även Eriksen (2018) framhåller att staters ratificering av Barnrättskonventionen bör innebära större fokus på barns rättigheter. Hennes infallsvinkel är dock delvis en annan; eftersom staterna ratificerat konventionen åligger det dem att tillse att alla beslut som rör barn grundas i *barnets bästa* (ibid.). Detta barnrättsperspektiv hör nära samman med en barndomssociologisk syn, enligt vilken barn är kompetenta att vara aktiva deltagare och därigenom att vara sociala och politiska agenter (James m.fl., 1998; Kay & Tisdall, 2015; Smith, 2007a, 2007b).

5.2 Barn som objekt

Andra forskare anser att Barnrättskonventionen parallellt med synen på barn som subjekt reflekterar ett synsätt som betraktar barn som objekt. Qvarsell (2003) skriver att det utifrån konventionen uppstått en diskussion om relationen mellan barnets rättigheter och barnets behov. Enligt författaren kvarstår en syn hos många vuxna, inte minst bland dem som arbetar med barn, att *barnets bästa* är nära sammankopplat med barnets behov. Hägglund m.fl. (2019) för liknande resonemang då de tycker sig se att en tidigare syn på förskolebarn som oskyldiga och i behov av beskydd fortfarande existerar i samhället, parallellt med synen på det kompetenta barnet.

Enligt Qvarsell (2003) är de behov som vuxna antar att barn har dock generella, vilket innebär att individens rättigheter kommer i skymundan. Att skapa möjlighet för barns rättigheter att komma till uttryck i exempelvis förskoleverksamhet innebär därför inte att som vuxen tro sig veta vad som är barnets bästa, utan att låta barns egna röster komma till tals och att visa respekt för det barn uttrycker om sin situation (ibid.). Därför hävdar Qvarsell (2003) att barn i högre grad bör uppfattas som subjekt än som objekt.

5.3 Barns rätt till delaktighet

Relaterad till diskussionen om barn som subjekt respektive objekt är frågan om 'barns perspektiv' respektive 'barnperspektiv'. Å ena sidan skriver Barnrättskonventionen i artikel 12 fram barns rätt att uttrycka sina åsikter om sådant som berör dem – barns egna perspektiv och barn som subjekt –, å andra sidan grundas konventionen enligt Qvarsell (2003) i vuxnas syn på vad som är bäst för barn, det vill säga vuxnas barnperspektiv och barn som objekt. Det finns därmed både ett mikroperspektiv i vilket barns egna uppfattningar och synsätt efterfrågas, och ett makroperspektiv där vuxna försöker utröna vad som är bäst för barn (Emilson & Johansson, 2018).

Eriksen (2018) poängterar att barns röster måste få höras för att barns egen uppfattning om sitt bästa ska kunna framkomma. Dessutom, skriver Eriksen (ibid.) utifrån sin analys av General Comment No. 14, är artikel 3 och 12 komplementära; för att "uppfylla" artikel 3 att i första hand beakta *barnets bästa* måste konventionsstaterna ta hänsyn till artikel 12 om barnets rätt

att göra sin röst hörd, och vice versa. Enligt Smith (2007b) följer barns rätt till deltagande av Barnrättskonventionen i allmänhet och av dess tolfte artikel i synnerhet: barn har rätt att göra sina röster hörda och att därigenom göras delaktiga i frågor som berör dem. Således anses barn, enligt Smiths (2007a, 2007b) tolkning av konventionen, kompetenta att vara delaktiga i både sin egen utveckling och i att skapa kunskap tillsammans med andra. Författaren hänvisar till Shier (2001, refererad i Smith, 2007b), som visar hur barn med ökad ålder, erfarenhet och kunskap kan ta allt större ansvar i att vara delaktiga. Enligt Smiths (2007b) tolkning av Shier gäller det både yngre och äldre barn. För att alla barn ska ha möjlighet att uttrycka sina åsikter bör därför vuxna som finns nära barn vara lyhörda och anstränga sig för att försöka tolka vad barn uttrycker, icke-verbalt likaväl som verbalt (ibid.). Bae (2010) ifrågasätter dock, utifrån en utvärdering av den norska förskolan gjord av Østrem, Bjar, Føsker, Hogsnes, Jansen, Nordtømme och Tholin (2009, refererad i Bae, 2010), huruvida förskolans yngsta barn ges möjlighet att uttrycka sina åsikter. Det är enligt Bae (2010) både en fråga om att andra uttryckssätt än verbala behöver uppmärksammas och att de yngsta barnen uttrycker sina åsikter i andra situationer än äldre barn.

Smith (2007a, 2007b) framhåller att det förhållande att barn ges inflytande inte innebär att vuxna ska frånskrivas kontroll, makt eller ansvar. Istället medför det att vuxna behöver skapa forum för barns delaktighet (ibid.). Frågan om makt och inflytande diskuteras även av Hägglund m.fl. (2019), som påtalar att barn alltid är i underläge i relation till vuxna. Även om barn ges möjlighet att uttrycka sina uppfattningar om sådant som berör dem är det, enligt Hägglund m.fl. (2019), vuxna som har både det yttersta ansvaret och makten att avgöra vilket beslut som fattas. Det innebär att barn i slutändan är objekt för vuxnas åsikter och ageranden.

Vidare visar forskning att barns möjligheter att i förskolan påverka och ha inflytande främst utgår från individen (Bae, 2010; Emilson & Johansson, 2018; Hägglund m.fl., 2019). Enligt Harcourt och Hägglund (2013) finns dock belägg för att barn upplever att de utövar sina rättigheter i relationen till andra människor. Även Bae (2010) betonar den relationella aspekten av barns deltagande. Hon hävdar att ett synsätt som fokuserar på individens rätt att välja står i motsättning till andra rättigheter i Barnrättskonventionen, såsom att uttrycka sig tillsammans med andra barn, och till att konventionen bör tolkas och implementeras holistiskt. Därigenom, skriver Bae (2010), kan fokus på individens valfrihet medföra att beaktandet av *barnets bästa* undermineras.

Barns rätt att bli hörda, det vill säga att ses som subjekt, betonas enligt Emilson och Johanssons (2018) forskningsöversikt som politiskt instrument i välfärdsstaten. I två av översiktens analyserade studier påtalas att barns perspektiv framhålls eftersom barn numera uppfattas som politiska agenter (ibid.). Enligt Broström, Einarsdottir och Pramling Samuelsson (2018) betonas nordisk förskola barns rätt till delaktighet i frågor som rör dem. Det faktum att barns delaktighet betonas i policydokument medför, enligt Bae (2010) och Broström m.fl. (2018), emellertid inte nödvändigtvis att de implementeras i verksamheten. Istället kan retorik och praktik skilja sig åt.

Bartley (2010) framhåller att det utifrån Barnrättskonventionens intentioner inte kan finnas *ett* barnperspektiv. Eftersom hänsyn måste tas till varje barns kontext, tid och sammanhang måste det finnas flera barnperspektiv (ibid.). En tolkning är att liksom det inte kan finnas *ett* sätt att uppfatta barns perspektiv eller barnperspektiv kan det heller inte finnas *en* tolkning av vad som är *barnets bästa*. Såväl barns som ansvariga vuxnas perspektiv behövs.

5.4 Nutidsperspektiv och framtidsperspektiv

Den subjektssyn på barn och det rättighetsbaserade synsätt som flera forskare tillskriver Barnrättskonventionen medför enligt Herczog (2012) att barns välbefinnande här och nu framhålls (Zermatten, 2010; Vaghri m.fl., 2019). Det är således viktigt inte bara hur barn kommer må i framtiden utan också deras nuvarande välbefinnande (Herczog, 2012). Parallellt med att barnet i mångt och mycket ses som 'being', med fokus på barnet som den person barnet är nu, finns emellertid synen på barn som blivande, 'becoming' (Smith, 2007b). Detta framtidsperspektiv syns enligt Herczog (2012) i EU:s agenda för förskolepolitik, som fokuserar barns framtid istället för förskolan som rättighetsbaserad möjlighet för barn. Herczog (ibid.) hänvisar vidare till Eurochild¹⁰, som framhåller det centrala i att policydokument för förskolan beskriver barn som rättighetsbärare och barndom som viktig i sig. Enligt Zermatten (2010) är det dock nödvändigt att beslutsfattare beaktar inte bara barnets nutid utan också dess framtid när beslut ska fattas; även de långsiktiga konsekvenserna av besluten ska vara för *barnets bästa*.

Också Broström, Einarsdottir och Pramling Samuelsson (2018) understryker förskolans roll för barns framtid. De påtalar vikten av att barn i förskolan gör erfarenheter som de kan bygga vidare på i sin fortsatta skolgång. Därmed framkommer ett lärandeperspektiv på barns nutid i förskolan och deras framtid i skolan (ibid.).

5.5 Kritik mot Barnrättskonventionen

Barnrättskonventionen är ett policydokument med stort inflytande då den ratificerats av den stora majoriteten av världens stater. Det riktas emellertid kritik mot skilda aspekter av konventionen och från flera håll. Dess vaga formuleringar kritiserar både generellt och mer specifikt (se t ex Kay & Tisdall, 2015; Qvarsell, 2001). Enligt Zermatten (2010) innebär den allmänt hållna formuleringen av principen om *barnets bästa* att vitt skilda beslut kan fattas och försvaras med hänvisning till att de är "för barnets bästa". Qvarsell (2001) å sin sida hävdar att eftersom uppfattningar om vad som är *barnets bästa* skiljer sig åt mellan länder, kulturer och sammanhang är en mer objektiv förståelse av begreppet problematisk, inte minst därför att den riskerar att utgå från ett etnocentrerat synsätt. Emilson och Johansson (2018) menar dock att mycket forskning i början av 2000-talet snarare var normativ och ideologiskt argumenterande än empiriskt baserad.

Kritik riktas även mot konventionens syn på barn. Kay och Tisdall (2010) problematiserar (den västerländska) barnsynen enligt vilken barn är beroende av vuxna. Enligt Häggglund m.fl. (2019) riktas kritik mot Barnrättskonventionens individualistiska snarare än kollektivistiska syn på barns uppväxtvillkor. Bartleys (2010) kritik inriktas istället mot att majoriteten av konventionens artiklar utgår från ett objektperspektiv på barn, vilket innebär att barn anses vara sårbara och i behov av skydd. Både Kay och Tisdall (2010) och Bartley (2010) framför därmed synpunkten att barn i Barnrättskonventionen mer ses som objekt för vuxnas hjälp än som aktörer. Emellertid hävdar Bartley (2010) att det även finns artiklar i vilka barn uppfattas som agenter, exempelvis artikel 12 om barns rätt att uttrycka sina åsikter. Forskaren skriver att eftersom barn i utbildningsverksamhet ska få möjlighet till delaktighet och inflytande är det väsentligt att konventionen också reflekterar ett synsätt där barn ses som subjekt (ibid.).

¹⁰ Eurochild är ett nätverk bestående av organisationer och individer som arbetar för barn i Europa (eurochild.org/about-us/ hämtad 20210419)

Quennerstedt, Robinson och l'Anson (2018) hävdar emellertid att Barnrättskonventionen sedan tillkomsten kritiserats alltför lite. Eftersom konsensus skulle uppnås om konventionens innehåll och formuleringar innan den kunde ratificeras finns såväl inkonsekventa formuleringar som problematiska aspekter avseende innehållet (ibid.). Exempelvis påverkades dess innehåll av staters skilda synsätt på mänskliga rättigheter. Vidare tillskrivs Barnrättskonventionens vaga formuleringar det faktum att konsensus måste uppnås för att man alls skulle kunna åstadkomma en global konvention om barns rättigheter (ibid.). Även om det finns forskning som ifrågasätter konventionen framhåller Quennerstedt m.fl. (2018) att mer kritik är önskvärd eftersom det annars finns risk att såväl politiker som tjänstemän uppfattar konventionen som oproblematiserad och entydig.

5.6 Barnets bästa – en universell princip?

Eftersom barndom inte bara är ett biologiskt fenomen utan i hög grad är socialt konstruerad i respektive sociohistorisk kontext finns ingen universell barndom (James m.fl., 1998; Qvarsell, 2003). Forskare framhåller att man istället bör förhålla sig till 'barndomar' i plural (Smith, 2007b; Qvarsell, 2003). Därför finns heller ingen universell uppfattning om vad som är *barnets bästa*; principen behöver avgöras utifrån den kontext i vilken barnet lever och utifrån vad aktuell forskning om barn implicerar (Bae, 2010; Smith, 2007b; Zermatten, 2010). Hur barnets bästa tolkas beror därmed på hur barns rättigheter i stort uppfattas (Rutanen m.fl., 2014). Dessa tolkningar är villkorade av lokala uppfattningar om barns rättigheter och om vilka skyldigheter som staten och föräldrarna har (ibid.). Samtidigt får relativiteten inte innebära att "vad som helst" kan anses vara bäst för barnet. Eftersom begreppet framstår som vagt kan det enligt Zermatten (2010) innebära att det istället är till nackdel för barn och till fördel för konventionsstaterna. Därför kommer principen enligt Zermatten (2010) även fortsättningsvis kritiserats, samtidigt som vagheten medför en styrka då begreppet kan appliceras i en mängd situationer, socioekonomiska kontexter och tider. Att *barnets bästa* samtidigt är kontextberoende och kontextoberoende medför således stora utmaningar för alla som har att implementera Barnrättskonventionen i praktiken (Bartley, 2010).

En annan aspekt av vagheten i principen om *barnets bästa* synliggörs av Alston (1994, refererad i Quennerstedt m.fl. (2018)). Enligt honom diskuterades inte innebörden i *barnets bästa* under arbetet med Barnrättskonventionens tillblivelse. Detta trots att synpunkten framkom att principen riskerade att vara alltför subjektiv, vilket kunde medföra alltför stora skillnader i tolkningarna av principen (ibid.).

5.7 Kommuners och rektorers ansvar

Samhällets skyldighet att tillämpa Barnrättskonventionen, inklusive att tillse att alla barn har tillgång till förskola av hög kvalitet, ger kommunerna stort ansvar. Att förskolan kan ha stor betydelse för barns utveckling och lärande framkommer i mycket forskning (Broström, Einarsdottir & Pramling Samuelsson, 2018; Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart, 2010, refererad i Broström m.fl., 2018). Enligt Broström m.fl. (2018) är förskolans centrala roll för barns framtida utbildning och möjligheter oomstridd i svensk politik. För att fylla sin kompensatoriska roll för barn vars hemförhållanden brister krävs emellertid att förskolans verksamhet håller hög kvalitet, vilket innebär exempelvis att personalen är välutbildad och har erforderlig kompetens (Broström m.fl., 2018).

Vidare visar Broström m.fl. (2018) att strukturella faktorer såsom barngruppsstorlek och personalens kompetens varierar mellan kommuner. Enligt forskarna har dessa faktorer stor

inverkan på förskolans kvalitet och på vilka erfarenheter barn gör i förskolan. Dessutom skiljer det sig åt mellan förskolor huruvida de kan möta barns behov och rättigheter (ibid.).

En annan aspekt av kommuners ansvar för *barnets bästa* är på vilka sätt demokrati uttrycks och kan uttryckas i förskolan. Hägglund, Löfdahl Hultman och Thelander (2019) framhåller förskolan som arena för barns lärande om och erfarenheter av demokratiska värden och mänskliga rättigheter. De hävdar att demokrati i förskolan påverkas av såväl politisk agenda som den enskilda förskolans verksamhet; demokrati formuleras på politisk nivå och implementeras av förskollärare och barn. Vidare beskriver Hägglund m.fl. (2019) hur tillämpning av och kommunikation om demokrati i förskolan är beroende av strukturella, politiska, kulturella, professionella och personliga idéer om demokrati. Forskarna framhåller därmed kontextens betydelse för förskolans demokratiska praktik. Därigenom tycks det finnas beröringspunkter mellan modellen som Hägglund m.fl. (2019) skapat och Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori. Båda modellerna synliggör att omkringliggande kontexter och system inverkar på barnets möjligheter till utveckling och till demokratiskt deltagande i förskolan. Det gäller både för barnet närliggande faktorer såsom förskollärares professionella uppfattningar om demokrati i förskolan och mer övergripande aspekter, exempelvis politiska beslut om förskolans mål (Hägglund m.fl., 2019). En tolkning som kan göras av Hägglunds m.fl. (2019) studie är att politikerns och tjänstemäns uppfattningar om demokrati har inverkan på vilka möjligheter som rektorer och förskollärare har att beakta *barnets bästa*.

Det offentliga skyldighet att tillämpa Barnrättskonventionen medför att förskolans rektorer har ett stort ansvar. Eriksson, Beach och Svensson (2015) har undersökt hur förskolechefens¹¹ ansvar uttrycks i ett övergripande kommunalt förvaltningsperspektiv utifrån revideringarna av skollagen och läroplanen 2010. Forskarna hänvisar till Skolverkets utvärdering, enligt vilken decentraliseringen av förskolan inneburit att rektorerna både fått ansvar för fler förskoleenheter och fått större budgetansvar då de övertagit uppgifter som tidigare hanterades av en gemensam förvaltning. I ett kommunalt förvaltningsperspektiv medför det, enligt en studie av Montin och Granberg (2013, refererad i Eriksson m.fl., 2015), att rektorerna förväntas vara lojala mot politiska beslut som fattats. Enligt Eriksson m.fl. (2015) förväntas rektorerna tillämpa de lokala riktlinjer som förvaltningens tjänstemän uttolkat ur de nationella styrdokumenterna. Vidare finner forskarna att det finns skillnader i hur förskolechefers ansvar uppfattas på nationell och på lokal nivå. Medan nationell policy främst fokuserar på det pedagogiska ansvaret framhålls, jämte den pedagogiska kvaliteten, det ekonomiska ansvaret i kommunalt förvaltningsperspektiv (ibid.). Därmed är förskolechefers ekonomiska ansvar ett centralt resultat i Erikssons m.fl. studie.

5.8 Konklusion om tidigare forskning

Tidigare forskning belyser att barnet i Barnrättskonventionen både ses som subjekt och som objekt. Barnets rätt att bli hört i frågor som berör det betonar barn som kompetenta aktörer samtidigt som principen om *barnets bästa* kan innebära att vuxna fokuserar barns behov. Båda perspektiv kan dock finnas parallellt. Vidare problematiserar forskare att principen om *barnets bästa* samtidigt är universell, eftersom den gäller alla barn, och är kontextberoende, vilket innebär att vad som är *barnets bästa* behöver tolkas för varje enskilt barn i den specifika situation som barnet befinner sig i. Forskning om *barnets bästa* synliggör alltså principens komplexitet och problematiserar hur principen kan implementeras i verksamhet för barn, vilket är centralt i denna studie.

¹¹ 'Förskolechef' benämns numera 'rektor'.

6. Metod

6.1 Mixed methods

Utifrån uppsatsens forskningsfrågor bedöms mixed methods vara en lämplig metod (Creswell & Plano Clark, 2018; Yoshikawa, Weisner, Kalil & Way, 2013). Ansatsen innebär att både kvantitativa och kvalitativa metoder används samt att metodernas bidrag till att besvara forskningsfrågorna integreras i såväl insamlandet av data som i analysen av dessa data (Creswell & Plano Clark, 2018; Schoonenboom, 2018). Eftersom uppsatsen avser att synliggöra olika aktörers perspektiv framstår mixed methods som en adekvat metod (Bryman, 2018; Morse, 2003; Schoonenboom, 2018).

Då studiens syfte och forskningsfrågor är av kvalitativ art har studien en kvalitativ utgångspunkt och använder kvantitativa metoder som komplement. Det medför att även analysen bör vara i huvudsak kvalitativ (Creswell m.fl., 2003; Creswell & Plano Clark, 2018; Morse, 2003). I uppsatsens teoretiska grund antas att det finns samband mellan villkor som ges och som råder inom olika system och som påverkar förskolans verksamhet (Bronfenbrenner, 1979). Kvalitativa metoder kan belysa dels vari dessa villkor består, dels de konsekvenser som villkor i ett system eventuellt medför i ett annat system (ibid.). Kvantitativ metod används för att komplettera bilden med i vilken utsträckning sådana samband mellan systemen existerar (ibid.; Bryman, 2018). Den mixed methods-design som används är 'concurrent nested design', som innebär att kvalitativ och kvantitativ data samlas in samtidigt (Creswell m.fl., 2003)¹². I studien medför det att enkätundersökningarna till politiker respektive rektorer innehåller såväl stängda som öppna frågor, så att kvalitativ och kvantitativ data erhålls parallellt (ibid.). Vidare innebär 'concurrent nested design' att en metod är dominerande (ibid.). I denna studie är det kvalitativ metod.

Studiens kvalitativa metoder är intervjuer med politiker och enkätundersökningar med öppna frågor som rektorer och politiker med ansvar för förskolefrågor givits möjlighet att besvara skriftligt. Kvantitativ metod utgörs av enkätundersökningarnas stängda frågor till rektorer och politiker.

6.1.1 Ontologiskt förhållningssätt till mixed methods

Mixed methods-ansatsen grundas på den ontologiska synen att komplexa fenomen behöver belysas med hjälp av flera metoder för att synliggöra helheten, till skillnad från uppfattningen att kvalitativ och kvantitativ metod är epistemologiskt och ontologiskt väsensskilda (Bryman, 2018; Cohen m.fl., 2011; Schoonenboom, 2018). Istället bidrar mixed methods till att överbrygga den "falska dualismen" mellan kvantitativ och kvalitativ forskning (Siraj-Blatchford, 2010; Yoshikawa m.fl., 2013). Det märks inte minst i hur den inflytelserika studien *The Effective Provision of Pre-school Education (EPPE)* med hjälp av mixed methods-ansatsens mångsidighet visar förskolans betydelse för barns utveckling (Siraj-Blatchford, 2010).

6.2 Studiens deltagare

Enkätundersökningen till rektorer skickades till de 164 personer som utifrån den studerade kommunens hemsida är kommunalt anställda rektorer för förskolan¹³. Av dessa svarade två att

¹² Då den svenska översättningen av termen, 'samtidig integrerad design' (Bryman, 2018, s.763-764), inte tycks allmänt använd brukas det engelska begreppet.

¹³ Två av e-postadresserna fungerade inte varför antalet rektorer som fick enkätundersökningen var 162.

de inte hade möjlighet att delta medan fyra exkluderades på grund av längre frånvaro. 35 rektorer besvarade enkäten. Svarsfrekvensen var alltså 22 %.

Enkätundersökningen till politiker skickades till de arton personer som enligt kommunens hemsida är ordinarie ledamöter eller suppleanter i den kommunala förskolenämnden. Av dessa svarade fyra personer på enkäten (varav två svarade på enbart de stängda frågorna). Eftersom så få tillfrågade politiker besvarade enkätundersökningen var materialet alltför litet för att analyseras.

Intervjumaterialet består av intervjuer med tre politiker. Därmed utgörs studiens kvalitativa data av öppna enkätsvar från 34 rektorer¹⁴ och intervjuer med tre politiker. Det kvantitativa datamaterialet utgörs av svaren på de stängda frågorna i de 35 enkätundersökningar som rektorer besvarat.

6.2.1 Urval

Urvalet av studiens informanter utgick från skilda ställningstaganden för de kvalitativa och kvantitativa metoderna (Creswell & Plano Clark, 2018; Yoshikawa m.fl., 2013). Enkätundersökningarna skickades till samtliga politiker med ansvar för förskolefrågor i en kommun och till samtliga förskolerektorer i samma kommun, vilket innebär att den form av urval som användes var totalundersökning (Ejlertsson, 2014). Orsaken till att totalurval valdes var en önskan att kunna genomföra kvantitativa analyser samt att kunna generalisera enkätsvaren (ibid.).

Eftersom det varken var möjligt att intervjua alla som besvarat enkätundersökningarna eller önskvärt för alla respondenter att bli intervjuade gjordes inbäddat urval, vilket innebär att det kvalitativa urvalet utgjordes av en del av det kvantitativa urvalet (Yoshikawa m.fl., 2013). För att få informanter till intervjuerna ställdes därför frågan i respektive enkätundersökning om respondenten skulle kunna tänka sig att delta i en intervju där de skulle berätta mer om hur de resonerar om *barnets bästa* i sitt arbete som rektor respektive sitt uppdrag som politiker.

Det kvalitativa urvalet var varken strategiskt eller slumpmässigt utan snarare en variant av bekvämlighetsurval (Bell & Waters, 2018; Ejlertsson, 2014; Trost, 2010). Dock fanns inte de strategiska inslag i urvalet som tycks utmärka bekvämlighetsurval (Trost, 2010). Vilka politiker som intervjuades styrdes därmed inte av uppsatsförfattaren, exempelvis genom att personer som svarat på vissa sätt valdes ut (Yoshikawa m.fl., 2013). Istället intervjuades de tre politiker som själva angivit att de kunde tänka sig att bli intervjuade om hur de resonerar om barnets bästa. Det kan innebära att intervjupersonerna är de politiker som är särskilt intresserade av ämnet eller är särskilt villiga att berätta om sina politiska ståndpunkter, varför det finns risk för bias (Bell & Waters, 2018; Ejlertsson, 2014). Att dessa personer själva valt att bli intervjuade skulle emellertid också kunna innebära att deras svar går mer på djupet än politiker som inte reflekterat över ämnet tidigare, vilket ger möjlighet till mer djupgående tolkningar av materialet (Kvale & Brinkmann, 2014).

¹⁴ En enkätundersökning innehöll svar på de stängda frågorna men inte på någon av de öppna frågorna. Det innebär att material från 34 istället för 35 enkätundersökningar till rektorer analyserats.

6.3 Studiens metoder

6.3.1 Enkätundersökning

Enkätundersökningarna till politiker respektive rektorer består av både öppna frågor på vilka respondenterna uppmanas att svara med egna ord och stängda frågor av Likert-typ¹⁵, vilket innebär att de utformats som påståenden där respondenterna ska ange i vilken utsträckning de instämmer i påståendena (Bryman, 2018; Chyung, Roberts, Swanson & Hankinson, 2017; Ejlertsson, 2014) (se bilaga 3). Likert-skalan används eftersom den mäter människors attityder till fenomen, vilket är tillämpligt på hur politiker och rektorer förhåller sig till begreppet *barnets bästa* (Bell & Waters, 2018).

Ejlertsson (2014) och Cohen m.fl. (2011) föreslår att enkätundersökningar utformas med hjälp av operationalisering, vilket innebär att syftet och forskningsfrågorna bryts ner i frågeområden i flera led. Utifrån dessa nedbrytningar formuleras sedan enkätfrågor som sammanlagt besvarar frågeställningarna (ibid.). I tabell 1 exemplifieras hur operationaliseringen gjordes.

Tabell 1. Exempel på operationalisering av forskningsfråga.

Forskningsfråga	Vad framstår som centralt i rektorers beskrivningar av hur de beaktar <i>barnets bästa</i> i ställningstaganden och beslut gällande de förskoleenheter vilka de har ansvar för?
Exempel på nedbrytning 1	- Vad är <i>barnets bästa</i> enligt rektorer? - På vilka sätt uppger rektorer att de tar hänsyn till <i>barnets bästa</i> när de diskuterar med sina kollegor?
Exempel på nedbrytning 2	- Vad är <i>barnets bästa</i> ? - Hur beaktas <i>barnets bästa</i> i diskussioner innan beslut? - Vem/vilka använder begreppet " <i>barnets bästa</i> " vid diskussioner?
Exempel på enkätfrågor (påståenden av Likert-typ) ¹⁶	- Jag är bekant med begreppet <i>barnets bästa</i> . ¹⁷ - I diskussioner med andra rektorer är <i>barnets bästa</i> en formulering som jag använder. ¹⁸ - I diskussioner med andra rektorer är <i>barnets bästa</i> en formulering som någon annan använder. ¹⁹
Exempel på enkätfråga (öppen fråga)	- Vad innebär <i>barnets bästa</i> för dig i arbetet som rektor?

Nedbrytningar av de två första forskningsfrågorna gjordes alltså i flera steg för att omsätta forskningsfrågorna till enkätfrågor som kunde besvaras av respondenterna (Cohen m.fl., 2011; Ejlertsson, 2014). Det medförde att flera aspekter framkom av vad *barnets bästa* i rektorers och politikeres resonemang och beslut kan innebära.

¹⁵ Eftersom konstruktionen av enkäternas påståenden inte förarbetades enligt de regler som krävs för att kalla undersökningen Likert-skala benämns undersökningen Likert-typ (Ejlertsson, 2014; Trost&Hultåker, 2016).

¹⁶ För fullständigt enkätformulär, se bilaga 3.

¹⁷ Svarsalternativ: 'instämmer helt', 'instämmer i hög grad', 'instämmer i låg grad', 'instämmer inte alls' samt 'ingen uppfattning'

¹⁸ Svarsalternativ: 'alltid', 'ofta', 'sällan', 'aldrig' samt 'ingen uppfattning'

¹⁹ Svarsalternativ: 'alltid', 'ofta', 'sällan', 'aldrig' samt 'ingen uppfattning'

6.2.1.1 Metodologiska överväganden

Enkätfrågorna formulerades med avsikt att vara tydliga för respondenterna (Bell & Waters, 2018; Ejlertsson, 2014; Trost & Hultåker, 2016). Frågorna till rektorer och politiker utformades parallellt eftersom de avsågs belysa de två gruppernas perspektiv på samma ämne. Eftersom var och en uppfattar och tolkar utifrån de aktuella förutsättningarna kan frågorna dock inte uppfattas likadant av alla respondenter (Ejlertsson, 2014). Det gäller inte minst det för studien centrala begreppet *barnets bästa*, vilket inte har en enkel och tydlig definition. Vidare kan begreppet inte observeras och har olika innebörd för olika personer (Bell & Waters, 2018). För att ta särskild hänsyn till detta komplexa begrepp formulerades påståenden som belyser det ur olika infallsvinklar, med utgångspunkt i Barnrättskonventionen och andra policydokument samt i tidigare forskning om ämnet (Kvale & Brinkmann, 2014; Trost & Hultåker, 2016).

Den inbördes ordningen mellan frågorna i respektive enkätundersökning baseras på vad Bryman (2018) skriver om lämpligheten i att inleda med mer övergripande frågor och att ge utrymme för öppna svar när respondenterna haft tillfälle att bekanta sig med ämnet. Dessutom var det viktigt att vissa frågor ställdes efter att andra besvarats. Därför kom stängda frågor om hur rektorerna beaktar *barnets bästa* i specifika situationer före frågan om respondenterna anser att de skulle kunna göra mer för *barnets bästa* (ibid.). Avsikten var att ge rektorerna möjlighet att reflektera över hur de skulle vilja göra först efter att de uppgivit hur de gör (Ejlertsson, 2014). De öppna frågorna var relaterade till påståendena genom att de behandlade samma ämne men efterfrågade delvis andra aspekter (se bilaga 3). I flera fall ombads därför respondenterna att utveckla eller motivera sina angivna rankningar på skalorna av Likert-typ.

Att formulera fasta svarsalternativ innebär vissa dilemman. Dels är det forskaren som bestämmer alternativ vilket innebär att respondenten har att rätta sig efter dessa, dels kanske respondenter inte uppfattar svarsalternativen på samma sätt som forskaren vilket kan medföra svårigheter att svara utifrån de givna svarsalternativen (Trost & Hultåker, 2016). Vidare ska svarsalternativen utesluta varandra och inte överlappa varandra (Ejlertsson, 2014; Trost & Hultåker, 2016). Dessutom är det viktigt att vara medveten om att svaren på skalorna av Likert-typ endast indikerar graden av instämmande och att svarsalternativen inte kan jämföras numeriskt med varandra (Bell & Waters, 2018; Cohen m.fl., 2011). I studiens enkätundersökningar blev två sorters skalor aktuella: i vilken grad respondenterna instämmer i påståenden (med svarsalternativen 'instämmer helt', 'instämmer i hög grad', 'instämmer i låg grad', 'instämmer inte alls') samt hur frekvent de anser att de själva eller andra personer använder begreppet *barnets bästa* (med svarsalternativen 'alltid', 'ofta', 'sällan', 'aldrig') (Bryman, 2018; Cohen m.fl., 2011). Ord som "ofta" kan dock tolkas olika beroende på respektive respondents referensram, varför samma svar från skilda respondenter kan ha olika innebörd (Trost & Hultåker, 2016).

Skalorna av Likert-typ hade fyra steg. Ett skäl var att ett jämnt antal steg på skalan tvingar respondenterna att "välja sida" då de inte kan välja ett neutralt mittenalternativ (Chyung m.fl., 2017; Cohen m.fl., 2011). Enligt Cohen m. fl. (2017) finns det dessutom en tendens att respondenter väljer just mittenalternativet när skalan har ojämnt antal skalsteg. Ett annat skäl till att skalan hade jämnt antal steg var att respondenterna antogs vara insatta i ämnet. Därför var det rimligt att anta att de hade åsikter att uttrycka (ibid.). Samtidigt som ett neutralt mittenalternativ valdes bort adderades dock ett 'vet ej'-alternativ²⁰ för att möjliggöra för respondenterna att besvara frågor även om de inte ansåg att något av svarsalternativen överensstämde med deras uppfattning (ibid.).

²⁰ Formulerat 'Ingen uppfattning'.

Vidare avsåg användningen av endast fyra skalsteg att underlätta för respondenterna att särskilja de olika graderna av instämmande. 'Instämmer helt', 'instämmer i hög grad', 'instämmer i låg grad' respektive 'instämmer inte alls' kan anses skilja sig från varandra i stor utsträckning (Cohen m.fl., 2017). Därutöver ansågs fyra skalsteg vara tillräckligt många för att respondenterna skulle kunna uttrycka nyanser i sina uppfattningar (ibid.).

Att enkätundersökningarna innehöll bakgrundsfrågor hade avsikten att ge information om respondenternas utbildning och erfarenheter av förskolan och av Barnrättskonventionen. Detta för att kunna skapa förståelse för om vissa aspekter påverkar deras resonemang. Frågorna om rektorers utbildning utgick från det faktum att rektorer ska genomgå befattningsutbildning och genom utbildning och erfarenhet ha erhållit pedagogisk insikt (SFS 2010:800, 2 kap 11-12§§).²¹

6.2.1.2 Praktiskt förfarande

Kontakten med de presumtiva respondenterna inleddes när de fick ett informationsbrev i form av ett e-postmeddelande som skickades till var och en. I brevet informerades om studiens syfte och innehåll, vem som genomförde studien, till vilka personer studien riktade sig samt de etiska riktlinjer som studien följer (se bilaga 1 och 2) (Ejlertsson, 2014; Trost & Hultåker, 2016). Även kontaktuppgifter till uppsatsförfattaren gavs. Dessutom nämndes att de som deltog i undersökningen skulle erhålla den färdiga uppsatsen eftersom det kunde utgöra incitament till att delta i studien (Creswell & Plano Clark, 2018; Ejlertsson, 2014).

Enkäterna skickades till respondenterna som bifogad fil i det e-postmeddelande som beskrivits ovan. Den ursprungliga avsikten var att enkäterna skulle besvaras i ett webbaserat system, men eftersom inget webbaserat enkätssystem uppfyllde de krav som ställdes utformades enkäterna istället i Word. Enligt Bryman (2018) är det fördelaktigt att infoga enkäten i e-postmeddelandet eftersom det underlättar för respondenterna och kräver mindre datorkunskaper. I denna studie bifogades dock enkäterna som dokument. Anledningarna var dels att det gjorde layouten tydligare och gav möjlighet att se till att fråga och svarsalternativ fanns på samma sida i enkätdokumentet, dels att de tänkta respondenterna förutsattes inneha de kunskaper som behövs för att ladda ner ett dokument, spara det och återsända det med e-post (Bryman, 2018; Cohen m.fl., 2017). Respondenterna uppmanades ange sina uppfattningar genom att skriva "ja" i rutan för det skalsteg som stämde bäst med deras uppfattning (se bilaga 3) (Bryman, 2018).

För att uppmuntra de rektorer och politiker som inte besvarat enkätundersökningarna vid första tillfället skickades påminnelser till dem, eftersom det har effekt på svarsfrekvensen (Bryman, 2018; Trost & Hultåker, 2016). Påminnelserna skickades drygt en vecka respektive drygt två veckor efter det ursprungliga utskicket (Bell & Waters, 2018; Trost & Hultåker, 2016). För att underlätta för respondenterna att ta del av informationen och att besvara enkätfrågorna bifogades både informationsbrev och enkätformulär i båda påminnelserna.

6.2.2 Intervjuer

De intervjuer som genomfördes var kvalitativa och hade den epistemologiska utgångspunkten att kunskap kan insamlas (Kvale & Brinkmann, 2014). Intervjufrågorna utgick från studiens första forskningsfråga och avsåg att fördjupa förståelsen för hur lokala politiker beskriver att de tar hänsyn till *barnets bästa* när de diskuterar och beslutar om mål för och resurstilldelning

²¹ Huvudmännen är ansvariga för att nyanställda rektorer genomför befattningsutbildning inom fem år från tillträdesdagen. Enligt det nu gällande måldokumentet (Skolverket, 2015) skulle utbildningen vara genomförd inom fyra år. I måldokumentet som gäller från år 2021 gäller dock fem år (Skolverket, 2020).

till förskolan. För att få kännedom om politikernas erfarenheter och tankar eftersträvades att intervjupersonens utsagor skulle påverkas så lite som möjligt av intervjuaren (ibid.).

6.2.2.1 Metodologiska överväganden

Samtliga frågor under intervjuerna var öppna eftersom intervjupersonernas egna formuleringar söktes (Creswell & Plano Clark, 2018). Avsikten var således att de skulle vara fria att associera och reflektera utifrån sina egna utgångspunkter, åsikter och erfarenheter.

Intervjun bestod av fyra delar. Först behandlades studiens etiska utgångspunkter (Vetenskapsrådet, 2017). Bakgrundsfrågorna avsåg att uppmuntra intervjupersonen att börja formulera sig om ämnet och att få kännedom om hennes/hans utgångspunkter gällande förskolefrågor i politiken (se bilaga 4) (Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010). Temat *barnets bästa* syftade till att få kunskap om dels hur politikerna resonerar teoretiskt om begreppet, dels hur de uppger att deras politiska ståndpunkter kommer till uttryck i praktiken. Här användes främst sonderande respektive direkta frågor (Kvale & Brinkmann, 2014). I intervjutemat hur politiker agerar skulle istället belysas hur deras partipolitiska åsikter uttrycks i konkreta utsagor och beslut. Genom sonderande och specificerande frågor efterfrågades konkreta exempel på hur politikerna uppger att de beaktar *barnets bästa* (ibid.). Detta intervjutema innehöll dock även hypotetiska frågor för att få veta huruvida politiker i förskolenämnden anser att de skulle vilja ta större hänsyn till *barnets bästa*. Även om hypotetiska frågor kan anses olämpliga fyllde de sin funktion då de belyste politikernas möjliga dilemma att vilja göra mer för *barnets bästa* än de uppfattar att de kan göra (Trost, 2010).

Den intervjuguide som sammanställdes var relativt detaljerad (se bilaga 4). Detta för att se till att alla de områden som skulle belysas inkluderades och att lämpliga formuleringar användes (Bell & Waters, 2018; Bryman, 2018). Vidare innebar det att intervjufrågorna var relativt standardiserade (Trost, 2010). Samtidigt eftersträvades flexibilitet under intervjun, vilket kom till uttryck i de uppföljande frågor som ställdes (Bryman, 2018).

6.2.2.2 Praktiskt förfarande

Intervjutid med respektive intervjuperson bestämdes via e-post eftersom det gav personerna möjlighet att besvara förfrågan när det passade dem (Bell & Waters, 2018). På grund av rådande omständigheter med covid-19 genomfördes intervjuerna via det digitala kommunikationssystemet Zoom. Det innebar att intervjuaren och personen som intervjuades såg varandra via datorernas kameror, vilket medförde stora likheter med att träffas fysiskt (jfr Bell & Waters, 2018). I videointervjuerna fanns möjlighet att med ögonkontakt och andra icke-verbala signaler visa intresse för intervjupersonen och för hennes/hans svar, vilket är centralt för att personen ska vilja berätta så mycket som möjligt om det aktuella ämnet och ökar möjligheten att visa att man lyssnar aktivt (Bryman, 2018). Eftersom de personer som skulle intervjuas är vana användare av digitala mötesplattformar bör det inte ha medfört merarbete för dem att intervjuas på det sättet.

Intervjuerna spelades in med hjälp av Zooms inspelningsfunktion, vilket innebar att de sparades som ljudfiler av uppsatsförfattaren. Politikerna informerades om att ingen annan skulle lyssna på intervjuerna och att de endast skulle användas för att analysera studiens material.

6.4 Etik

I uppsatsprocessen har Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska riktlinjer följts. Det gäller såväl undersökningens upplägg och genomförande som i relation till respondenterna.

De personuppgifter som använts är namn och e-postadresser, vilket krävts för att kunna kontakta de presumtiva respondenterna. Dessa uppgifter finns på ett ställe som endast uppsatsförfattaren har tillgång till. Vidare förvaras källdata, i det här fallet de inkomna enkätsvaren, på ett annat ställe än kodnycklarna. Allt detta är i avsikt att uppfylla gällande dataskyddsförordning GDPR (Bell & Waters, 2018).

Ett informationsbrev skickades som e-post till samtliga presumtiva deltagare tillsammans med den enkätundersökning som ingår i studien (se bilaga 1 och 2) (Ejlertsson, 2014). För att tillse att alla hade möjlighet att läsa informationen skickades texten i e-postmeddelandet, det vill säga inte som bilaga. Informationsbrevet innehöll upplysningar om studiens syfte och upplägg samt om att deltagandet var frivilligt och att de hade möjlighet att avsluta sitt deltagande i studien när som helst (ibid.; Bell & Waters, 2018; Vetenskapsrådet, 2017).

6.4.1 Etik i enkätundersökningen

För att utomstående inte ska kunna ta reda på vem som svarat vad på enkäterna, det vill säga koppla samman enkätsvar med respondent, används en kodnyckel (Vetenskapsrådet, 2017). Det innebär att varje presumtiv respondent tilldelades ett nummer som angavs på såväl informationsbrev som enkät²² (se bilaga 1 och 2). Förteckningen över respondenternas nummer förvaras på annat ställe än enkätsvaren för att inte någon annan än uppsatsförfattaren ska kunna koppla samman informationen. Anledningarna till att enkätsvaren behövde kunna knytas till respektive respondent var två: för det första skulle en respondent kunna avbryta sitt deltagande i studien, varför det specifika enkätsvaret behövde kunna raderas, och för det andra ansågs det lämpligt att kunna skicka påminnelser till dem som inte besvarat enkäten utan att besvara dem som redan svarat (Ejlertsson, 2014). Enkätsvaren var således inte anonyma men konfidentiella; ingen utomstående ska kunna ta del av källdata och i uppsatsen ska läsaren inte kunna urskilja vilken person som svarat vad (ibid.; Bell & Waters, 2018; Vetenskapsrådet, 2017).

Det etiska kravet på samtycke ansågs uppfyllas i och med att politikerna respektive rektorerna besvarade enkätundersökningen (Ejlertsson, 2014). Nyttjandekravet uppfylls genom att den data som respondenterna givit endast används i den aktuella studien, vilket de informerats om i informationsbrevet (se bilaga 1 och 2) (ibid.).

6.4.2 Etik i intervjuerna

De etiska aspekterna behandlades i början av intervjun (Trost, 2010). Den som skulle intervjuas informerades om att ingen annan än uppsatsförfattaren skulle känna till vem som sagt vad och att det som hon/han berättade under intervjun inte skulle kunna kopplas till personen (Bell & Waters, 2018; Trost, 2010). Denna tystnadsplikt upprätthålls genom att det i uppsatsen inte beskrivs i vilken kommun som studien gjorts och att endast uppsatsförfattaren känner till vilka politiker som intervjuats (Kvale & Brinkmann, 2014; Trost, 2010; Vetenskapsrådet, 2017). Intervjupersonerna informerades även om möjligheten att när som helst avbryta intervjun (Trost, 2010). Vidare tillfrågades de om de godkände att intervjun spelades in (ibid.). Endast intervjuaren skulle lyssna på inspelningen och avsikten var att kunna lyssna på intervjupersonernas svar flera gånger vid bearbetningen av materialet (Bell & Waters, 2018; Creswell & Plano Clark, 2018). De politiker som skulle intervjuas samtyckte till inspelning.

Intervjupersonerna hade tidigare informerats om studiens ämne, syfte och etiska riktlinjer i det informationsbrev som skickats ut (se avsnitt 6.2.1.2) (Bell & Waters, 2018; Kvale & Brink-

²² Information om detta gavs i informationsbreven till respondenterna.

mann, 2014). Eftersom de angivit att de kunde tänka sig att intervjuas togs det som samtycke till att delta i studien (Bell & Waters, 2018; Trost, 2010).

6.5 Analysmetoder

Eftersom utgångspunkten i denna mixed methods-studie är kvalitativ analyserades först den kvalitativa datan bestående av politikernas beskrivningar i intervjuerna och rektorernas beskrivningar i de öppna enkätsvaren (Creswell m.fl., 2003). Den kvalitativa analysen utgjordes av tematisk analys (Braun & Clarke, 2006; Clarke & Braun, 2017). Därefter analyserades den kvantitativa datan, vilken utgjordes av de stängda svaren inklusive bakgrundsfrågorna från enkätundersökningen till rektorerna. Det kvantitativa materialet analyserades med deskriptiv statistisk analys (Cohen m.fl., 2011).

6.5.1 Kvalitativ analys

De inspelade intervjuerna transkriberades i sin helhet eftersom det behövdes för de tematiska analyser som skulle göras (Braun & Clarke, 2006; Bryman, 2018; Trost, 2010). Transkriberingarna gjordes ordagrant och innehöll även icke-verbala uttryck såsom suckar och skratt (Braun & Clarke, 2006; Bryman, 2018; Trost, 2010). I resultatredovisningen har dock smärre justeringar gjorts av hänsyn till de intervjuade. Braun och Clarke (2006) framhåller att arbetet med att transkribera intervjuer innebär att man börjar bekanta sig med sitt material, vilket behövs för den tematiska analysens senare faser. En fördel var att uppsatsförfattaren genomfört intervjuerna, vilket innebar att materialet var välbekant redan innan analysen påbörjades (ibid.).

Tematisk analys är en metod för att identifiera, analysera och redovisa mönster i data (Braun & Clarke, 2006; Clarke & Braun, 2017). Avsikten är att finna centrala teman i materialet (Clarke & Braun, 2017). Analysen innebär att man kontinuerligt pendlar mellan hela datamaterialet, de kodade utdragen och sin egen analys (ibid.). Eftersom tematisk analys kan användas oavsett datamaterialets storlek var det en användbar analysmetod för studiens kvalitativa datamaterial bestående av tre politikerintervjuer och 34 rektorernas öppna enkätsvar (ibid.). Med den epistemologiska utgångspunkten att kunskap om människors uppfattningar kan erhållas genom att de själva tillfrågas blir tematisk analys ett redskap för att urskilja teman i rektorernas och politikernas utsagor. Eftersom den kvalitativa data som erhöles från rektorerna och politiker avsåg att besvara skilda forskningsfrågor gjordes först separata analyser av de två undersökningarna.²³

Genom att stegvis bearbeta materialet kan forskaren med hjälp av tematisk analys finna teman däri (Braun & Clarke, 2006). I första steget lästes hela materialet flera gånger för att få tillräcklig kännedom om det (ibid.). Anteckningar gjordes om möjliga teman. Nästa steg var att skapa möjliga koder utifrån datamaterialet. Dessa noterades tillsammans med utdrag ur intervjuer respektive öppna enkätsvar. Med en ansats som utgick från datamaterialet var det koder i materialet självt, snarare än förutbestämda frågor, som styrde vad som upptäcktes (ibid.; Nasiopoulou, Williams & Lantz-Andersson, 2021). Vissa utsagor kodades i flera teman för att möjliggöra olika vägval i de kommande analysstegen (Braun & Clarke, 2006). I tredje steget påbörjades processen att finna relationer mellan koderna så att övergripande teman framkom. Utdrag ur datamaterialet samlades ihop under de möjliga temana, vilket innebar att det i slutet av denna fas fanns en struktur med möjliga huvudteman, möjliga underteman och excerpt som underbyggde temana (ibid.). Fjärde steget innebar att hela materialet lästes igen,

²³ Eftersom endast två politiker besvarat enkäten ansågs det lämpligt att inkludera deras skriftliga utsagor med de muntliga utsagor som intervjuerna gav, det vill säga att komplettera intervjumaterialet med de öppna svar som bidrar till att studiens första forskningsfråga besvaras.

både datamaterialet och förteckningarna över möjliga teman. Därigenom upptäcktes teman som belades ytterligare och teman som inte hade vidare bärkraft. Vidare klargjordes relationen mellan huvud- och undertemana ytterligare. I femte steget, slutligen, definierades varje tema utifrån vilka excerpt som ingick respektive inte kunde ingå i dem (ibid.). Det gällde såväl undertemana som huvudtemana. Relationen mellan teman förfinades ytterligare. Under hela denna process pendlades mellan hela datamaterialet, de kodade utdragen och den preliminära analysen. Slutligen formulerades temarubriker som fångar varje temas innehåll (ibid.).

6.5.2 Kvantitativ analys

Den kvantitativa analysen, vilken användes som komplement till den kvalitativa analysen, avsåg att bredda bilden av det studiens ämne (Morse, 2003). Eftersom de stängda frågorna i enkätundersökningen besvarades på en ordinalskala gjordes deskriptiv statistisk analys (Cohen m.fl., 2011; Nasiopoulou m.fl., 2021). Analyserna gjordes manuellt. Med hjälp av frekvenstabeller synliggjordes hur många rektorer som angivit respektive svar på varje påstå-ende av Likert-typ (Ejlertsson, 2014). För att visa läsaren hur stor andel av respondenterna som givit varje svar används även relativa tal i frekvenstabellerna (Cohen m.fl., 2011; Ejlertsson, 2014). Slutligen gjordes korstabeller för att identifiera möjliga samband mellan exempelvis rektorers utbildning och deras uppfattning om i vilken utsträckning de tar hänsyn till barnets bästa (inspirerad av Nasiopoulou m.fl., 2021).

6.5.3 Integrering av resultaten

Centralt i mixed methods-studier är att resultaten från de olika delarna integreras med varandra, vilket i 'concurrent nested design' vanligen sker i analysfasen (Creswell m.fl., 2003; Schoonenboom, 2018). Trots att de skilda metodernas bidrag ska analyseras samtidigt behövs emellertid först bearbetningar av respektive metods datamaterial (Creswell m.fl., 2003; Nasiopoulou m.fl., 2021). Därför gjordes separata kvalitativa analyser av rektorernas öppna enkätsvar och politikernas intervjusvar samt en separat kvantitativ analys av de stängda enkätfrågorna. När den kvalitativa och den kvantitativa datan analyserats var för sig jämfördes dels de kvalitativa resultaten från politikerintervjuerna med de kvalitativa resultaten från rektorsenkäternas öppna frågor, dels de kvalitativa resultaten från rektorsenkäternas öppna frågor med de kvantitativa resultaten från rektorsenkäternas stängda frågor (Creswell m.fl., 2003). Integreringen gjordes därmed både under analysfasen och i integreringsfasen (Schoonenboom, 2018). Konkret innebar det att hermeneutiska tolkningar gjordes under de tematiska analysernas senare steg, vilka utmynnade i förslag till gemensamma teman i de kvalitativa materialen (ibid.). Analysprocessen innebar alltså en pendling mellan resultatsammanställning, kvalitativa analyser och integrering av kvalitativa och kvantitativa resultat (ibid.). Slutligen sammanfördes de kvalitativa resultaten från politikerintervjuerna, de kvalitativa resultaten från rektorsenkäternas öppna frågor och de kvantitativa resultaten från rektorsenkäternas stängda frågor.

När resultaten från mixed methods-studiens delar analyserats och integrerats användes uppsatsens teoretiska utgångspunkt, Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori, för att förstå och tolka dess resultat (Braun & Clarke, 2006; Schoonenboom, 2018). Därigenom kunde förståelsen för studiens tredje forskningsfråga fördjupas.

6.6 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet (Bryman, 2018). Enligt Cohen m.fl. (2011) innebär reliabilitet i kvalitativa studier att det forskaren noterar som data måste överensstämma med fenomenet i verkligheten. Vidare ska studien kunna replikeras av andra forskare med samma resultat (ibid.). I föreliggande studie har tillvägagångssätten vid både intervjuer och

enkätundersökningar beskrivits i detalj för att andra ska kunna genomföra motsvarande undersökning i andra sammanhang (jfr Rosenqvist, 2014). Dessutom bifogas i studien de enkätundersökningar, den intervjuguide och de informationsbrev till presumtiva respondenter som använts för att läsaren ska kunna ta del av undersökningens metodologiska verktyg.

För att öka den interna validiteten i de kvalitativa delarna lästes hela datamaterialen flera gånger (Cohen m.fl, 2011). Detta för att se till att de teman som skapats hade bäring i materia- len. Dock kan kvalitativa data aldrig analyseras helt objektivt, varför uppsatsförfattarens erfarenheter och tolkningar påverkat vad som upptäckts i materialen (ibid.).

I studiens kvantitativa del innebär reliabilitet pålitlighet och att undersökningen undersöker det den utger sig för att studera (Cohen m.fl, 2011). För att öka reliabiliteten formulerades enkätfrågorna utifrån råd i metodlitteratur (Bell & Waters, 2018; Trost & Hultåker, 2016). Det finns dock flera validitetskriterier som är svåra att uppfylla eftersom datamaterialet är så litet. Det gäller framför allt generaliserbarheten (Cohen m.fl., 2011).

6.7 Diskussion om studiens metoder

6.7.1 Mixed methods-ansatsen

Eftersom kvalitativ och kvantitativ forskning ursprungligen hade skilda epistemologiska och ontologiska utgångspunkter hävdar vissa forskare att de inte kan kombineras i en och samma studie; mixed methods-studier är därför vetenskapligt otänkbara (Bryman, 2018). Andra me- nar att de tidigare motstridiga paradigmen kan överbryggas genom en teknisk syn som innebär att metoder kan användas oavsett epistemologisk och ontologisk härkomst (ibid.; Siraj-Blatch- ford, 2010). I föreliggande studie används kvalitativ och kvantitativ metod mer som tekniker för att samla in och analysera data i avsikt att belysa ett gemensamt syfte än som uttryck för de ursprungligen olika ontologiska grunderna (Bryman, 2018). Dessutom finns en gemensam epistemologisk grund för hur de kvalitativa och kvantitativa metoderna använts; responden- terna anses ha subjektiva uppfattningar om hur de beaktar *barnets bästa* som är värdefulla att få ta del av. Det gäller både hur var och en resonerar om och argumenterar för sina åsikter och handlingar, och möjliga tendenser i hur rektorer som grupp uppger att de förhåller sig till bar- nets bästa i specifika situationer.

En fördel med mixed methods är att användningen av flera metoder kan minska de ingående metodernas svagheter (Creswell m.fl., 2003). Nackdelar med kvalitativa metoder, vilka i stu- dien utgörs av öppna enkätsvar och intervjuer, är att resultat inte kan generaliseras och att det finns större risk för att forskaren påverkar resultaten eller tolkar dem subjektivt (Bell & Wa- ters, 2018). Som ensam uppsatsförfattare finns risk att inte upptäcka denna påverkan av bias (ibid.). Därför hade jag en kritisk blick på tolkningarna av datamaterialet och pendlade kontinuerligt mellan materialet och de teman som befunnits möjliga för att se till att egna åsikter inte påverkat tolkningarna (ibid.). Genom att dessutom parallellt använda kvantitativ metod var avsikten att erhålla data som inte påverkades av min förförståelse och att få en större mängd data som kunde generaliseras. Samtidigt bidrog de öppna enkätfrågorna där rektorerna motiverade sina uppfattningar till att de angivna svaren på stängda enkätfrågor kunde förstås och tolkas djupare än med enbart kvantitativ data (Bell & Waters, 2018; Schoonenboom, 2018).

Vidare kan användningen av mixed methods bidra till att studiens resultat uppfattas relevanta för fler grupper, i det här fallet politiker med ansvar för förskolefrågor, rektorer som har an- svar för att Barnrättskonventionen implementeras i förskolan och kanske även för dem som formulerar kommande policydokument för förskolan (Schoonenboom, 2018; Siraj-Blatchford,

2010). Dessutom kan studiens resultat vara av intresse för förskollärare och annan pedagogisk personal i förskolan som arbetar med *barnets bästa* i praktiken.

6.7.2 Kvalitativ metod

Avsikten var att intervjua både politiker och rektorer. Emellertid var det få politiker som besvarat enkätundersökningen, varför det kvalitativa politikermaterial som erhöles genom enkätens öppna frågor var alltför litet för att analyseras. Däremot hade relativt många rektorer besvarat enkätundersökningen, vilket innebar att det fanns kvalitativ data från de av rektorer besvarade öppna frågorna. För att tillse att studien innehöll kvalitativ data från både politiker och rektorer, vilket var väsentligt för forskningsfrågorna, gjordes därför valet att intervjua enbart politiker. På så sätt erhöles data som synliggör skilda perspektiv på studiens ämne (Creswell m.fl., 2003).

Var och en av de tre intervjuerna bidrog med kvalitativt material av stor vikt för studiens syfte och forskningsfrågor (Creswell & Plano Clark, 2018; Trost, 2010). Vidare synliggör svaren varierade uppfattningar om barnets bästa hos lokala politiker. Eftersom intervjumaterialet frikopplats från intervjupersonerna framgår respektive politikers partitillhörighet varken för uppsatsförfattaren vid analysen eller för läsarna av uppsatsen, vilket bidrar till att fokus läggs vid variationen av uppfattningar (Yoshikawa m.fl., 2013).

6.7.3 Kvantitativ metod

Den ursprungliga intentionen var att erhålla generaliserbar data genom enkätundersökningar till både politiker och rektorer (Bell & Waters, 2018). Eftersom relativt få svar erhöles kan de emellertid inte generaliseras. Studiens kvantitativa data bidrar ändå till att ge en mer komplex bild av ämnet än vad endast kvalitativa metoder skulle ha givit (ibid.; Creswell m.fl., 2003).

Formuleringen av de stängda enkätfrågorna och de fasta svarsalternativen bestod av flera delar. För det första innebar formuleringsprocessen en kontinuerlig pendling mellan å ena sidan syftet och forskningsfrågorna och å andra sidan enkätfrågorna för att se till att dessa kunde bidra till att det övergripande syftet besvarades. För det andra var operationalisering så som Cohen m.fl. (2011) och Ejlertsson (2014) föreslår en fruktbar väg, även om det innebar svårigheter att täcka alla aspekter av respektive forskningsfråga samtidigt som enkätfrågorna skulle vara lättförståeliga och entydiga. För det tredje fördes diskussioner med personer som tidigare använt skalor av Likert-typ, vilket både gav fler perspektiv på för- och nackdelar med olika begrepp och bidrog till ökad medvetenhet om hur begrepp kan tolkas (exempelvis begreppet 'ofta', se Trost & Hultåker, 2016). Att komplettera de stängda frågorna med öppna frågor, på vilka respondenterna svarade med egna ord, visade sig vara givande. Förutom att dessa frågor gav kvalitativ data medförde det att respondenterna hade möjlighet att uttrycka sådant som inte framkom genom de fasta svarsalternativen eller att nyansera den bilden (ibid.). För det fjärde, slutligen, genomfördes mindre pilotstudier i vilka personer med kännedom om förskolan fick besvara rektorsenkäten respektive politikerenkäten (Ejlertsson, 2014). Eftersom ingen av dessa personer hade synpunkter på svarsalternativen uppfattades de vara tillräckligt tydliga.

Sedan enkätundersökningarna skickats till de presumtiva respondenterna framkom dock en brist i pilotundersökningen: att ingen lokalpolitiker givits möjlighet att komma med synpunkter på enkätundersökningens konstruktion. Eftersom jag som uppsatsförfattare saknar djupare kunskap om lokalpolitik kan det ha inneburit att vissa frågors innehåll inte överensstämmer med hur politiken fungerar, vilket kan ha bidragit till att politiker valde att inte besvara enkätundersökningen. Kontaktuppgifter till mig fanns emellertid i e-postmeddelandet med

information i såväl det ursprungliga utskicket som i de två påminnelserna, varför det fanns möjlighet att få klarhet i frågorna.

Ett ställningstagande som gjordes var att använda endast fyra steg på Likert-skalan. Eftersom ett neutralt mittenalternativ saknas kan det innebära att fler personer väljer att inte besvara frågorna (Chyung m.fl., 2017). I datamaterialet syns dock ingen tydlig tendens till det eller till att respondenter endast använt de från mitten mest närliggande alternativen (ibid.). Förvisso har många svarat 'instämmer i hög grad' respektive 'ofta', men det kan istället bero på påståendenas innehåll. Det är rimligt att tänka sig att många rektorer anser att de beaktar *barnets bästa* i 'hög grad' snarare än 'helt'. Därtill finns svar på större delen av skalorna. Dessutom fanns möjlighet att svara 'ingen uppfattning', vilket använts av flera rektorer och på skilda frågor. Därför kan slutsatsen dras att fyra skalsteg var tillräckligt.

En svaghet i enkätundersökningen var att en fråga inte delades upp. Det gäller frågan om i vilken utsträckning rektorerna tar hänsyn till *barnets bästa* när de beslutar om på vilken förskola ett barn ska placeras. Fler rektorer angav 'ingen uppfattning' på denna fråga än på andra frågor. I svaren på efterföljande fråga, där rektorerna uppmanades att utveckla sitt svar, framkom att många rektorer inte anser sig ha mandat att besluta om förskoleplacering. Däremot skrev flera rektorer att de beslutar om avdelningsplacering inom förskolan. Det skulle därför ha varit relevant att även fråga i vilken utsträckning avdelningsplacering påverkas av rektorernas hänsyn till *barnets bästa*.

6.7.4 Avslutande kommentar

Slutligen något om ett perspektiv som inte framkommer explicit i uppsatsen: barns perspektiv. Schoonenboom (2018) föreslår att ett validitetskriterium i mixed methods-studier är huruvida alla intressenter har fått komma till tals, inte minst de som har minst makt. Även Eriksen (2018) framhåller att det är nödvändigt att lyssna på barns röster för att få kännedom om vad som är *barnets bästa* i en specifik situation. Även om det medför etiska utmaningar kan det därför ses som en brist att studien inte givit barn möjlighet att göra sina röster hörda om vad som är deras bästa (se exempelvis Larsson, Williams & Zetterqvist, 2019; Petersson, 2020). Emellertid är fokus i föreliggande uppsats ett annat: vad rektorer och politiker med ansvar för förskolefrågor beskriver som centralt i principen om *barnets bästa*. Att låta barns egna perspektiv framkomma ligger därför utanför denna uppsats syfte.

7. Resultat

Inledningsvis i resultatsammanställningen redovisas studiens kvantitativa resultat, som utgörs av rektorers svar på i vilken utsträckning de beaktar *barnets bästa*. Därefter presenteras de kvalitativa resultaten, det vill säga de teman som framkommit i politiker- respektive rektorsmaterialen. Vidare redogörs för resultatet av integreringen mellan den kvalitativa och kvantitativa delen av rektorers uppfattningar om hur de beaktar *barnets bästa*. Därpå följer resultatet av integreringen mellan vad som framstår som centralt i politikerns och rektorers beskrivningar.

I de tematiska analyserna, som utgår från studiens forskningsfrågor, redovisas fem teman. Temana presenteras i huvudteman och underteman, där huvudtemana (med röd ram) är de övergripande teman som framkommer i datamaterialet från politiker respektive rektorer. Undertemana (med blå ram) belyser skilda aspekter av huvudtemats ämne. Temana är inte ömsesidigt uteslutande utan viss överlappning mellan de olika temana förekommer. När innehållet i ett excerpt kan relateras till flera teman har excerptet analyserats i det tema där dess tyngdpunkt ligger.

För att möjliggöra för läsaren att urskilja de olika respondenternas svar anges det i parentes efter varje excerpt. Politiker benämns (P1), (P2) respektive (P3) medan rektorerna kallas (R1), (R2) och så vidare. För att tydliggöra vilken fråga rektorerna besvarat står frågans nummer i hakparentes efter respektive excerpt²⁴.

Under varje tema görs först en beskrivning av temats innehåll, varpå belysande excerpt från datamaterialet följer. Slutligen görs en analys av temat utifrån studiens forskningsfrågor.

7.1 Kvantitativa resultat som visar i vilken utsträckning rektorer uppger att de beaktar barnets bästa

I denna kvantitativa resultatsammanställning redovisas rektorers svar på i vilken grad de instämmer i enkätundersökningens påståenden. Rektorerna angav sina svar på Likert-skalor med skalsteg från 'instämmer helt' till 'instämmer inte alls' respektive från 'alltid' till 'aldrig'.²⁵ I resultatsammanställningen har frågorna delats upp efter ämne som behandlas. Först beskrivs rektorers kännedom om Barnrättskonventionen²⁶ och begreppet *barnets bästa*. Därpå redogörs för hur frekvent rektorer uppger att de använder begreppet *barnets bästa*. Sedan följer en beskrivning av med vilken frekvens rektorer anger att de beaktar *barnets bästa* i praktiken, det vill säga vid olika typer av beslut. Slutligen synliggörs rektorers uppfattningar om huruvida de tar hänsyn till eller skulle kunna ta större hänsyn till *barnets bästa* i sitt uppdrag.

7.1.1 Kännedom om Barnrättskonventionen och begreppet barnets bästa

Eftersom studiens utgångspunkt är Barnrättskonventionen i allmänhet och begreppet *barnets bästa* i synnerhet ansågs det relevant att tillfråga rektorerna i vilken utsträckning de känner till policydokumentet och den övergripande principen. I tabell 2 presenteras rektorernas svar på påståendet *Jag känner till vad Barnkonventionen föreskriver i relation till de beslut jag fattar*.

²⁴ För fullständig enkätfråga, se bilaga 3.

²⁵ Enkätundersökningen till rektorer innehåller fler stängda frågor än de presenterade. De frågor som redovisas är de som befanns utgöra grunden för att besvara studiens forskningsfrågor.

²⁶ Eftersom konventionen vanligen benämns Barnkonventionen användes detta begrepp i enkätundersökningen.

Tabell 2. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Instämmer helt	15	43
Instämmer i hög grad	19	54
Instämmer i låg grad	1	3
Instämmer inte alls	0	0

I stort sett alla de rektorer, 97 %, som besvarat enkätundersökningen uppger att de känner till vad Barnrättskonventionen föreskriver i relation till de beslut de fattar. Det framkommer när svaren på skalstegen 'instämmer helt' och 'instämmer i hög grad' läggs samman. Något större andel anger att de instämmer i hög grad än de som instämmer helt i påståendet. Rektorerens svar visar att de har god kunskap om Barnrättskonventionens innehåll och om sitt ansvar för att Barnrättskonventionens principer tillämpas i förskolan.

I tabell 3 presenteras rektorerens svar på påståendet *Jag är bekant med begreppet barnets bästa*.

Tabell 3. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=33)	Andel (%) (n=33)
Instämmer helt	22	67
Instämmer i hög grad	11	33
Instämmer i låg grad	0	0
Instämmer inte alls	0	0

Samtliga svarande rektorer uppger att de är bekanta med begreppet *barnets bästa*. Två tredjedelar av dem som svarat anger att de instämmer helt medan en tredjedel uppger att de instämmer i hög grad i påståendet. Begreppet *barnets bästa* är således välbekant för rektorerna. Eftersom begreppet är vagt har det dock en mängd skilda innebörder. Vad *barnets bästa* innebär för rektorerna besvaras i studiens kvalitativa del (avsnitt 7.3).

Utifrån antagandet att kunskap om Barnrättskonventionen och *barnets bästa* skulle kunna påverka hur rektorer uppger att de förhåller sig till principen analyserades huruvida samband föreligger mellan rektorers kännedom om Barnrättskonventionen och deras utbildningsbakgrund. Korstabelleringen gjordes dels i relation till rektorsutbildning, dels i relation till eventuell utbildning om Barnrättskonventionen. Dock framkom varken samband mellan rektorsutbildning och kännedom om Barnrättskonventionen eller mellan fortbildning om konventionen och upplevelsen av att känna till vad den föreskriver. Rektorers uppfattning om i vilken grad de känner till Barnrättskonventionens föreskrifter tycks därmed vara oberoende av om de genomgått fortbildning om konventionen eller inte. Inte heller i korstabellering mellan utbildningsbakgrund och rektorers kännedom om *barnets bästa* hittades några samband. Det är av intresse eftersom det skulle kunna implicera antingen att rektorer har tillräcklig kännedom om vad Barnrättskonventionen medför i deras uppdrag eller att utbildning på området inte är nödvändig för rektorers möjlighet att implementera Barnrättskonventionen i sin verksamhet (CRC, 2013; SFS 2010:800). En annan möjlighet är emellertid att rektorerna har begränsad kännedom om komplexiteten och kontextbundenheten i principen om barnets bästa, vilket skulle kunna medföra att ökade kunskaper om konventionen i sin tur följdes av fördjupad medvetenhet om de utmaningar som finns i implementering av Barnrättskonventionen i allmänhet och principen om *barnets bästa* i synnerhet (CRC, 2013; SKL, 2017; Zermatten, 2010).

7.1.2 Rektors användning av begreppet barnets bästa

Ett antagande som gjorts i studien är att den vikt som rektorer lägger vid principen om *barnets bästa* skulle kunna påvisas i användningen av begreppet. Därför ställdes frågor om både hur frekvent rektorer uppfattar att de själva använder begreppet och hur frekvent de uppfattar att andra rektorer använder begreppet. I tabell 4 presenteras rektorernas svar på påståendet *I diskussioner med andra rektorer är barnets bästa en formulering som jag använder*.

Tabell 4. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Alltid	7	20
Ofta	22	63
Sällan	5	14
Aldrig	0	0
Ingen uppfattning	1	3

De flesta rektorerna anger att de ofta använder formuleringen *barnets bästa* i diskussioner med andra rektorer. Några uppger att de alltid använder formuleringen medan ett fåtal uppger att de sällan gör det. En person anger att hon/han inte har någon uppfattning i frågan. Att så många som 60 %, nästan två tredjedelar, av rektorerna uppger att de ofta använder begreppet *barnets bästa* är värt att uppmärksamma eftersom det kan påvisa att de lägger stor vikt vid *barnets bästa* i diskussioner och beslut, även om rektorernas uppfattningar sannolikt skiljer sig åt angående vilken frekvens av användning som begreppet 'ofta' innebär.

I tabell 5 presenteras rektorernas svar på påståendet *I diskussioner med andra rektorer är barnets bästa en formulering som någon annan använder*.

Tabell 5. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Alltid	1	3
Ofta	26	74
Sällan	7	20
Aldrig	0	0
Ingen uppfattning	1	3

Majoriteten av rektorerna uppger att andra rektorer ofta använder formuleringen *barnets bästa* i diskussioner rektorer emellan. Denna andel är något större än de som anger att de själva ofta använder formuleringen. Färre rektorer uppger att någon annan alltid använder formuleringen *barnets bästa* än att de själva gör det när de diskuterar, medan något fler personer anger att andra rektorer sällan gör det. En person anger att hon/han inte har någon uppfattning i frågan. I rektorernas svar synliggörs att *barnets bästa* är ett begrepp som används relativt ofta i diskussioner rektorer emellan. Det skulle kunna innebära och bero på att rektorerna lägger stor vikt vid att beakta *barnets bästa* i diskussioner med varandra. Eftersom underlaget är litet kan dock generella slutsatser inte dras av detta material. Dessutom saknas möjlighet att dra slutsatser om vilka konsekvenser som användningen av begreppet medför i rektorernas diskussioner och beslut, eftersom enkätundersökningen varken innehåller någon uppföljande fråga om i vilka situationer begreppet används eller om vilka implikationer som rektorerna anser att begreppet har i deras diskussioner och ställningstaganden. Studien visar heller inte om rektorer uppfattar att det i diskussionerna används skilda definitioner av eller om det görs

problematiseringar av skilda innebörder i begreppet *barnets bästa*, vilket skulle kunna medföra att rektorerna har olika utgångspunkter i diskussionerna (Zermatten, 2010).

7.1.3 Rektors beaktande av barnets bästa i praktiken

Frågorna som redovisas nedan berör i vilken utsträckning rektorer uppger att de tar hänsyn till *barnets bästa* när de fattar olika typer av praktiska beslut. Det gäller personalfördelning, fördelning av ekonomiska resurser och placering av barn. I tabell 6 presenteras rektorernas svar på påståendet *När jag fattar beslut om hur den pedagogiska personalen ska fördelas mellan de förskolor som jag ansvarar för tar jag hänsyn till barnets bästa*.

Tabell 6. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Instämmer helt	12	34
Instämmer i hög grad	21	60
Instämmer i låg grad	2	6
Instämmer inte alls	0	0
Ingen uppfattning	0	0

Majoriteten av de svarande rektorerna anger att instämmer i påståendet. Medan en tredjedel uppger att de instämmer helt i påståendet anger knappt två tredjedelar att de instämmer i påståendet i hög grad. Två personer uppger att de i låg grad instämmer i påståendet. Resultatet synliggör att rektorer ser den pedagogiska personalen som central i verksamhetens arbete för *barnets bästa*, vilket överensstämmer med både Barnrättskommitténs fokus på välutbildad personal i förskolan och tidigare forskning om vikten av kompetenta förskollärare (Barnombudsmannen, 2014; Broström m.fl., 2018).

Ett annat område där rektorer fattar beslut som påverkar barnet, och där det därför är relevant att veta i vilken grad rektorerna anser att de tar hänsyn till *barnets bästa*, är vid fördelningen av ekonomiska resurser. I tabell 7 presenteras rektorernas svar på påståendet *När jag fördelar de tilldelade ekonomiska resurserna till de förskolor som jag ansvarar för tar jag hänsyn till barnets bästa*.

Tabell 7. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Instämmer helt	10	29
Instämmer i hög grad	20	57
Instämmer i låg grad	4	11
Instämmer inte alls	0	0
Ingen uppfattning	1	3

Av de rektorer som besvarat frågan uppger fyra personer att de instämmer i låg grad. Majoriteten av rektorerna anger dock att de instämmer i påståendet eftersom knappt en tredjedel instämmer helt och knappt två tredjedelar uppger att de instämmer i hög grad. En person anger att hon/han inte har någon uppfattning om påståendet. Utifrån rektorernas svar kan slutsatsen ändå dras att *barnets bästa* är en aspekt som många rektorer beaktar när de fördelar ekonomiska resurser mellan de förskolor för vilka de har ansvar. Därigenom kan det tolkas vara möjligt för kommunala tjänstemän att i viss utsträckning ta hänsyn till *barnets bästa* vid fördelning av ekonomiska resurser (Barnombudsmannen, 2014; SKL, 2017). Att fördela resurserna utifrån barnens behov och förutsättningar är dock ett lagstadgat ansvar som rekto-

rerna har, varför det kan anses att *barnets bästa* måste beaktas vid resursfördelningen (SFS 2010:800, 8 kap 8b§, 2 kap 10 §).

Rektorerna tillfrågades vidare om i vilken grad de beaktar *barnets bästa* vid placering av barn på de förskolor för vilka de ansvarar. I tabell 8 presenteras rektorernas svar på påståendet *När jag beslutar om på vilken av de förskolor som jag ansvarar för som ett barn ska placeras tar jag hänsyn till barnets bästa*.

Tabell 8. Antal svar och andel svar på varje skalsteg i Likert-skalan

	Antal (n=32)	Andel (%) (n=32)
Instämmer helt	8	25
Instämmer i hög grad	9	28
Instämmer i låg grad	0	0
Instämmer inte alls	5	16
Ingen uppfattning	10	31

På påståendet att rektorerna tar hänsyn till *barnets bästa* när de beslutar om förskoleplacering uppger hälften av de svarande att de instämmer i påståendet; ungefär lika många instämmer helt som de som instämmer i hög grad. Fem rektorer anger att de inte instämmer alls i påståendet. På denna fråga syns därmed stor spridning i rektorernas svar: från 'instämmer inte alls' till 'instämmer helt'. Dessutom angav en tredjedel av rektorerna, tio personer, att de inte har någon uppfattning i frågan. Eftersom rektorerna hade möjlighet att med egna ord utveckla sitt svar på frågan finns förutsättningar att försöka förstå de bakomliggande orsakerna till rektorernas svar, vilket görs i avsnitt 7.3.

7.1.4 Rektorers uppfattningar om huruvida de tar eller skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa

För att få kännedom om huruvida rektorer anser att de i sitt beslutsfattande tar hänsyn till *barnets bästa* så mycket som är möjligt samt huruvida de anser att de skulle kunna ta större hänsyn uppmanades de att ange huruvida de instämmer i följande påståenden: *Jag anser att jag som rektor tar hänsyn till barnets bästa så mycket som är möjligt i de beslut jag fattar.* och *Jag anser att jag som rektor skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa i de beslut jag fattar.* Rektorernas svar presenteras i tabell 9 respektive 10.

Tabell 9. Antal svar och andel svar på påståendet *Jag anser att jag som rektor tar hänsyn till barnets bästa så mycket som är möjligt i de beslut jag fattar.*

	Antal (n=35)	Andel (%) (n=35)
Ja	34	97
Nej	0	0
Ingen uppfattning	1	3

Tabell 10. Antal svar och andel svar på påståendet *Jag anser att jag som rektor skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa i de beslut jag fattar.*

	Antal (n=32)	Andel (%) (n=32)
Ja	19	59
Nej	11	35
Ingen uppfattning	2	6

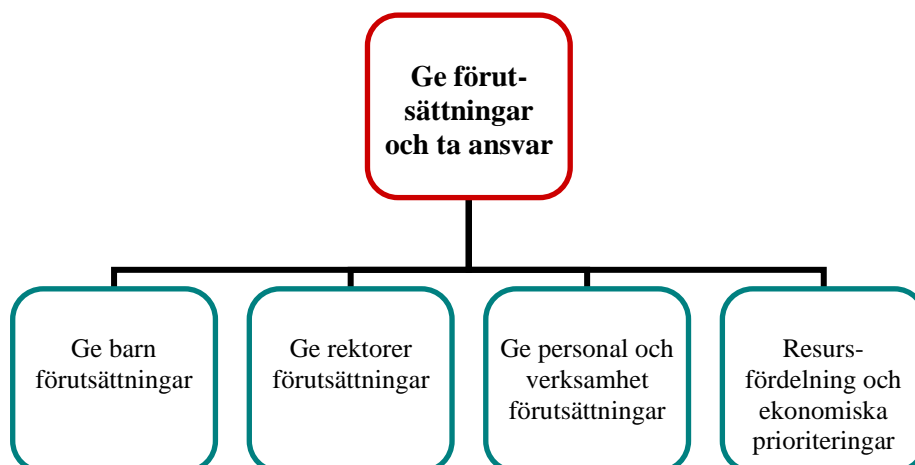
I princip alla rektorer, 97 %, som besvarat enkätundersökningen anger att de tar hänsyn till *barnets bästa* så mycket som är möjligt i de beslut som de fattar. En rektor anger istället att hon/han inte har någon uppfattning om påståendet. En slutsats är därmed att rektorerna anser att de tar hänsyn till *barnets bästa* i största möjliga utsträckning, vilket skulle innebära att de fullföljer sitt uppdrag att som kommunala tjänstemän vidta åtgärder för *barnets bästa* (Qvarsell, 2003).

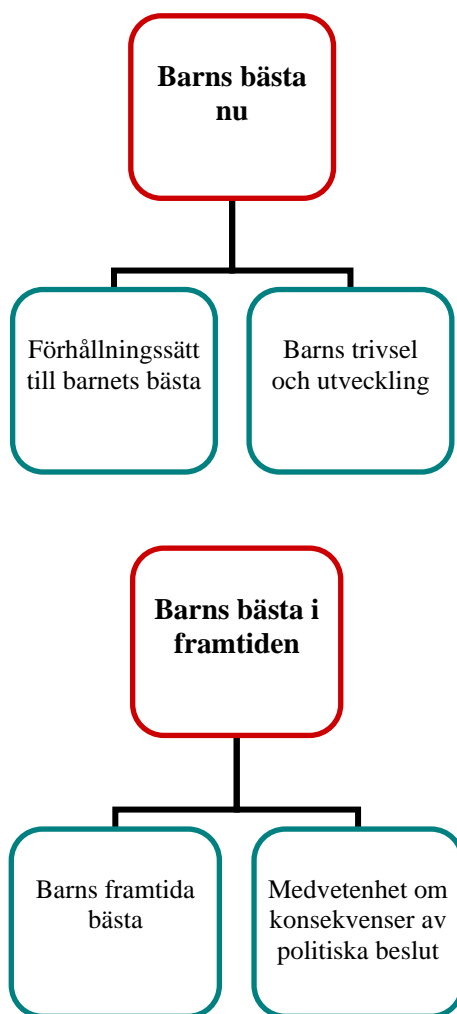
Samtidigt svarar knappt två tredjedelar av rektorerna ja på frågan om de skulle kunna ta större hänsyn till *barnets bästa* i de beslut de fattar. Ungefär en tredjedel anger att de inte skulle kunna göra det. Två personer uppger att de inte har någon uppfattning i frågan. När rektorernas svar på denna fråga analyseras tillsammans med föregående fråga framkommer således att många av de rektorer som uppger att de *tar hänsyn till barnets bästa* i största möjliga utsträckning samtidigt anger att de *skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa* i beslutsfattandet. På ytan kan det tyckas vara omöjligt – om rektorerna tar största möjliga hänsyn kan större hänsyn inte tas. De till synes motstridiga svaren kan emellertid ha flera skäl. Dels kan svaren bero på principens kontextbundenhet, som medför att agerande för ett barns bästa i en situation inte behöver vara optimalt för samma barn i en annan situation (Zermatten, 2010). Dels kan de motsägande svaren synliggöra att rektorer anser att de beaktar *barnets bästa* så mycket som är möjligt utifrån de givna förutsättningarna, samtidigt som de uppfattar att andra villkor skulle medföra att de kunde ta ännu större hänsyn till *barnets bästa*. Rektorerna måste alltså både tillämpa barns rättigheter och förhålla sig till de givna ramarna (CRC, 2013; Eriksson m.fl., 2015; SKL, 2017). Eftersom rektorerna gavs möjlighet att motivera och utveckla sina svar på den sista frågan kan det finnas möjlighet att förstå svaren på ett djupare plan. Denna analys görs i avsnitt 7.3 och 7.4.

7.2 Centralt i politikerns beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa

Resultaten av vad som framstår som centralt i politikerns beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa presenteras i tre huvudteman: 1) *Ge förutsättningar och ta ansvar*, med undertemana Ge barn förutsättningar, Ge rektorer förutsättningar, Ge personal och verksamhet förutsättningar samt Resursfördelning och ekonomiska prioriteringar; 2) *Barns bästa nu*, med undertemana Förhållningssätt till barnets bästa och Barns trivsel och utveckling; 3) *Barns bästa i framtiden*, med undertemana Barns framtida bästa och Medvetenhet om konsekvenser av politiska beslut.

Resultatens teman framgår av figur 1 nedan.

Figur 1. Huvudteman och underteman som framstår som centrala i politikernas beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa.

7.2.1 Ge förutsättningar och ta ansvar

Temat fokuserar hur politikerna argumenterar för att det är deras ansvar att ge förutsättningar för *barnets bästa*. I beskrivningarna av *barnets bästa* inbegrips att barn, inklusive barn i behov av särskilt stöd, ska få förutsättningar att klara framtida skolgång. Det innebär exempelvis kompensatoriska åtgärder och att ge rektorer förutsättningar för att skapa och utveckla förskoleverksamhet av hög kvalitet. Vidare framhåller politikerna personalens potential att arbeta för barns bästa i förskolan. I beskrivningarna framkommer att den pedagogiska personalen måste ges förutsättningar så att den kan möjliggöra att barns bästa tillgodoses. En annan aspekt som lyfts är resursfördelning och ekonomiska prioriteringar, som dels innefattar politikernas fokus på att kärnverksamheten ska prioriteras, dels resonemang om hur de ekonomiska resurserna ska fördelas mellan kommunens områden och förskolor.

7.2.1.1 Ge barn förutsättningar

Politiker uttrycker att en av deras uppgifter är att arbeta för att barn ges förutsättningar att utvecklas i förskolan. Att skapa förutsättningar för utveckling beskrivs dels som ett allmänt stöd, dels som ett kompenserande stöd vilket syftar till att gynna alla barns fortsättning i utbildningssystemet oavsett familjebakgrund. Vidare beskriver politiker att de i sitt uppdrag vill bidra till att ge ökade resurser till barn som är i behov av särskilt stöd i syfte att ta hänsyn till barns olika behov.

Och jag har väl också brunnit för att göra en förändring, en förbättring, bättre förutsättningar för alla ungdomar och barn. Och det ser jag att jag har ju möjlighet faktiskt nu att påverka med det uppdrag jag fick inom förskole-, förskolenämnden (P3)

Och de barnen i behov av särskilt stöd, att de får det stödet de har rätt till också, det är jätte viktigt (P1)

Att barnen får bra förutsättningar för sin fortsättning i livet, och framför allt i grundskolan. Men också det de inte får med sig hemifrån, så att de får en bra utveckling. Och att man också hjälper, och kompenserar för det som de inte får från sina familjer, sin omgivning. (P3)

Vi ska satsa, ge mer resurser till barn med särskilda behov då, att liksom försöka tillgodose det så gott det går. (P2)

I temat betonar politikerna vikten av att förskolan ger barn förutsättningar att lära sig och utvecklas oavsett familjebakgrund och oavsett barns olikheter. De framhåller sitt ansvar för att alla barn får dessa gynnsamma förutsättningar. Detta förskolans kompensatoriska möjlighet och ansvar är ett centralt resultat i EPPE-studien och i mycket annan forskning (refererad av Broström m.fl., 2018). Vidare följer det av såväl Skollagen som Kommunallagen att lokala politiker ska tillse att barn ges möjlighet att utvecklas och lära sig utifrån sina förutsättningar (SFS 2010:800, 8 kap 8b§; SFS 2017:725, 6 kap 6 §).

7.2.1.2 Ge rektorer förutsättningar

I politikernas beskrivningar framkommer hur de ger rektorer förutsättningar för att rektorerna i sin tur ska kunna skapa förutsättningar för att driva en verksamhet som skapar gynnsamma förutsättningar för barnen. Det handlar exempelvis om att skapa en organisation som, utifrån det ansvar Skollagen ger rektorer, stöttar rektorerna så att de kan erbjuda barnen bättre undervisning och omsorg.

Det handlar om att ge rektorerna rätt förutsättningar för att kunna få en verksamhet av kvalitet. Det är ju det som är det allra viktigaste. (P1)

Det är ju faktiskt rektorn som har det övergripande ansvaret för sin verksamhet, och det är ju verkligen tydligt också reglerat i Skollagen. (P3)

Vi tittade över hela organisationen, fokus på organisationen runt, och ledningen runt, just rektorn, hur rektorn kan få mer stöd så att de med hela sitt pedagogiska ledarskap så att barnen får bättre undervisning och omsorg. Det är väl så vi liksom egentligen tacklar. Sen är det svårt för oss att säga vad som är bäst för barnet, eftersom vi ser ju inte barnet, det är ju rektorn, så det är där vi tittar på rektorn. (P3)

Som aktörer i makrosystemet har de lokala politikerna stor inverkan på vilka beslut som rektorerna i exosystemet kan fatta (Bronfenbrenner, 1979). Det gäller, enligt en tolkning av Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori, såväl mål och riktlinjer som tilldelning av ekonomiska resurser. I politikernas citat blir det alltså tydligt att politiker poängterar rektorernas ansvar för att skapa förskoleverksamhet av hög kvalitet men också sitt eget ansvar för att rektorerna får dessa förutsättningar. Till skillnad från i Erikssons m. fl. (2015) studie verkar politikernas fokus gällande rektorers ansvar snarare vara det pedagogiska ledarskapet än det ekonomiska ansvaret.

7.2.1.3 Ge personal och verksamhet förutsättningar

Fokus i politikernas utsagor är att personalen och verksamheten i stort behöver ges förutsättningar för att kunna arbeta för *barnets bästa*. Förutsättningar handlar exempelvis om barngrupper av rimlig storlek och att personalen har den kompetens som krävs. Politiker beskriver att det är deras ansvar att ge dessa villkor och att deras beslut i hög grad bidrar till vilka förutsättningar som skapas i barnens konkreta förskoleverksamhet.

Vi har fantastisk personal i förskolan men tyvärr så ger vi dem inte rätt förutsättningar och då blir det ju svårt, för det är ju nästan barnets bästa sker ju dagligen i mötet med pedagoger. Alltså hela tiden [...] ska ju utgå från barnets bästa. Men då gäller det ju att du får rätt förutsättningar som pedagog för att kunna möta upp till den biten. För att har du en arbetssituation där du kanske inte har den kompetensen som krävs, du har jättemycket stress, dokumentation, du har stora barngrupper, barn i behov av stöd som inte får det stödet eller du får inte den hjälpen för att möta barnet för att bli sitt bästa jag. Då sätter vi ju personalen i en situation där de inte kan utgå ifrån barnets bästa. Det är ju vi politiker som, som bestämmer den delen tänker jag. (P1)

Men jag, jag har ju stort förtroende för professionen, det är ju rektorer, och förskollärare, barnskötare, det är de som är utbildade och det är de som kan det här. Så vi önskar ju verkligen att föräldrarna också, oftast har ju föräldrarna en stark vilja då, men man försöker ju verkligen att ta hjälp av professionen, det är där jag tror att vi kan också se och hjälpa barn på bästa sätt. (P3)

Är det bra för personalen så blir det bra för barnen, alltså har du en personal som trivs och kan utvecklas på sitt jobb och få möjlighet att, ja rätt förutsättningar för att göra sitt bästa (skratt) då blir det ju bra för barnet också. (P1)

I temat synliggörs vad politikerna anser behövs för att den pedagogiska personalen ska ha möjlighet att arbeta för barnens bästa i förskolan. Politikerna framhåller att personalen måste ges förutsättningar för att i sin tur kunna skapa goda villkor för barnens vistelse, undervisning och välbefinnande i förskolan. Därigenom blir det tydligt att politikerna ser personalens potential att tillgodose barnens bästa – om de får rätt förutsättningar. Personalens betydelse för både förskolans kvalitet i allmänhet och förskolans möjlighet att arbeta för barns rättigheter i synnerhet framkommer i mycket forskning (Bae, 2010; Broström m.fl., 2018; Sylva m.fl., 2010, refererad i Broström m.fl., 2018). Medan en politiker ger vaga beskrivningar av vilka förutsättningar de behöver ge personalen specificerar en annan politiker personalens kompetens och barngruppsstorlek som nödvändiga förutsättningar. Att dessa faktorer har betydelse för förskolans kvalitet och därmed för barnets möjligheter i förskolan visar exempelvis Hansen (2013, refererad i Broström m.fl., 2018) och Jensen (2005, refererad i Broström m.fl., 2018).

7.2.1.4 Resursfördelning och ekonomiska prioriteringar

Här framförs synpunkter på resursfördelning, ekonomiska satsningar och vilka prioriteringar politiker anser bör göras. Politikerna beskriver hur de anser att resurserna ska fördelas mellan kommunens förskolor och områden i syfte att skapa så bra villkor som möjligt för alla barn, oavsett i vilket område deras förskola är belägen. Att mest resurser ska ges till vissa områden nämns, samtidigt som en politiker säger sig se problem med den modellen eftersom alla barn, oavsett var de bor och går i förskolan, behöver få sina behov tillgodosedda.

Man kan inte ta alla beslut. Så är det. Politik handlar ju om att prioritera men jag prioriterar barnen. Verksamheten. (P1)

Väldigt mycket fokus på att få en likvärdig resursfördelning och anpassning till den. (P3)

Driver vi ju att det ska vara större indexskillnader, alltså mer resurser till utsatta områden. Det vet jag att partiet står för. Sen har jag inte riktigt samma uppfattning [...] statistik sist som visade att barnen i [stadsdel A] i några förskolor var sex, över sex barn per anställd och 4,3 i [stadsdel B]. Och, så det är ju redan, om man ska tolka de siffrorna, mer resurser som går dit. Och då tycker jag, att nu börjar det nästan bli för mycket, för jag menar barnen i [stadsdel A] är ju också små barn, som behöver pedagogisk personal så att liksom, (suck) ja, det är också en jäm-, hur ska man säga, en likhetsbehandlingsfråga. Men jag tycker principen är rätt, mest resurser ska till dem som behöver det mest, men det får, man måste ändå ha en basnivå som är tillfredsställande. (P2)

Vidare framkommer politikerns åsikter om barngruppsstorleken i förskolan i relation till *barnets bästa*. Politikerna framhåller att barnen, särskilt de yngsta, bör ha färre människor med vilka de förväntas ha kontakt under förskoledagen. Följande citat belyser politikerns synpunkt att mindre barngrupper bör prioriteras.

Alltså en viktig fråga för oss det är väl att försöka hålla det här med, med mindre barngrupper helt enkelt, alltså färre i barngrupperna. (P2)

Det hjälper ju inte om vi sitter här och säger 'ja, jo jag utgår' men så ger vi inte resurser eller ger förutsättningarna, då är det ju ingenting värt. Det är det vi måste förstå. Det är lätt att prata men det, ja, det måste ju också visa sig i den, att vi verkligen menar det. Då kan man inte spara in på, då kan man inte spara in på liksom kompetens eller göra barngrupperna större eller. Det funkar inte. (P1)

Jag tror på små barngrupper till exempel, alltså (suck), där, där man inte har för stora kontakter, där man inte har eller för många kontakter, där man blir sedd och får möjlighet, där tror jag, det är viktigt. Det handlar om kompetens hos personalen. Det är jätteviktigt. (P1)

De här små barnen i väldigt stora grupper som sitter och gråter och så att man får bära omkring på för de kan inte ens gå, och då, då skär det lite grann i hjärtat på mig när jag hör om detta. Därför är en viktig fråga för mig att vi har mindre grupper i synnerhet för de små. (P2)

Att små barngrupper kan vara ett sätt att främja barns utvecklingsmöjligheter framkommer i forskning av både Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson och Kärrby (2001) och Hansen (2013) (båda refererade av Broström m.fl., 2018). Eftersom barns möjligheter till omsorg och lärande ingår i förskoleverksamhet av hög kvalitet och därmed anses bidra till att *barnets bästa* beaktas kan små barngrupper vara ett medel för lokala politiker att fullfölja sitt uppdrag (Barnombudsmannen, 2014; CRC, 2013).

I nedanstående citat framkommer vilka ekonomiska prioriteringar politikerna anser behöver göras. Det gäller dels vad politiker säger om mängden pengar, dels till vad de tycker att pengarna ska användas.

Framför allt skulle vi vilja ha en omfördelning så att man började på botten och såg vad som skulle behövas för att bedriva en bra förskoleverksamhet och sen så från det gå uppåt så att säga, istället för att göra som man gör idag att man börjar med att göra en overhead och det som blir kvar nånstans går ner till verksamheten. Vi vill väl se det precis tvärtom. (P1)

Man skulle kunna svara enkelt, ja om vi ser till att vi ska få mer pengar så, så löser vi den frågan [om politikerna i förskolenämnden i stort skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa i besluten som fattas] men jag tror inte att den är så enkel faktiskt. Nej. Men självklart, som ytterst ansvariga för detta så har vi ju ett ansvar för att göra det, och det finns säkert ett bättre sätt att göra det på än vad vi gör, det, så kan jag säga mer allmänt. Det finns ju alltid ett bättre sätt... som vi inte riktigt kanske har kommit på än då. (P2)

Vi har sagt det, 'det är kärnverksamheten pengarna ska gå till', vi har gjort en ganska kraftig höjning i grundersättningen till våra förskolor. (P3)

Om jag förstår vår ekonomi mer så att jag styr resurserna mer mot det som jag tror är barnets bästa. (P2)

Utsagorna i temat belyser vilka prioriteringar politikerna anser bör göras. Exempelvis framkommer att förskolans kärnverksamhet, små barngrupper och personalens kompetens bör prioriteras. En möjlig tolkning är att vissa politiker uppfattar att det finns samband mellan stora barngrupper och sämre kvalitet i förskolan, i detta fall otillräckliga möjligheter att tillgodose de yngsta barnens behov av omsorg. Det skulle kunna kopplas till Hansens forskning, som visar samband mellan barngruppsstorlek och kvalitet (2013, refererad i Broström m.fl., 2018). Vidare blir det tydligt att politikerna förordar olika prioriteringar – antingen likvärdig resursfördelning eller att mest resurser ska ges till de områden i kommunen där störst behov finns. En politiker problematiserar om större indexskillnader i resursfördelningen mellan förskolor i olika områden faktiskt innebär en jämlik förskola för kommunens alla barn, eftersom små barns behov behöver tillgodoses var de än bor. Dessutom synliggörs problematiken i att mer resurser inte alltid ger en bättre verksamhet för barnen. Istället handlar det om att ha kunskap om nämndens ekonomi för att kunna påverka resursfördelningen så att den gynnar barnets bästa. Att som lokal politiker tillämpa Kommunallagens och Skollagens bestämmelser om resursfördelning tycks således medföra att flera dilemman måste hanteras (SFS 2010:800, 8 kap 8b§; SFS 2017:725, 6 kap 6 §; jfr Moss, 2007).

7.2.2 Barns bästa nu

I politikernas beskrivningar framhålls olika aspekter som viktiga för att barn ska trivas och utvecklas i förskolan. Det innebär att alla barn ska få möjlighet att vara "sitt bästa jag", med betydelsen att bli sedda, hörda och kunna nå sin fulla potential. Politikerna beskriver sådant som de anser är svårigheter med att beakta barnets bästa vid politiska diskussioner och beslut. Det handlar exempelvis om utmaningen med att veta vad som är *barnets bästa* och att det finns fler perspektiv att beakta vid beslutsfattande. Vidare uttrycks hur politiker agerat konkret för att bibehålla en bra förskolemiljö för barn på en förskola med fokus på ett minoritetsspråk. I det fallet beskriver en politiker att förskolenämnden som helhet inte uppfattade det av tjänstemän fattade beslutet som det bästa för barnen, varför de engagerade sig i frågan och upphävde beslutet.

7.2.2.1 Förhållningssätt till barnets bästa

Här synliggörs politikernas förhållningssätt vid politiska diskussioner och beslut. Politikerna beskriver sådant som de anser vara svårigheter med att ta hänsyn till *barnets bästa*, då det dels är ett av flera perspektiv att beakta, dels medför svårigheter att utgå från både individens och gruppens bästa.

Så vi pratar om varje individ faktiskt härute. Så, sen är det ju självklart barngrupperna, hur vi ska organisera, med rektorn, men vi försöker verkligen tänka på varje barn, deras olikheter. (P3)

Alltså vi har ju ett upplägg på när vi fattar beslut så har vår förvaltning skrivit tjänsteutlåtande. Och där ska vi alltid ha med ett socialt perspektiv, och (suck) där ingår ju så att säga barnets bästa då [...] när vi tar socialt, ekologiskt och ekonomiskt perspektiv på en fråga. [...] Jag försöker ju själv att tänka på den, eller vad man ska säga, när jag ska bedöma om jag är för ett förslag eller inte, så väger jag ju in det. Jag kanske inte väger in det som, alltså, jag det här är liksom hundra procent och de andra är en procent. Alltså, så starkt tycker jag kanske inte att jag gör. För det är ju också familjernas situation, det är liksom arbetsmiljö för de anställda, det är har vi ekonomi till detta, det är ju flera perspektiv (suck). Men det är, ibland är det ju det allra viktigaste. (P2)

Jag tycker att, det är inte en enkel fråga när man säger 'du ser väl till att det är barnens bästa som gäller'. Ja... men är jag verkligen, kan jag bedöma barnets bästa i alla situationer? Det tycker jag är, faktiskt är svårt. Och går man ner på grupp- och individnivå så blir det ju ännu svårare. Ibland tror jag att det kan stå emot varandra, ja. (P2)

I citaten framkommer en aspekt av komplexiteten i principen om barnets bästa, nämligen barns bästa på både individ- och gruppnivå (CRC, 2013). En av de intervjuade politikerna problematiserar principens mångsidighet även på andra sätt, vilket kan exemplifieras med svårigheten att veta vad som är bäst för barnet (Zermatten, 2010).

I följande excerpt framhåller politiker å ena sidan att det finns olikheter i synen på *barnets bästa* mellan det parti de själva företräder och andra partier, å andra sidan att de uppfattar att alla politiker i förskolenämnden arbetar för *barnets bästa*.

Jag tror alla tänker på barnets bästa, det är mer 'vad är bästa lösningen', det är väl kanske där vi har olika... olika... syn på, syn på politiken. (P3)

Sen tror jag, sen tror jag att alla gör det bästa de kan utifrån, alltså jag. Det, alltså om du frågar på individ. Alltså, det är självklart att alla på nåt sätt gör det de tror är bäst, det är bara utifrån olika. Nåt annat skulle jag inte kunna säga heller för då hade det varit. Jag tror ändå att alla vill göra skillnad. (P1)

Värt att uppmärksamma är att politikerna framhåller att alla politiker i förskolenämnden arbetar för *barnets bästa*; det som skiljer sig åt är enligt politikerna vad de anser är *barnets bästa*. Det framkommer dels diskrepans i politisk syn på vad perspektivet innebär och hur det bör beaktas, dels förvissning om att alla politiker i förskolenämnden har *barnets bästa* som mål. Även i dessa citat tydliggörs alltså svårigheter som den vaga principen om *barnets bästa* innebär (Qvarsell, 2001; Zermatten, 2010). En politiker argumenterar för sitt förhållningssätt i beslutsfattande och framför synpunkten att politik medför att dilemman måste hanteras, såsom att väga *barnets bästa* mot andra perspektiv. I beskrivningarna kan vidare utläsas att politikerna förhåller sig till barns bästa på individ- respektive gruppnivå, vilket framstår som antingen möjligt att beakta eller svårt att sammanföra.

7.2.2.2 Barns trivsel och utveckling

Politiker understryker skilda aspekter av vad som behövs för att barn ska trivas och må bra i förskolan. En aspekt rör barns trygghet och säkerhet. En annan aspekt är vikten av att varje barn uppmärksammas, får göra sin röst hörd får vara "sitt bästa jag" och kan nå sin fulla utvecklingspotential i förskolan. En politiker påtalar att de kan kontaktas av vårdnadshavare som ber om hjälp då de upplever att deras barn inte trivs i förskolan. Det har enligt politikern medfört engagemang i enskilda barns trivsel genom att ta vidare kontakt med personer som kan vara behjälpliga.

Vi har ju barn som inte riktigt trivs i den miljö som ibland, i den verksamhet som vi har. Och där har jag ju blivit kontaktad av föräldrar. Och jag har pratat då med [...] 'hur kan vi hjälpa den här familjen och det här barnet?'. (P3)

Barnets bästa det är ju att man når sin fulla potential, alltså att man får lov vara sitt bästa jag, det är barnets bästa, att man känner att man får, att man blir sedd och känner att man får utvecklas, att man blir lyssnad på och man blir bekräftad och kan utvecklas så långt som det går, efter sina förutsättningar. (P1)

Jag tror ju att man måste lyssna, att barn ska bli lyssnade på. Sen får man förstå att man kan inte alltid få som man vill men man måste känna att man blir respekterad och lyssnad på. Det är jätteviktigt för mig. (P1)

Sen att självklart att de skall också känna sig, de ska känna sig trygga och säkra i den miljön som vi erbjuder med barnomsorg och utbildning. (P3)

Att förskolans verksamhet ska vara barncentrerad och barnfokuserad slås fast av Barnrättskommittén (Barnombudsmannen, 2014). I politikernas citat kan det också anses framkomma att de är medvetna om och försöker beakta både föräldrars barnperspektiv och barns egna perspektiv på sin situation (Emilson & Johansson, 2018; Eriksen, 2018; Qvarsell, 2003).

En annan aspekt är hur förskolenämnden arbetar med arbetsmiljön i förskolan, vilket inkluderar såväl barnens som personalens arbetsmiljö.

När vi pratar om arbetsmiljö tänker man kanske i första hand personalen, men arbetsmiljön som faktiskt påverkar personalen påverkar ju också barnen. Om det är hög ljudnivå så är ju barnens, mår ju också dåligt av det och om personalen mår dåligt så mår ju barnen också dåligt av det, eller om det finns andra faktorer [...] ta fram en strategisk plan för hur vi kan faktiskt förbättra arbetsmiljön (P3)

I följande excerpt belyses hur förskolenämnden agerat för att främja barns bästa här och nu, vilket i det konkreta exemplet gällde flytt av en förskola för barn som talar ett visst minoritetsspråk.

Man ska ju erbjuda förskola på [ett av Sveriges fem minoritetsspråk]. Och det är en fungerande verksamhet [...] där både föräldrar och barn verkar jättenöjda med hur det fungerar. Men då hade [kommunala tjänstemän] för sig att det här ska skulle flyttas [...] för att man ville ha större enheter, större avdelningar [...] inga föräldrar ville flytta sina barn dit, de bodde där [...] då tänkte jag väldigt mycket på barnets bästa. [...] här är ju ändå det viktiga att barnen får liksom prata sitt minoritetsspråk (ohörbart). Så då drev vi väl det väldigt hårt. Och nu är, nu ska förskolan finnas kvar där. (P2)

I temat beskriver politiker hur de på olika sätt arbetar för att barn ska trivas och utvecklas i förskolan. Det gäller både enskilda barn och kommunens alla förskolebarn. Politikernas syn på sitt uppdrag framstår därmed som både övergripande och som inriktat på enskilda familjers och barns bästa. Därigenom framkommer även olika aspekter av vad *barnets bästa* för förskolebarn kan innebära. Både emotionella aspekter såsom att bli uppmärksammas, demokratiska aspekter såsom att få göra sin röst hörd, utbildningsrelaterade aspekter såsom möjligheten att få tala sitt minoritetsspråk och fysiska aspekter som säkerhet ryms. Politiker poängterar både sitt ansvar för och sina möjligheter att ge barn goda förutsättningar för trivsel och lärande i förskolan. Vikten av man i förskolan fokuserar på barns välbefinnande och trivsel här och nu betonas av Herczog (2012). Samtidigt framkommer både i excerpten ovan och i

tidigare forskning ett dubbelt fokus; beslutsfattare behöver ta hänsyn till både barns nutid och barns framtid för att de ska kunna beakta så många aspekter som möjligt av vad som utgör *barnets bästa* (Broström m.fl., 2018; Zermatten, 2010).

Vidare framhålls hur den politiska nämnden tagit ett barnperspektiv på en situation där de upphävde ett beslut som de inte ansåg var bäst för barnen. Även om politikernas ställningstagande kan anses ha utgått från ett vuxenperspektiv på barns behov tycks avsikten ha varit att beakta barnets bästa (Qvarsell, 2003).

7.2.3 Barns bästa i framtiden

I politikernas uttalanden synliggörs argument för vilka åtgärder som de anser behöver vidtas för förskolebarnens framtid. De beskriver hur tidiga insatser och kompensatoriska åtgärder ska ge förskolebarnen bra förutsättningar att klara grundskolan, det vill säga den nära framtiden. Vidare synliggörs politikernas ansvar för att fatta beslut som får positiva konsekvenser för barnen på både kort och lång sikt. I citaten tydliggörs vikten av att ha kunskap om beslutens möjliga konsekvenser liksom behovet av en vetenskaplig grund så att nämndens beslut bottnar i vad som är barns bästa.

7.2.3.1 Barns framtida bästa

Vikten av kompensatoriska åtgärder framhålls, liksom tidiga insatser och investeringar för framtiden. Undervisning i förskolan beskrivs som viktig då det ger barn goda förutsättningar att lyckas i grundskolan. Att investera i förskolebarns utbildning ses i excerpten som centralt för både barnens och samhällets framtid. Politikernas argument inrymmer dels den närliggande framtiden när förskolebarnen börjar grundskolan, dels en mer avlägsen framtid när barnen slutar grundskolan och ska "ta över".

Jag tror på tidiga insatser, att det lönar sig att lägga liksom resurser på tidigt för att man sparar in. [...] Jag ser barn som en investering, det som vi lägger nu som kostnad det är en investering för framtiden. [...] Politik är ju väldigt mycket liksom kortsiktigt, att man ser det här och nu och så är det någon annan som får ta över. Jag tror inte på det utan jag tror att vi måste se det som en helhet. [...] Så att om vi inte investerar nu så blir det inte bra längre fram. Det blir skolmisslyckanden och så vidare. Jag ser det liksom, jag tror, jag ser ju förskolan väldigt mycket som liksom första steget i den här liksom utbildningstrappan så att säga. Jag tror att det är därför är det viktigt. Man kan inte börja fundera på 'ojdå vad gick fel, varför fick de inte godkända betyg i nian, hoppsan?' när vi inte har lagt några pengar på förskolan. Vi måste se att det hänger ihop, med resurser och så. (P1)

Sen ska vi självklart ge kompensatoriska åtgärder för att de barn som behöver det, så att de får också lika bra start i livet och kan fortsätta in i grundskolan. För vi har väldigt stor, vi ser ju att det har stor påverkan. (P3)

Och det kommer ju från, från nya, nya, nya läroplanen för förskolan och så vidare att det ska vara mer undervisning. Så det är också att barnen ska få bra förutsättningar för fortsättningen i grundskolan. (P3)

Det är ju nästa generation, alltså det är ju de som ska ta över. (P1)

Temats fokus är de åtgärder som politiker anser behöver vidtas i förskolan för att gynna barnens fortsatta utveckling. Deras argument inbegriper tidiga insatser och kompensatoriska åtgärder för att ge alla barn möjlighet till lärande både i förskolan och som grund för vägen vidare i utbildningssystemet, med grundskolan som nästa steg. Därför krävs enligt politikerna mer resurser till förskolan. Detta framtidsperspektiv på barns lärande i förskolan betonas även av Broström m.fl. (2018), som påtalar vikten av att barn i förskolan gör erfarenheter som de

kan bygga vidare på i sin fortsatta skolgång. Vidare framhålls i politikernas utsagor barnen som samhällets framtid, varför satsningar på barnen måste göras för både individens och samhällets skull. Det kan tolkas som att politikerna har både ett kortsiktigt och ett långsiktigt perspektiv på de satsningar som de anser behöver göras för *barnets bästa* i förskolans verksamhet.

7.2.3.2 Medvetenhet om konsekvenser av politiska beslut

I politikernas uttalanden fokuseras vikten av att politiker är medvetna om vilka konsekvenser deras beslut kan få för förskolebarnen på både kort och lång sikt. Vidare synliggörs hur beslut kan få både kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser dels för barnen, dels för verksamheten.

Det [vad barnets bästa mer konkret innebär i politiken i förskolenämnden] är att alla de beslut jag tar, tänker jag på, kommer detta få konsekvenser, alltså vad får det för positiva konsekvenser för barnet? Det är där jag tänker att, att, är detta ett beslut som är bra för barnet?'. (P1)

Och här jobbar förvaltningen med forskningen så att vi hela tiden har vetenskaplig grund bakom mycket av det vi gör. Det tror jag skickliggör också oss politiker i slutändan långsiktigt. Jag tror, egentligen har vi inte såhär stora mening-, ja skillnader i politik vad vi vill komma, åstadkomma, det är lite som sagt lite hur man gör det. Men vi behöver bli skickliga och förstå faktiskt de beslut vi tar så vi inte blir kortsiktiga. Att om personal är missnöjd eller föräldrar är missnöjda så att vi stoppar de faktiskt, den utveckling vi behöver göra i verksamheten. Oftast blir det lite kortsiktigt. (P3)

Politikernas argumentation om möjliga konsekvenser av deras beslut synliggör dels det nära framtidsperspektivet för de barn som nu går i förskolan, dels vikten av kunskap för att kunna fatta beslut som får långsiktiga positiva konsekvenser för barnen. I politikernas argument syns en diskrepans mellan uppfattningar: å ena sidan politikernas ansvar för att tillse att förskolebarnens vardag är så bra som möjligt, å andra sidan politikernas ansvar för att fatta beslut som kan vara obekväma i stunden men som man anser gynnar verksamheten och därmed barnen på lång sikt. Det överensstämmer med Zermattens (2010) synpunkt att beslutsfattare behöver beakta inte bara barnets nutid utan också dess framtid när beslut ska fattas. Anledningen är, skriver forskaren, att även de långsiktiga konsekvenserna av besluten ska vara för *barnets bästa*.

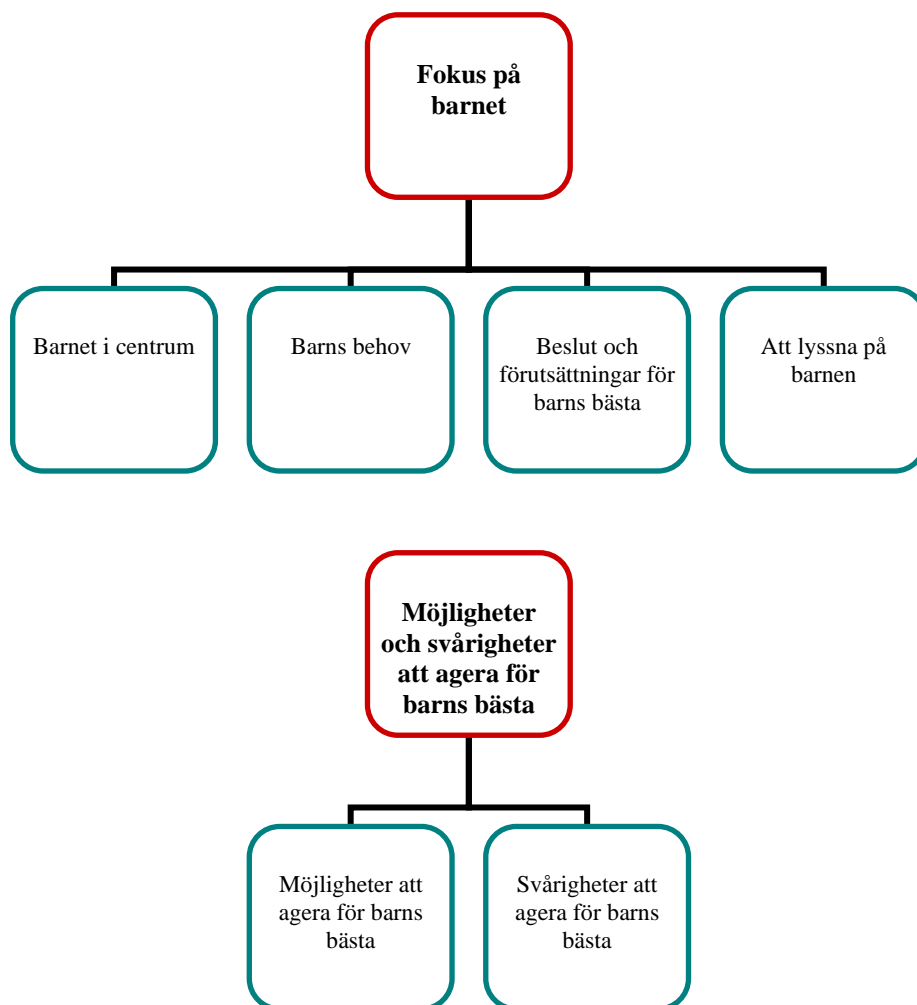
Värt att notera är att det är två av politikerna som framhåller *barnets bästa* i ett framtidsperspektiv. I citaten från den tredje politikern synliggörs inte huruvida politikernas agerande bör vara för barns framtida bästa.

7.3 Centralt i rektorers beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa

Den tematiska analysen av vad som framstår som centralt i rektorers beskrivningar presenteras i två huvudteman: 1) *Fokus på barnet*, med undertemana Barnet i centrum, Barns behov, Beslut och förutsättningar för barns bästa samt Att lyssna på barnen och 2) *Möjligheter och svårigheter att agera för barns bästa*, med undertemana Möjligheter att agera för barns bästa och Svårigheter att agera för barns bästa. Temana framgår av figur 2 nedan.

För att möjliggöra för läsaren att urskilja de olika respondenternas svar anges det i parentes efter varje excerpt. Rektorerna benämns (R1), (R2) och så vidare. För att tydliggöra vilken fråga rektorerna besvarat står frågans nummer i hakparentes efter respektive excerpt²⁷.

²⁷ För fullständig enkätfråga, se bilaga 3.

Figur 2. Huvudteman och underteman som framstår som centrala i rektorers beskrivningar av hur de beaktar barnets bästa.

7.3.1 Fokus på barnet

I rektorers beskrivningar fokuseras hur de utgår från barnen i sina beslut och ställningstaganden. Vikten av att utgå från det individuella barnet framhålls, inklusive att utforma verksamheten så att barn med särskilda behov får erforderligt stöd, men beskrivningarna utgår även från barn som grupp. I rektorernas skildringar av hur de utformar verksamheten och fattar beslut som ska vara för *barnets bästa* poängterar de att barnet är i centrum. I temat framhålls vidare att rektorer prioriterar eller försöker prioritera det som de uppfattar är det bästa för barn när de ska fatta beslut som påverkar deras situation i förskolan. En annan aspekt som framkommer är vikten av att lyssna på barns egna åsikter och att låta dem vara delaktiga i verksamheten. Rektorerna poängterar även att ekonomisk resurstilldelning och andra prioriteringar utgår från att barns trygghet och utbildning ska gynnas.

7.3.1.1 Barnet i centrum

I rektorers svar synliggörs utgångspunkten att barnet ska vara i centrum för allt som görs i förskolan. Rektorerna framhåller att verksamheten ska "göra skillnad" för barnen. Vidare uppger rektorer att de, när prioriteringar behöver göras, prioriterar barnen och deras bästa framför exempelvis ekonomin och kontakter med vårdnadshavare.

Barnet i centrum är alltid det som är fokus – det ska göra skillnad för barnen det vi gör. (R23) [13]

Det man fattar beslut kring ska i slutändan alltid bli så bra som möjligt för barnen annars anser jag att man har fel prioritering. (R22) [13]

Barnets bästa är nr 1 som jag vill ha för ögonen. Det är inte alltid lätt och kan innebära obekväma situationer där jag behöver ändra information som jag gett till andra vårdnadshavare. (R33) [16]

Att obekväma beslut som ekonomi, kontakt med vh [vårdnadshavare], personal etc är sekundärt (R13) [17]

I temat framkommer rektorers synpunkt att barnen alltid ska vara utgångspunkt för deras handlingar och beslut, vilket skulle kunna vara uttryck för en barnfokuserad förskoleverksamhet (Barnombudsmannen, 2014). Att utgå från barnet medför enligt rektorernas svar att andra aspekter kan behöva nedprioriteras eftersom alla perspektiv inte kan beaktas i lika stor utsträckning. I temat synliggörs rektorers ställningstagande att störst hänsyn ska tas till barnets bästa (SFS 2010:800; SFS 2018:1197; Skolverket, 2018).

7.3.1.2 Barns behov

Rektorer poängterar att alla barn ska kunna utvecklas och lära sig så mycket som möjligt, vilket de beskriver har påverkan på både organiseringen av verksamheten och fördelningen av resurser. Vidare synliggörs att rektorer framhåller personalens kompetens och erfarenhet som centrala faktorer för att kunna utgå från och möta varje barn utifrån dess förutsättningar.

Att varje barn får det stöd det behöver för sin utveckling och lärande. Att varje barn får den omsorg hen behöver. Att varje barn möts av goda vuxna som ser på barnet med positiva förväntningar. Att barnet kan bli sitt bästa jag i våra förskolor med allt vad det innebär. Att varje barn får den undervisning och utbildning hen har rätt till utifrån skollag och läroplan. (R26) [17]

Man utgår alltid ifrån barnets behov [vid förskoleplaceringar] (R30) [11]

Att verkligen känna till barnens behov och utifrån dessa organisera och planera verksamheten så att barnen får en allsidig omsorg och lärande. (R27) [17]

Jag anpassar verksamheten så att barnet ska få bästa möjlighet att utvecklas så långt som möjligt. Om det behövs så sätter jag in extra resurs för barn med speciella rättigheter. Vi arbetar mycket med tryggheten i gruppen och med relationellt lärande och har därför aldrig endast en pedagog kopplad till visst barn. Pedagogerna i ett arbetslag får alla samma utbildning om de behöver någon speciell kompetens för sitt uppdrag, så att de ska kunna turas om i stödet för barn som så behöver, samt för att kunna ge det optimala utvecklingsmöjligheter. (R31) [11]

Om det finns anpassningar på förskolan redan och pedagoger med viss inarbetad kunskap kring olika arbetsmetoder så kan det vara en fördel för visst barn att komma just dit. (R21) [11]

I rektorernas svar fokuseras barns behov och framför allt behovet av särskilt stöd, vilket märks i att rektorerna betonar vikten av anpassningar, att det finns personal med lämplig kompetens för att möta varje barn och att utgå från barnens förutsättningar. Det kan tolkas som att rektorerna prioriterar att alla barn ges möjlighet att utvecklas och lära sig, oavsett vilka åtgärder som behöver vidtas (Barnombudsmannen, 2014; CRC, 2013). En viktig förutsättning för att rektorerna ska kunna planera verksamheten och personalen utifrån bar-

nens behov är enligt excerpten att de själva har god kännedom om behoven. Å ena sidan kan rektorernas fokus på barns behov innebära att barn uppfattas som objekt (Hägglund m.fl., 2019; Qvarsell, 2003). Å andra sidan kan rektorer utifrån sin kompetens och sina erfarenheter bidra med väsentliga synpunkter på *barnets bästa* i ett makroperspektiv (Emilson & Johansson, 2018).

I rektorernas svar i temat lyfts rättigheter för barn i behov av särskilt stöd medan övriga barns rättigheter till omsorg, trygghet och att nå sin fulla utvecklingspotential får betraktas som implicit. Eftersom varje barn har individuella behov och förutsättningar bör rektorer dock ta hänsyn till alla barn i beaktandet av *barnets bästa* (SFS 2018:1197).

7.3.1.3 Beslut och förutsättningar för barns bästa

I svaren framkommer att rektorer fattar beslut och utvecklar verksamheten utifrån vad som (de uppfattar) ger bäst förutsättningar för barnets/barnens bästa och utifrån Barnrättskonventionen. I rektorernas beskrivningar ryms att de inhämtar underlag inför beslut för att besluten ska vara gynnsamma för barnens utbildning, trivsel och vistelse i förskolan. Vidare framhåller rektorer att organisatoriska förändringar ska utgå från *barnets bästa* så att förutsättningarna gagnar barnen.

Att ge barnen de bästa förutsättningarna och att alla beslut som vi tar i verksamheten skall utgå [från] och gagna barnet. (R16) [17]

Mitt motto är att hela tiden fundera kring ”För vems skull” i alla beslut och organisatoriska förändringar som görs. (R14) [16]

Att väga samman olika aspekter inför beslut som kan/skulle kunna påverka barns situation på förskolan till att fatta beslut som på bästa möjliga sätt gynnar barns utbildning och vistelse i förskolan. (R12) [17]

Inhämta så mycket underlag som är möjligt inför beslut. Barnets bästa är när jag kan känna mig trygg i att barnet möts av respekt, omtanke och att det finns förutsättningar för barnet att utvecklas hållbart och hälsosamt. (R8) [17]

Barnens trygghet, trivsel, utveckling och lärande ska alltid prioriteras och genomsyras i all fråga som kommer upp i min verksamhet. Förändringar och utvecklingar sker utifrån hur det gynnar barnen och vilka konsekvenser bli det utifrån barnperspektivet. (R11) [17]

I temat synliggörs den stora vikt som rektorer lägger vid *barnets bästa* som utgångspunkt för alla beslut de fattar, såsom organisatoriska förändringar, och i utformningen av verksamheten (Barnombudsmannen, 2014; CRC, 2013; SFS 2018:1197). För att kunna utgå från *barnets bästa* vid beslutsfattande poängteras vikten av att känna till olika aspekter av situationen och att därmed skaffa sig ett brett underlag som grund för beslut. Därigenom kan barns utbildning och trivsel i förskolan gynnas. Enligt rektorerna ska barnen i förskolan få uppleva omsorg, respekt och trygghet samt ges förutsättningar att utvecklas och lära sig, vilket medför att rektorerna anger dessa aspekter som prioriterade vid beslutsfattande för *barnets bästa* (Barnombudsmannen, 2014). I rektorernas svar synliggörs således både ett nutids- och ett framtidsperspektiv på *barnets bästa* då barnen både ska erfara omsorg här och nu och ges möjlighet att lära sig, vilket kan anses inriktat på framtiden (Broström m.fl., 2018; Herczog, 2012).

7.3.1.4 Att lyssna på barnen

I rektorernas beskrivningar framkommer att de beaktar barns perspektiv genom att lyssna in barns åsikter så att de görs delaktiga i beslut som berör dem. Vidare framhåller rektorerna sitt eget barnperspektiv som centralt, vilket kan visa sig i att de som vuxna reflekterar över hur *barnets bästa* kan tillgodoses i en situation.

Att beslut och verksamhet utformas utifrån perspektivet barnets bästa. Men behöver också väga in barnets perspektiv och barnperspektiv i hur man tänker för att lyssna in och ta till vara på barnets egna åsikter. (R20) [17]

Att se barnet som en egen och fullvärdig individ som har rätt till delaktighet och inflytande, rätt att få kännedom om sina rättigheter. Att se till individen, att vi vuxna i ett beslut som rör barn, reflekterar kring om våra beslut innebär barnets bästa och så långt som möjligt låta detta vara vägledande för beslutet. Det är viktigt att vi vuxna anstränger oss för att lyssna till barnen och inta ett barnperspektiv. (R25) [17]

Att jag ser till barnens behov och barnperspektivet i de beslut jag fattar och förhoppningsvis har jag möjlighet att tillgodose dem. (R1) [17]

Att så mycket som möjligt vara införstådd med att i egenskap av att vara vuxen förstå att det jag tycker är barnets bästa inte alltid stämmer överens med barnens egna åsikt. Det krävs en ödmjukhet i att jag som vuxen inte alltid ska ha tolkningsföreträde. (R34) [17]

Rektorerna betonar sin skyldighet att lyssna in barnens åsikter, vilket framhäver vikten av att barn görs delaktiga i beslut som berör dem (Eriksen, 2018; SFS 2018:1197; Smith, 2007a, 2007b). Enligt rektorerna tar de därigenom barns perspektiv. Samtidigt uppger rektorer att de intar ett barnperspektiv, vilket kan tolkas innebära vuxnas uppfattningar om vad som är barnets bästa (Qvarsell, 2003). I rektorernas beskrivningar görs inte åtskillnad mellan barns perspektiv och barnperspektiv. En rektor framhåller emellertid att man som vuxen behöver vara ödmjuk inför svårigheterna som det innebär att försöka tolka vad som är barnets bästa och att inte självklart ge sig själv tolkningsföreträde (Bartley, 2010; Broström m.fl, 2018; Qvarsell, 2003). I rektorernas svar uttrycks inte på vilka sätt de lyssnar på barns röster. Därför framkommer inte vilka möjligheter som exempelvis de yngsta barnen ges att vara delaktiga i beslut som rör dem (Bae, 2010; Barnombudsmannen, 2014).

7.3.2 Möjligheter och svårigheter att agera för barns bästa

Det som kommer fram i rektorernas svar är å ena sidan hur de beskriver att de kan agera när de beaktar barns bästa, å andra sidan svårigheter som rektorer uppfattar finns när de försöker agera för barns bästa. Mer specifikt beskrivs situationer i vilka rektorer anser att de har mandat att fatta beslut, såsom vid förskole- eller avdelningsplacering, liksom att *barnets bästa* är och ska vara utgångspunkt för rektorers beslut och handlingar i verksamheten. Emellertid framhålls också att strukturella villkor såsom ekonomiska ramar, politisk styrning och barngruppsstorlek hindrar rektorer från att agera så som de uppger att de skulle vilja.

7.3.2.1 Möjligheter att agera för barns bästa

Svaren fokuserar på barnets bästa som utgångspunkt för hur rektorer agerar. I beskrivningarna framkommer att rektorerna anser att principen om *barnets bästa* styr deras handlingar. Vidare betonas att rektorerna utgick från *barnets bästa* även innan Barnrättskonventionen blev egen lag i Sverige.

Har alltid arbetat utifrån barnens bästa, i förhållande till den verksamhet jag har. (R24) [13]

Vi har alltid försökt att se till barnens bästa. (R28) [13]

Jag har alltid barnens bästa som mål och det är för mig självklart att utgå från detta. (R3) [16]

Alla handlingar utgår ifrån att det ska vara det bästa. (R21) [17]

I följande svar beskriver rektorer hur de agerar vid beslutsfattande om förskole- eller avdelningsplacering för enskilda barn. Det framkommer att rektorerna dels samarbetar med personalen, dels utgår från verksamhetens utformning när de beslutar var barn ska placeras.

Vi samarbetar om var barnen skall placeras. (R15) [11]

Jag tittar alltid på verksamhetens utformning och pedagogernas utbildning utifrån barnets behov. Utifrån det ser vi vilken placering som är bäst för barnet. (R16) [11]

Diskussion ibland personalen för att på bästa sätt ta tillvara kompetens och erfarenhet för att kunna möta barnet och dess behov. (R20) [11]

I de första excerpten framhålls att rektorerna utgår från *barnets bästa* i sina handlingar, men inte *hur*. Det är därför oklart på vilka sätt visionen kommer till uttryck i verksamheten. Där- emot belyser svaren att rektorerna enligt egen utsago alltid och i alla handlingar arbetar utifrån *barnets bästa*. Utifrån tidigare forskning om utmaningarna med och vagheten i principen om *barnets bästa* finns dock anledning att undra hur det kan göras (Bae, 2010; Zermatten, 2010).

Gällande enskilda barns förskole- eller avdelningsplacering är rektorernas beskrivningar mer specifika. Samarbete och diskussioner med personalen framhålls när rektorerna ska avgöra på vilken förskola eller avdelning som det blir bäst för barnet att vara. Vidare beskrivs persona- lens kompetens och verksamhetens organisation som medel för att skapa förutsättningar för *barnets bästa* i verksamheten. I temat synliggörs således rektorers uppfattning att de har möjlighet att påverka och fatta beslut om förskole- eller avdelningsplacering för enskilda barn. Emellertid finns divergerande uppfattningar bland rektorerna om både detta mandat och möjligheterna att i allmänhet utgå från *barnets bästa*, vilket visas i temat Svårigheter att agera för *barnets bästa*.

7.3.2.2 Svårigheter att agera för barns bästa

I rektorernas svar synliggörs att ekonomiska ramar och kravet på en budget i balans utgör hinder för rektorer att ta hänsyn till *barnets bästa*. Även politisk styrning och strukturella vill- kor såsom barngruppsstorlek uppges begränsa rektorer att ta hänsyn till *barnets bästa* vid beslutsfattandet.

Utifrån budgets ramar så får barnets bästa ge vika tex barngruppens stl [storlek], pedagogernas kompetens, stöd för enskilda barn, materialinköp. (R23) [16]

Om jag hade förfogat över de ekonomiska ramarna. (R29) [16]

Jag har inte budget att ta hänsyn till barnens bästa alltid. (R32) [16]

Jag måste ju ständigt förhålla mig till och fatta beslut inom de ramar jag har till mitt förfogande. (R12) [16]

Barngruppers storlek och personaltäthet är svårt att påverka. (R15) [16]

Med den budgetmodell som råder är det omöjligt att fördela resurser annorlunda eftersom det bara räcker till grundbemanning och basinköp. (R22) [16]

En politiker har förhoppningar om att det faktum att Barnrättskonventionen blivit svensk lag ska innebära att politiker tar större hänsyn till konventionen.

Jag har däremot förhoppningar om att det [att Barnrättskonventionen blivit svensk lag] ska leda till att man tar större hänsyn till barnkonventionen i till exempel i politiska beslut som tas runt barnrelaterade frågor. (R14) [13]

Vidare understryker rektorerna att de givna förutsättningarna begränsar deras önskade fokus på barnets bästa. Både ekonomiska, fysiska och strukturella faktorer utgör begränsande villkor som de uppger att de måste ta hänsyn till. Enligt rektorerna beaktar de barnets bästa men endast i den utsträckning som verksamhetens förutsättningar tillåter.

Barnets bästa är en enkel men suverän formulering. Den styr tydligt vilket fokus vi behöver ha. Begränsningarna ligger alltid i resurserna av olika slag. Det kan handla om ekonomi, med bättre budget kan jag tillgodose vissa barns behov ännu bättre. I andra lokaler hade jag kunnat organisera barngrupperna annorlunda, med annan budget skulle jag kunna förstärka min bemanning osv. Barnets bästa blir utifrån de resurser och övriga förutsättningar vi har att tillgå. Räcker de inte till som man önskar måste prioriteringar av något slag göras. (R26) [16]

Jag skulle vilja, men det är mycket svårt i en politiskt styrd förvaltning där förutsättningarna ändras snabbt och de ekonomiska förutsättningarna skapar dilemman. (R8) [16]

Hänsyn tas alltid till barnets bästa men sker självklart utifrån de förutsättningar som finns i verksamheten, ibland hade man önskat att förutsättningarna var annorlunda för att det skulle kunna göras andra insatser. (R20) [16]

Vill gärna ta barnets bästa i beslut men tvingas tyvärr fatta beslut enligt budget i balans. (R9) [16]

Med ett annat mandat skulle jag kunna ta större hänsyn. (R10) [16]

I temat framkommer rektorers synpunkter att strukturella och ekonomiska faktorer hindrar dem från att beakta *barnets bästa*. Kravet att hålla budgeten i balans prioriteras, varför rektorerna anser att de inte kan förändra barngruppsstorlek eller ge personalen tillräcklig kompetensutveckling på de sätt som de skulle vilja med barnets bästa för ögonen. I citaten framträder en frustration över situationen. Svaren synliggör å ena sidan rektorers vilja att ta hänsyn till *barnets bästa*, å andra sidan deras uppfattning att de inte har möjlighet att ta denna hänsyn i den utsträckning de skulle vilja. Istället begränsas de av villkor såsom ekonomiska resurser och verksamhetens förutsättningar. Det kan tolkas som att rektorerna både försöker ta hänsyn och anser sig förhindrade att ta hänsyn – de vill men kan inte beakta *barnets bästa* i första hand.

Rektorernas uppfattningar kan därmed anses utgöra belägg för att Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori är tillämplig på hur *barnets bästa* i förskolan kan beaktas eftersom

rektorerna anser sig påverkade av de givna, begränsande villkoren. Vidare tydliggörs att det finns anledning att vidhålla den tolkning som tidigare gjorts av Bronfenbrenners (1979) teori: att rektorer agerar i exosystemet medan politiska beslut och kommunal resurstilldelning sker inom makrosystemet (jfr Rosenqvist, 2014). De resurser som exosystemet erhåller från makrosystemet utgör alltså ramar för vad som kan ske i exosystemet där rektorerna fattar beslut, vilket har inverkan på *barnets bästa* i mikrosystemet förskolan (Bronfenbrenner, 1979).

7.4 Integrering av kvalitativa och kvantitativa resultat i rektorernas svar

Som en del i mixed methods-studien integrerades analyserna av kvalitativa och kvantitativa data från två frågeområden i enkätundersökningen till rektorer (Creswell & Plano Clark, 2018). Förskoleplacering är det första området som belyses. Därpå beskrivs och diskuteras rektorers uppfattningar om vilka möjligheter de har att ta hänsyn till *barnets bästa*.

7.4.1 Rektors uppfattningar om beaktande av barnets bästa vid förskoleplacering

Påståendet *När jag beslutar om på vilken av de förskolor som jag ansvarar för som ett barn ska placeras tar jag hänsyn till barnets bästa* följs i enkätundersökningen av en uppmaning till rektorerna att utveckla sitt svar på påståendet. Nedan följer därför en sammanställning av samband mellan i vilken utsträckning som rektorer uppger att de instämmer i påståendet och deras utvecklade svar.²⁸

I de rektorers svar som angivit att de instämmer helt i påståendet nämns att olika aspekter har inverkan på placeringen, såsom personalens kompetens, anpassning av verksamheten så att barnet ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt och att resursfördelningen påverkas av barnets förutsättningar. Enligt en rektor kan perspektivet *barnets bästa* innebära svårigheter om vårdnadshavare låter sitt eget personliga intresse likställas med *barnets bästa*.

Rektorer som anger att de instämmer i hög grad i att de *tar hänsyn till barnets bästa när de beslutar om på vilken av de förskolor de ansvarar för som ett barn ska placeras* ger olika beskrivningar av hur de beaktar *barnets bästa*. Enligt en rektor ska barnets bästa alltid prioriteras men det kan vara svårt att placera barn i "rätt barngrupp" från början. Flera rektorer skriver att de, om de kan påverka placeringen, tar hänsyn till barnets behov och eventuella anpassningar som redan gjorts eller där förutsättningarna är bäst.

De rektorer som anger att de inte alls instämmer i att de *tar hänsyn till barnets bästa vid förskoleplacering* skriver att det inte är de som bestämmer på vilken förskola barn placeras. Enligt flera rektorer bestäms placeringen av kön eller av den administrativa enheten. En rektor uppger att rektorn tillsammans med pedagogerna bestämmer på vilken avdelning ett barn ska placeras.

Tio rektorer uppger att de inte har någon uppfattning om påståendet.²⁹ Flera av dem skriver att de inte kan påverka eller besluta om på vilken förskola barn placeras. Enligt rektorerna är det vårdnadshavares önskemål, köregler och närhetsprincipen som avgör förskoleplacering. Det kan kopplas till Ekmans (2020a) resonemang om att barns rättigheter i förskolan även

²⁸ Se avsnitt 6.6. för resonemang om frågans svagheter.

²⁹ Att förhållandevis många rektorer angav 'ingen uppfattning' på denna fråga kan bero på att de enligt svaren inte anser sig ha mandat att besluta om förskoleplacering. Däremot skrev flera rektorer att de beslutar om avdelningsplacering inom förskolan. Det skulle därför ha varit relevant att även fråga i vilken utsträckning rektorerna tar hänsyn till "barnets bästa" när de beslutar om på vilken avdelning barn placeras, vilket inte gjorts i studien.

involverar hur vårdnadshavare förhåller sig till sitt barns bästa, vilket skulle kunna medföra att vårdnadshavare låter sina egna intressen prioriteras framför *barnets bästa* vid val av förskola. Emellertid ska principen om *barnets bästa* vara vägledande även vid vårdnadshavares beslut, och det finns ingen anledning att ifrågasätta att vårdnadshavare agerar för sitt barns bästa (Zermatten, 2010).

7.4.2 Rektorerers uppfattningar om sina möjligheter att ta hänsyn till barnets bästa

Påståendet *Jag anser att jag som rektor skulle kunna ta större hänsyn till barnets bästa i de beslut jag fattar* följs av att rektorerna uppmanas utveckla och motivera sitt svar. Nedan följer en sammanställning av samband mellan i vilken utsträckning rektorer uppger att de instämmer i påståendet och hur de motiverar sina svar.

De tjugo rektorer som uppger att de skulle kunna ta större hänsyn till *barnets bästa* vid beslutsfattande framhåller olika aspekter i motiveringarna. Flera skriver att de ekonomiska förutsättningarna inte ger dem möjlighet att agera annorlunda eller att andra budgetramar skulle innebära att de kunde ta större hänsyn till *barnets bästa*. Andra beskriver att det finns situationer i vilka de skulle kunna beakta *barnets bästa* mer och aspekter som de skulle kunna ta större hänsyn till, till exempel etiska frågor. Vidare beskrivs att det finns faktorer som är svåra att påverka: personaltäthet och barngruppsstorlek. En rektor problematiserar att hänsyn behöver tas till både det enskilda *barnets bästa* och de flesta barns bästa. Enligt en rektor styr formuleringen *barnets bästa* vad man behöver fokusera på men resurserna begränsar. *Barnets bästa* blir enligt rektorn istället utifrån de givna förutsättningarna och rektorns prioriteringar.

Samtliga rektorer som uppger att de skulle kunna ta större hänsyn till *barnets bästa* anger samtidigt att de tar hänsyn till *barnets bästa* så mycket som är möjligt vid beslutsfattande. Det kan tyckas vara en omöjlig kombination – om de tar största möjliga hänsyn kan större hänsyn inte tas. Nyckeln till rektorernas dubbla svar är det de beskriver som förutsättningar. Framför allt framhåller rektorerna att de ekonomiska förutsättningarna begränsar deras möjligheter att ta hänsyn till *barnets bästa* i den utsträckning de önskar. Makrosystemets tilldelning av resurser är således inte tillräcklig för att aktörer i exosystemet ska kunna tillgodose förskolebarnets rättigheter i mikrosystemet förskolan (Bronfenbrenner, 1979). En möjlig slutsats är att rektorerna å ena sidan anser att de tar största möjliga hänsyn till *barnets bästa* utifrån rådande förutsättningar, å andra sidan uppfattar att det finns möjlighet att ta större hänsyn. För det krävs emellertid andra villkor. Därmed belyser rektorernas svar ett dilemma som de måste hantera: att å ena sidan förhålla sig till de givna förutsättningarna, och att å andra sidan inte nöja sig med de givna villkoren i sitt beaktande av *barnets bästa* (CRC, 2013; Eriksson m.fl., 2015; SKL, 2017).

Rektorer som anger att de inte skulle kunna ta större hänsyn till *barnets bästa* motiverar det på ett av två sätt: antingen för att de redan beaktar *barnets bästa* på optimalt sätt eller med argument för varför de inte kan göra mer. I rektorernas förklaringar framhålls att placeringar, ramar och resurser styr samt att politisk styrning och ekonomiska förutsättningar gör det svårt att ta större hänsyn till *barnets bästa*. Huruvida rektorerna skulle se möjligheter att beakta barnets bästa mer om villkoren vore annorlunda är dock oklart.

7.5 Integrering av kvalitativa resultat från rektorer och politiker

När studiens kvalitativa resultat integreras synliggörs flera aspekter där politikernas och rektorernas uppfattningar överensstämmer eller skiljer sig åt. Nedan presenteras dessa aspek-

ter under rubrikerna Förutsättningar, Förskoleverksamhetens fokus, Barn i behov av särskilt stöd, Att lyssna på barnen samt Nutidsperspektiv och framtidsperspektiv.

7.5.1 Förutsättningar

Att ge respektive få förutsättningar för att ta hänsyn till *barnets bästa* är en aspekt som tydliggörs i både politikernas och rektorernas utsagor. I temat Ge förutsättningar och ta ansvar synliggörs hur politiker uppfattar sina möjligheter att ge förskolans aktörer förutsättningar för att tillgodose *barnets bästa*. Rektorsers synpunkter på de givna förutsättningarna framkommer främst i temat Möjligheter och svårigheter att agera för *barnets bästa*.

Politikerna verkar vara överens om att det är deras ansvar att se till att rektorerna får resurser och stöd – förutsättningar – så att de kan fullfölja sitt uppdrag att skapa och upprätthålla förskoleverksamhet som ger barn undervisning och omsorg av hög kvalitet. Vidare påtalas vikten av att ge personalen rätt förutsättningar så att de kan utveckla och bibehålla goda villkor för barnens vistelse, undervisning och välbefinnande i förskolan. Däremot framkommer att politikerna i resurstilldelningen vill prioritera skilda områden, såsom generellt mindre barngrupper eller mest resurser till särskilt utsatta områden i kommunen.

I många av rektorernas utsagor framstår resursbrist och otillfredsställande förutsättningar som begränsande i rektorernas arbete. Kravet på att budgeten ska vara i balans ställs mot att kunna verka för barnets bästa, såsom att minska antalet barn i barngrupperna och att öka personalens kompetens. Samtidigt beskriver flera rektorer att de utgår från *barnets bästa* när de utformar verksamheten och fattar beslut; för dem tycks ramarna inte utgöra hinder. Eftersom de inte konkretiserar innebörden i *barnets bästa* som utgångspunkt är det emellertid oklart på vilka sätt visionen kommer till uttryck i verksamheten.

Uppfattningarna om huruvida rektorerna och verksamheterna får tillräckliga ekonomiska resurser skiljer sig alltså åt. Å ena sidan framhåller en politiker att grundersättningen till förskolorna höjts, vilket kan tolkas stå för åsikten att förskolorna får tillräckliga resurser, och i vissa rektorers beskrivningar framstår resurserna som tillfredsställande då rektorerna anser att de beaktar *barnets bästa* fullt ut. Å andra sidan synliggörs att såväl rektorer som politiker uppfattar de ekonomiska ramarna som begränsande eller till och med hindrande för att kunna ge alla barn undervisning och omsorg med hög kvalitet. I rektorers beskrivningar synliggörs därmed att de har viljan men inte förutsättningarna att ta hänsyn till *barnets bästa* i den utsträckning de önskar. Uppfattningar om vilka villkor som behövs för att *barnets bästa* ska kunna beaktas så mycket som möjligt tycks alltså skilja sig åt mellan systemen (Bronfenbrenner, 1979). Därför kan slutsatsen dras att många av rektorerna anser sig vara bakbundna av de förutsättningar som politikerna tillhandahåller – de vill agera för *barnets bästa* men kan inte.

7.5.2 Förskoleverksamhetens fokus

Integreringen av studiens kvalitativa delar synliggör vidare att både rektorerna och politikerna framhåller mångsidigheten i förskolans verksamhet när hänsyn ska tas till vad som uppfattas vara *barnets bästa*. Såväl omsorg som utbildning och undervisning betonas (Barnombudsmannen, 2014; CRC, 2013). Politikerna understryker att förskolan ska ge barn både utbildning och omsorg, undervisning och förutsättningar för trivsel. I rektorsmaterialet framkommer synen att deras ställningstaganden för *barnets bästa* ska utgå från barns rätt att utvecklas och lära sig utifrån sin egen potential samtidigt som vikten av omtanke och omsorg framhålls. Därför dras slutsatsen att politiker likaväl som rektorer betonar vikten av både undervisning och trygghet för barns bästa i förskolan (Broström m.fl., 2018).

7.5.3 Barn i behov av särskilt stöd

Både rektorerna och politikerna framhåller att barn i behov av särskilt stöd ska få det stödet. Politikernas svar fokuserar på att alla barn ska ges gynnsamma förutsättningar att utvecklas och lära sig, vilket uttrycks både som kompensatoriska satsningar och som att tillräckliga resurser ska ges till barn i behov av särskilt stöd (SFS 2010:800, 8 kap 8b§; SFS 2017:725, 6 kap 6 §; Sylva m.fl., 2010, refererad i Broström m.fl., 2018). Rektorerna framhåller vikten av anpassningar, att utgå från varje barns förutsättningar och personal med lämplig kompetens för att möta varje barn (Broström m.fl., 2018). Att rektorernas beskrivningar av vilket stöd som behövs för att kunna beakta varje barns bästa är mer konkret och mer verksamhetsanknutet kan antas bero på att rektorerna är närmare såväl barnen som verksamheten. Medan politikerna uttrycker sitt ansvar för att kommunens alla förskolebarn, oavsett bakgrund och behov, ges möjlighet att lyckas och trivas i förskolan fokuserar rektorerna på vilka förutsättningar som de vill och kan skapa för barnen i sina konkreta förskoleverksamheter. Skillnaderna mellan politikernas övergripande nivå och rektorernas mer verksamhetsnära nivå följer därför av deras olika ansvarsområden (SFS 2010:800; SFS 2017:725).

7.5.4 Att lyssna på barn

En aspekt av *barnets bästa* som lyfts fram av både politiker och rektorer är barnets rätt att göra sin röst hörd. I temat Att lyssna på barnen framhåller rektorer vikten av att vuxna lyssnar på barns åsikter och försöker ta barns perspektiv i situationer som berör dem så att barnen kan utöva sin rätt till delaktighet (Eriksen, 2018). I de tematiska analyserna av såväl intervjuer med politiker som rektorers svar på öppna enkätfrågor understryks alltså att vuxna bör försöka närma sig barns perspektiv genom att ge barn möjlighet att uttrycka sina åsikter (Broström m.fl., 2018; Emilson & Johansson, 2018). Temat är dock inte så framträdande i materialet att några vidare slutsatser kan dras.

7.5.5 Nutidsperspektiv och framtidsperspektiv

Vid integrering av teman i rektors- och politikermaterialen tydliggörs en skillnad i huruvida barns bästa i förskolan betonas eller om också barns framtida bästa framhålls. Medan temat Barns bästa i framtiden kan tolkas vara centralt för två politiker är det ingen av rektorerna i materialet som nämner barnens framtid, varken fortsättningen i utbildningssystemet eller andra aspekter av framtiden. Istället fokuseras vikten av förskoleverksamhet av hög kvalitet – att barnen har det bra i förskolan – vilket exempelvis innebär god omsorg och möjlighet för alla barn att utvecklas och lära sig utifrån sina förutsättningar (Barnombudsmannen, 2014). Nutidsperspektivet framstår dock som centralt även för politikerna då temat Barns bästa nu baseras på mångsidiga beskrivningar av hur politikerna uppges att de agerar för barns bästa på både individ- och gruppnivå samt i specifika frågor likaväl som på övergripande nivå. En möjlig tolkning av den skillnad som ändå finns mellan fokus på enbart barns nutid och fokus på både nutid och framtid är att aktörernas olika ansvarsområden ger implikationer i deras förhållningssätt. Medan rektorernas ansvar är någon eller några förskolors verksamhet, med så skilda områden som pedagogiska frågor, fördelning av ekonomiska resurser och kontakter med vårdnadshavare, ansvarar politikerna för det övergripande perspektivet och kommunens alla förskolebarns utbildning. Att politikerna förutom nutidsperspektivet betonar de nuvarande förskolebarnens framtid kan därför antas följa av deras mer övergripande syn på och ansvar för förskolan.

8. Diskussion

Syftet med studien var att utforska uppfattningar bland rektorer och lokala politiker om hur de tar hänsyn till *barnets bästa* vid ställningstaganden och beslut om förskolan samt att synliggöra relationen mellan aktörernas uppfattningar. I metoddiskussionen behandlas och problematiseras studiens valda metoder. I resultatdiskussionen återkopplas till studiens inledande forskningsfrågor med hjälp av teman som belyser rektorers och politikernas uppfattningar av hur de beaktar *barnets bästa*.

Ett grundläggande antagande är att Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori är tillämplig i studien. Det baseras på att rektorers och politikernas ställningstaganden och beslut i exo- respektive makrosystemen förmodas ha inverkan på mikrosystemet förskolan och därigenom för det enskilda barnet (ibid.). Även om studien inte undersökt explicita konsekvenser för förskolebarn finns anledning att vidhålla teorins relevans för ämnet, vilket utvecklas i diskussionen.

8.1 Metoddiskussion

Valet att använda mixed methods utgick dels från att olika aktörers perspektiv skulle synliggöras, dels från att ett helhetsperspektiv därigenom kunde tas på den komplexa principen om *barnets bästa* (Cohen m.fl., 2011; Schoonenboom, 2018). Genom studiens användning av både kvalitativa och kvantitativa metoder synliggörs andra resultat än vad som vore möjligt om endast en metod använts (Creswell m.fl., 2003).

Eftersom studien undersökt uppfattningar bland rektorer och politiker om på vilka sätt de tar hänsyn till *barnets bästa* är det respondenternas inställning och åsikter som framkommer. Därmed belyses inte hur rektorerna eller politikerna faktiskt agerar. Att undersöka deras faktiska handlingar och argumenten bakom agerandena vore emellertid en annan studie.

Det finns, som tidigare nämnts, ingen entydig definition av principen om *barnets bästa*. Istället behöver det avgöras i varje enskild situation och utifrån den aktuella kontexten vad som bedöms vara *barnets bästa* (Smith, 2007b; Zermatten, 2010). Det medför stora utmaningar för dem som har att implementera Barnrättskonventionen i förskolans praktik (Bartley, 2010). I denna studies enkätundersökningar och intervjuer gjordes valet att inte precisera vad begreppet *barnets bästa* kan innebära och att inte problematisera principens komplexitet. Intentionen var att istället synliggöra rektorernas och politikernas egna uppfattningar om vad principen kan innebära och vilka implikationer principen medför i deras ställningstaganden och beslut. Därmed finns risk att respondenternas resonemang utgått från skilda definitioner av begreppet. Denna följdverkan är emellertid svår att undkomma om man tar principens innebördsrikedom och kontextberoende på allvar och beaktar tidigare forskning om den vaga principens för- och nackdelar (Bartley, 2010; Rutanen m.fl., 2014; Smith, 2007b; Zermatten, 2010).

8.1.1 Överväganden – kvalitativ metod

Den ursprungliga avsikten var att intervjua både rektorer och politiker. Eftersom ett större antal rektorer besvarat enkätundersökningens öppna frågor gjordes dock bedömningen att det fanns tillräckligt med kvalitativt material för att kunna besvara studiens andra forskningsfråga. Däremot saknades kvalitativt material som belyste politikernas uppfattningar, det vill säga som bidrog till att studiens första forskningsfråga besvarades, varför politikerna intervjuades. Dessutom justerades informationsbrevet till politikerna något i påminnelserna så att möjligheten att intervjuas utan att besvara enkätundersökningen betonades (se bilaga 1 jämfört med

bilaga 2). Intentionen, som dock inte uppnåddes, var att öka antalet politiker som deltog i studien. Fler intervjuer kunde ha bidragit till att fler synpunkter på och aspekter av hur politiker uppger att de tar hänsyn till *barnets bästa* framkommit. De politiker som intervjuades kan dessutom vara de som är särskilt intresserade av ämnet, varför det finns risk för bias (Bell & Waters, 2018). Å andra sidan visar resultaten en variation av synpunkter på och reflektioner över hur politiker uppfattar att de tar hänsyn till *barnets bästa*, vilket möjliggör djupgående tolkningar av materialet (Kvale & Brinkmann, 2014).

De kvalitativa metoderna hade ändå fördelen att rektorer och politiker själva beskrev sina uppfattningar om på vilka sätt de tar hänsyn till *barnets bästa*. Därigenom kunde respondenterna till viss del välja vad de ville fokusera på, vilket kan antas vara sådant som de själva anser centralt i beaktandet av *barnets bästa*. I intervjuerna med politiker framkom varierade uppfattningar om vad *barnets bästa* kan innebära och på vilka sätt principen tillämpas i den lokala förskolepolitiken. Rektorens öppna enkätsvar synliggjorde skilda aspekter av vad *barnets bästa* kan innebära när de tillämpar principen. Vidare tydliggjordes möjligheter och svårigheter som rektorer respektive politiker uppfattar finns i principens tillämpning (CRC, 2013). Studiens kvalitativa material kan således bidra till att skapa förståelse för både hur rektorer och politiker uppger att de tar hänsyn till *barnets bästa* och vilka utmaningar som implementering av principen medför i exosystemet respektive makrosystemet (Bell & Waters, 2018; Bronfenbrenner, 1979; CRC, 2013).

Samtidigt finns nackdelar med kvalitativ metod i allmänhet och med studiens användning av kvalitativa metoder i synnerhet. Särskilt gäller det valet att inte intervju rektorer. För det första medger enkätundersökningar inte att svar följs upp (Trost & Hultåker, 2016). Det medförde att uppsatsförfattaren inte kunde skapa förståelse för rektorens diametralt olika svar exempelvis på frågan om hur de beaktar *barnets bästa* vid förskoleplacering. Det är en brist med undersökningen. Inte heller kunde uppföljningsfrågor ställas till de rektorer som uppgivit att de beaktar *barnets bästa* fullt ut (Kvale & Brinkmann, 2014). Det vore relevant för studien eftersom andra rektorer beskrivit hur förutsättningarna hindrar dem från att ta hänsyn till *barnets bästa* i den utsträckning de önskar. Om rektorens också intervjuats skulle möjligheten ha funnits att följa upp deras svar. För det andra medförde komplexiteten i principen om *barnets bästa* utmaningar vid formuleringen av öppna enkätfrågor; det var svårt att utforma frågor som bidrar till att alla infallsvinklar av principens tillämpning synliggörs (Trost & Hultåker, 2016). För det tredje ger enkätundersökningar inte respondenterna möjlighet att utveckla sina resonemang på samma sätt som i intervjuer, vilket kan innebära att rektorer skulle ha problematiserat sina uppfattningar mer om de givits möjlighet att uttrycka sig i samspel med intervjuaren (även om avsikten i de intervjuer som gjordes var att påverka respondenternas utsagor så lite som möjligt) (Kvale & Brinkmann, 2014). För det fjärde, slutligen, kan det finnas svårigheter i att jämföra material som förvisso är kvalitativt men som insamlats på skilda sätt, vilket är fallet med studiens intervju material från politiker och öppna enkätsvar från rektorer. Att materialen delvis innehåller skilda teman skulle således kunna bero på att olika frågor ställts (se bilaga 3 och 4).

En annan utmaning med kvalitativa metoder är risken för att uppsatsförfattarens förförståelse påverkar tolkningen och analysen av resultaten samt att denna påverkan av bias inte upptäcks (Bell & Waters, 2018). Arbetet som forskollärare medför att jag har kunskap om och är insatt i förskolekontexten, vilket både kan innebära fördelar då det finns förståelse för aspekter som respondenterna uttrycker och nackdelar eftersom det finns risk att tolkningar görs utifrån denna förförståelse. För att minska risken för bias utformades intervjuguiden relativt detaljerat, det vill säga med specifika formuleringar av frågorna (se bilaga 4) (ibid.). Vidare utfördes de

tematiska analyserna av det kvalitativa materialet genom kontinuerlig pendling mellan datamaterialet och de teman som befunnits möjliga för att tillse att öppna tolkningar kunde göras (Braun & Clarke, 2006).

Ett alternativt tillvägagångssätt för att öka antalet politiker som deltog i studien vore att kontakta dem per telefon. Kanske skulle ett sådant mer personligt förfarande ha medfört att fler ansåg det intressant och relevant att delta i enkätundersökningen och/eller att bli intervjuad om sin uppfattning om *barnets bästa*. Valet att inte kontakta politikerna per telefon gjordes med utgångspunkt i att de kan förmodas vara upptagna av andra åtaganden, inte minst sitt förvärvsarbete, men för denna studies skull vore det önskvärt med fler deltagande politiker.

8.1.1 Överväganden – kvantitativ metod

Kvantitativ metod användes för att svaren på enkätundersökningarnas stängda frågor skulle kunna generaliseras (Bell & Waters, 2018). Vidare var avsikten att undersöka huruvida materialet visade tendenser i vilka uppfattningar som var vanliga och mindre vanliga hos politiker respektive rektorer. Om tendenser kunde utläsas och samband framkom mellan dels politikernas, dels rektorernas svar på i vilken utsträckning de tar hänsyn till *barnets bästa* i olika typer av ställningstaganden och beslut skulle det således kunna tillföra ytterligare en dimension till studien. Eftersom endast fyra politiker besvarade enkätundersökningen, varav två besvarade enbart de stängda frågorna, fanns dock ingen möjlighet att se tendenser i eller generalisera materialet. Rektorsenkäten besvarades av 35 personer, men eftersom andelen svar är endast 22% kan inte heller dessa svar generaliseras. Därmed kunde studiens kvantitativa material inte användas på avsett sätt. Dock har stängda frågor analyserats på så sätt att antalet eller andelen rektorer som angivit respektive svar har beskrivits (se avsnitt 7.1). Dessutom har rektorernas svar på enkätundersökningens stängda och öppna frågor sammanförts, vilket ger en bild av möjliga samband mellan rektorers uppfattningar om i vilken utsträckning de tar hänsyn till *barnets bästa* i ställningstaganden och beslut och på vilka sätt det görs (se avsnitt 7.4).

8.1.3 Etiska överväganden

I studien gavs rektorerna och politikerna möjlighet till konfidentialitet (Vetenskapsrådet, 2017). Eftersom det ansågs viktigt att de som deltog skulle kunna avbryta sitt deltagande under studiens gång var de däremot inte anonyma för uppsatsförfattaren. Vidare behövde jag veta vilka som besvarat enkätundersökningarna för att skicka påminnelser endast till dem som ännu inte svarat (Ejlertsson, 2014). Det fanns således skäl till att de som tillfrågades om att delta i studien erbjöds konfidentialitet men inte anonymitet (Vetenskapsrådet, 2017). Det finns dock anledning att ifrågasätta detta val. Eftersom politikerna är offentliga personer är det möjligt att någon valde att inte delta i studien för att uppsatsförfattaren kunde få kännedom om vilka synpunkter som hon/han uttryckt. Det skulle kunna vara känsligt för politiker att uttrycka sina åsikter om hur de tar hänsyn till *barnets bästa*, i synnerhet om deras personliga uppfattningar inte överensstämmer med det politiska partis inställning som de företräder. Därför är det möjligt att studien givits tillträde till fler politiker om de varit anonyma även för uppsatsförfattaren.

Emellertid skulle det ha medfört avsevärda svårigheter att planera och genomföra intervjuer med politiker om deras kontaktuppgifter varit okända för uppsatsförfattaren. Dessutom vore det inte möjligt att använda videofunktionen i det digitala kommunikationssystemet Zoom, varför väsentliga aspekter såsom möjligheten till ögonkontakt under intervjuerna vore omöjlig (Bell & Waters, 2018; Bryman, 2018). Om intervjuerna istället genomförts per telefon är risken stor att sådana faktorer skulle ha bidragit till att intervjumaterialet inte blev lika mångsidigt och omfattande som det nu blev. Samtidigt behövs en problematisering av de etiska över-

väganden som gjordes angående konfidentialitet istället för anonymitet (Vetenskapsrådet, 2017).

8.2 Resultatdiskussion

8.2.1 Centralt i politikernas uppfattningar

Studiens första forskningsfråga synliggör vad som framstår som centralt för politiker när de beaktar *barnets bästa* i ställningstaganden och beslut om förskolan. Att rektorer ges förutsättningar för att skapa och utveckla förskoleverksamhet av hög kvalitet betonas. I det delade ansvaret mellan politiker och rektorer synliggörs politikernas ansvar för att rektorerna får det lagstadgade stödet för att kunna fullfölja sitt uppdrag att ge barn undervisning och omsorg av hög kvalitet (SFS 2010:800, 2 kap 2§; SFS 2017:725, 6 kap 3§, 6§). Vidare är politikernas åtagande en del av det kommunpolitiska ansvar som Eriksson m. fl. (2015) menar att staten givit kommunerna.

En annan aspekt som framstår som väsentlig för politiker är att barn ges bättre förutsättningar genom ökade resurser, särskilt stöd och kompensatoriska åtgärder. Det kan tolkas som att politikerna uppfattar att de har stort ansvar för förskolebarnens utbildning både i förskolan, det vill säga i ett nutidsperspektiv, och inför grundskolan, det vill säga i ett framtidsperspektiv (Broström m.fl., 2018; Skolverket, 2018).

Vidare synliggörs resurstilldelning och resursfördelning som viktiga aspekter för politikerna. Dels beskriver de vilka områden de anser bör prioriteras, dels understryks problematiken i att mer resurser inte nödvändigtvis medför högre kvalitet, här större möjligheter att beakta *barnets bästa* i förskolan. I lokala politikernas ansvar ingår att balansera utgifter och inkomster på sätt som gynnar genomförandet av barns rättigheter och utifrån barnens förutsättningar och behov (SFS 2010:800, 8 kap 8b§; SKL, 2018b). Hur resursfördelningen bör göras för att barns rättigheter i allmänhet och *barnets bästa* i synnerhet ska främjas konkretiseras däremot inte. Således är det upp till politiker och rektorer att bedöma huruvida de till förskolan tilldelade resurserna är tillräckliga för att "i första hand beakta[s] vad som bedöms vara barnets bästa" (SFS 2018:1197, 3 art. 1 §; SKL, 2018b).

8.2.2 Centralt i rektorernas uppfattningar

Studiens andra forskningsfråga belyser att bristen på ekonomiska resurser är central för rektorerna i deras strävan att beakta *barnets bästa*. I studien är det tydligt att rektorerna skulle vilja beakta *barnets bästa* i högre grad. Om de hade haft andra mandat och bestämt de ekonomiska ramarna uppger de att de därför skulle ha prioriterat *barnets bästa* högre än vad de nu anser sig ha möjlighet till. Istället prioriteras kravet att hålla budgeten i balans framför *barnets bästa*, vilket synliggör den centrala position som rektorernas ekonomiska ansvar har i det kommunala förvaltningsperspektivet (Eriksson m.fl., 2015).

Emellertid framkommer i denna studies kvalitativa och kvantitativa material att rektorerna uppfattar ekonomiska resurser både som en möjliggörande och som en begränsande faktor i deras strävan att arbeta för *barnets bästa*. Å ena sidan beskriver rektorerna att de fördelar resurserna till förskoleenheterna utifrån barnens och verksamhetens behov med utgångspunkt i vad de uppfattar är *barnets bästa*. Å andra sidan medför de begränsade resurserna att de måste göra prioriteringar och att de därmed inte kan tillgodose barnens eller verksamheternas behov i den utsträckning de önskar. Det synliggör den ömsesidiga påverkan som sker mellan systemen (Bronfenbrenner, 1979). Rektorernas beslut i exosystemet både påverkas av politiska beslut i makrosystemet och påverkar villkoren i mikrosystemet förskolan (ibid.)

Vidare betonar rektorerna vikten av personalens utbildning, kompetens och erfarenhet för att på olika sätt kunna beakta *barnets bästa*. Det gäller både personaltäthet och att barn i behov av särskilt stöd får hjälp av kunnig personal. I enkätundersökningen beskriver rektorerna dock hur de givna förutsättningarna begränsar deras möjligheter att anställa tillräckligt mycket pedagogisk personal och att tillse att personalen har adekvat kompetens. Det är värt att uppmärksamma i ljuset av att det enligt FN:s barnrättskommitté krävs tillräckligt mycket och lämpligt utbildad personal för att genomföra barns rättigheter i den tidiga barndomen (Barnombudsmannen, 2014).

En annan aspekt som framstår som central för rektorer i beaktandet av *barnets bästa* är att lyssna på barns åsikter. Ur ett barnrättsligt och delaktighetsfokuserat perspektiv behöver temat dock problematiseras. Även om barns rätt att uttrycka sina uppfattningar framhålls av rektorer och i styrdokument är barns reella möjligheter till delaktighet oklara (SFS 2018:1197; Skolverket, 2018). Dels framkommer i excerpten inte *hur* rektorer lyssnar på och tillvaratar barns åsikter, vilket synliggör svårigheten i att på lokal nivå implementera det barnrättsperspektiv som finns i lagar och förordningar (Quennerstedt, 2010). Att förskolan *kan* utgöra en demokratisk praktik innebär inte, med Moss (2007) ord, att den med nödvändighet *är* en demokratisk praktik. Dels tycks rektorer likställa att lyssna på barn med att ta barns perspektiv, vilket medför flera möjliga fallgropar. För det första kan en sådan syn innebära att barnet inte ges möjlighet att komma till tals, om man som vuxen har en behovsgrundad barnsyn och utifrån sitt perspektiv tror sig veta vad som är bäst för barnet (Qvarsell, 2003). Att möjliggöra barns rättigheter i praktiken innebär alltså inte att som vuxen tro sig veta vad som är *barnets bästa*, utan att visa respekt för det barn uttrycker om sin situation (ibid.). För det andra kan man ifrågasätta om vuxna – vare sig man är rektor, politiker eller forskare – alls kan 'ta barns perspektiv' (se t ex Petersson, 2020). Kanske är det endast möjligt att försöka *nära sig* barns perspektiv (ibid.).

8.2.3 Samband mellan politikerns och rektorernas uppfattningar

Studiens tredje forskningsfråga behandlar sambandet mellan politikerns och rektorernas uppfattningar om *barnets bästa*. I enkätsvar och intervjuer fokuserar både rektorer och politiker *barnets bästa* här och nu, såsom att skapa en trygg förskola med möjligheter för alla barn att utvecklas och lära sig utifrån sina förutsättningar och sin potential. Det överensstämmer med vad förskolans läroplan föreskriver; förskolan ska både vara en trygg plats där barn visas omsorg och dess utbildning ska främja alla barns utveckling och lärande inom en mängd områden (Skolverket, 2018).

En annan likhet är att såväl rektorer som politiker lyfter fram barn i behov av särskilt stöd gällande hur de agerar för *barnets bästa*. Politikerna betonar vikten av att förskolan ger barn förutsättningar att lära sig och utvecklas oavsett barns olikheter, varför ökade resurser och särskilt stöd behövs. Därmed kan slutsatsen dras att *barnets bästa* i hög grad anses tillgodoses genom resurstilldelning till barn i behov av särskilt stöd. Även rektorerna fokuserar på rättigheter för barn i behov av särskilt stöd. Att övriga barns rättigheter till omsorg, trygghet och att nå sin fulla utvecklingspotential är implicita skulle kunna innebära att deras bästa inte beaktas i lika stor utsträckning, vilket utifrån Barnrättskonventionen är anmärkningsvärt. Medan politiker och rektorer verkar uppfatta barn i behov av särskilt stöd som kompetenta och autonoma subjekt med inneboende rättigheter kommer andra barns rätt att utvecklas utifrån sina förutsättningar i skymundan (James m.fl., 1998; Zermatten, 2010). Eftersom varje barn har individuella behov och förutsättningar, som påverkar vad förskolan ska erbjuda dem, är det dock rektorernas ansvar att ta hänsyn till *alla* barn i beaktandet av *barnets bästa* (Eriksson m.fl., 2015; SFS 2018:1197). Annars finns risken att dessa barn kommer i kläm och inte får

de förutsättningar för trivsel, utveckling och lärande både i förskolan och för framtiden som är deras rättighet (SFS 2018:1197; Skolverket, 2018).

Barns möjlighet och rätt till delaktighet, som är grundläggande i både läroplanen och Barnrättskonventionen, framstår däremot som mer centralt i rektorers än i politikernas uppfattningar (ibid., SFS 2018:1197). Flera rektorer betonar vikten av att lyssna på barns åsikter och att göra barn delaktiga i frågor som berör dem. Därigenom synliggörs att rektorer, det vill säga tjänstemän på lokal verksamhetsnivå, betonar läroplanens demokratiska aspekter tydligare än lokala politiker gör (Moss, 2007). Även om både politiker och rektorer enligt Moss (ibid.) resonemang bär ansvar för att lokalt omsätta det demokratiska förhållningssätt som läroplanen nationellt föreskriver, får det anses rimligt att demokrati uttryckt som barns delaktighet beaktas i större utsträckning av rektorer än av politiker. Rektorernas uppdrag är mer verksamhetsnära och därmed mer barnnära än politikernas ansvar, som istället är kommunövergripande (SFS 2010:800, 2 kap 2 §).

I studien tydliggörs att rektorer och politiker verkar inom olika system (Bronfenbrenner, 1979). Det system där rektorerna agerar utgör ett exosystem medan politikerna agerar i makrosystemet (ibid.). Eftersom möjliga handlingar för aktörer i mikro-, meso- och exosystemen påverkas av de ramar som makrosystemet ger måste rektorerna i exosystemet rätta sig efter de förutsättningar, exempelvis strukturella och ekonomiska ramar, som de ges av dels policydokumenten, dels politikerna i makrosystemet (ibid.). Därmed kan rektorernas handlingsutrymme i implementeringen av makrosystemets ramar tolkas vara litet. De ska å ena sidan tillse att deras förskoleverksamheter beaktar *barnets bästa* och på andra sätt följer globala och nationella policydokument, och å andra sidan begränsas agerandet av villkor som de erhåller av makrosystemet (ibid.). Trots att politikerna betonar sitt ansvar för att ge rektorerna förutsättningar att driva förskoleverksamhet av hög kvalitet är det tydligt att rektorerna inte uppfattar de givna förutsättningarna som tillfredsställande för att kunna beakta barnets bästa i den utsträckning de önskar. Diskrepansen mellan politikernas och rektorernas uppfattningar om förutsättningar är således ett centralt resultat i denna studie.

Vidare understryks bristen på kommunikation mellan systemen (Bronfenbrenner, 1979). Aktörerna i studien tycks vara omedvetna om vilka implikationer deras handlingar ger i andra system. Politikerna å sin sida uttrycker att de lägger stor vikt vid att ge förutsättningar till barn, rektorer och pedagogisk personal, och problematiserar detta faktum endast i liten utsträckning. Därmed är en möjlig tolkning att politikerna anser att de ger förskolans aktörer tillräckliga resurser för att verksamheten ska kunna beakta *barnets bästa*, det vill säga att makrosystemet gynnar exosystemet som i sin tur kan främja mikrosystemet och det enskilda *barnets bästa* (ibid.). Rektorerna å sin sida anser sig begränsade av de tilldelade resurserna; de kan inte ta hänsyn till *barnets bästa* i den utsträckning de vill och bör. Vid större förändringar som rör barn ska dock barnkonsekvensanalyser göras (SKL, 2017; Zermatten, 2010). Därför väcker min studie frågor om vad genomförda prövningar av *barnets bästa* på de deltagande rektorernas förskolor i synnerhet och på kommunens förskolor i allmänhet visat. Av den bristande kommunikationen mellan exo- och makrosystemen följer både begränsningar i rektorernas handlande och försämrade möjligheter att konkret i mikrosystemet förskolan beakta *barnets bästa* (Bronfenbrenner, 1979). Eftersom politikernas kunskap om hur rektorerna uppfattar de givna förutsättningarna tycks begränsade är det därtill svårt att förbättra dessa, av makrosystemet givna, villkor (ibid.). Genom att synliggöra bristen på kommunikation mellan systemen skulle studien kunna bidra till att sådan kommunikation förbättras.

I Millers m.fl. (2012) studie liksom i studien av Hägglund m.fl. (2019) framkommer att förskollärares möjliga agerande i mikrosystemet förskolan styrs av läroplanens ramar, det vill säga av händelser i makrosystemet. Även barn är aktörer i detta mikrosystem (jfr Nasiopoulou, 2020; Rosenqvist, 2014). I analogi med Millers m.fl. (2012) vidareutveckling av Bronfenbrenners (1979) systemekologiska teori kan det därför antas att förskolepersonalens förhållnings-sätt när de beaktar principen om *barnets bästa* är beroende av de förutsättningar som mikrosystemet förskolan erhåller från exosystemet och makrosystemet. I denna studie synlig-görs att både politiker och rektorer har viss medvetenhet om sin påverkan på mikrosystemet förskolan, då politiker framhåller vikten av att ge personalen förutsättningar och rektorer beto-nar personalens kompetens för möjligheten att beakta *barnets bästa*. Det är dock oklart om aktörerna i exo- respektive makrosystemet är medvetna om vikten av att det i förskolan finns utbildad personal i tillräcklig mängd som arbetar barnfokuserat för att *barnets bästa* ska kunna beaktas (CRC, 2005).

En relaterad fråga är huruvida de som ansvarar för att Barnrättskonventionen implementeras och efterföljs i förskolan har tillräckliga kunskaper om konventionen. Det bör vara skillnad mellan att, som majoriteten av de i studien deltagande rektorerna uppger, ha kännedom om Barnrättskonventionen och begreppet *barnets bästa*, och att ha insikt i vad principen innebär samt vilka implikationer den bör ge i förskolans verksamhet och beslut (CRC, 2013; Ekman, 2020a). De mänskliga rättigheterna, vari principen om *barnets bästa* ingår, är enligt Quennerstedt (2015) svåra att upptäcka i förskolans läroplan. Därför kan man utifrån studien fråga sig om den pedagogiska personalen, men framför allt rektorer och politiker, känner till rättigheternas centrala roll (ibid.). Vidare är frågan huruvida rektorer möjliggör för förskolans personal att "göra barnrättsperspektivet" varje dag (Ekman, 2020a). För att personalen i mikrosystemet förskolan ska ha möjlighet att arbeta för *barnets bästa* i praktiken måste de nämligen ges förutsättningar därtill från både rektorers beslut i exosystemet och politiska be-slut och resurstilldelning i makrosystemet (Bronfenbrenner, 1979).

Slutligen något om den mångfasetterade principen om *barnets bästa*. Å ena sidan har princi-pens vaghet kritiserats av forskare, å andra sidan är det kanske nödvändigt att begreppet är diffust för att det ska kunna tillämpas i alla kontexter där världens barns bästa ska beaktas (Qvarsell, 2001; Zermatten, 2010). Dessutom finns ingen universell, optimal tillämpning av *barnets bästa* eller någon mall för hur principen bör tillämpas (Rutanen m.fl., 2014; Smith, 2007a). Däremot är kunskap om (och insikt i utmaningarna med) barns rättigheter i allmänhet och principen om *barnets bästa* i synnerhet förhoppningsvis ett adekvat första steg på den slingriga vägen mot att "vid alla åtgärder som rör barn [...] i första hand beakta[s] vad som bedöms vara barnets bästa" (SFS 2018:1197, 3 art. 1 §; Ekman, 2020a).

8.3 Förslag till vidare forskning

Denna mixed methods-studie är avgränsad till att utforska uppfattningar bland rektorer och politiker om hur de tar hänsyn till *barnets bästa* i ställningstaganden och beslut om förskolan. I studien gjordes valet att endast intervjua politiker. En möjlighet för vidare forskning vore att intervjua även rektorer för att kunna få större förståelse för deras ställningstaganden och be-slut i avsikt att ta hänsyn till *barnets bästa*. Vidare vore det relevant med en mer omfattande kvantitativ undersökning som belyser uppfattningar bland rektorer och politiker i flera kommuner, så att resultaten skulle kunna generaliseras och kanske uppfattas relevanta för ännu fler intressenter.

En annan möjlig ansats i vidare forskning vore att kvalitativt studera vilka implikationer som förskollärare uppfattar att lokala beslut har för verksamhetens möjligheter att beakta *barnets*

bästa. Vidare kunde forskning fokusera hur förskollärare beskriver sitt professionella förhållningssätt till barn utifrån beaktande av *barnets bästa* och vilka konsekvenser som förskollärarna uppfattar att deras förhållningssätt har för förskolebarns institutionella välbefinnande.

En annan möjlighet är att, trots etiska och metodologiska utmaningar, söka barns perspektiv på sitt eget bästa i förskolan (Larsson m.fl., 2019; Petersson, 2020). Utifrån barndomssociologins epistemologi vore det relevant (James m.fl., 1998). En metod skulle kunna vara att med etnografiskt inspirerade observationer närma sig barns perspektiv i olika situationer under förskoledagen, exempelvis lek, måltider, påklädning inför utelek och gruppaktiviteter. Frågor att belysa kunde vara: Vad uttrycker barn i dessa situationer? Vilka möjligheter till inflytande och aktörskap ges barn i förskolevardagen? Vad framstår som betydelsefullt för dem? När och hur uttrycker barn att de trivs i förskolan? Sådan forskning skulle kunna bidra till att barns egna perspektiv på *barnets bästa* synliggörs.

Referenslista

- Bae, B. (2010). Realizing children's right to participation in early childhood settings: some critical issues in a Norwegian context. *Early Years* 30(3), 205-218.
- Barnombudsmannen. (u.å.). *Barnrättsresan. För kommuner och regioner. För chefer och förtroendevalda*. barnrättsresan.barnombudsmannen.se/for-kommuner-och-regioner/for-chefer-och-fortroendevalda/
- Barnombudsmannen. (2014). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 7 (2005). Genomförandet av barnets rättigheter under tidig barndom*. Översättning 2012. Revidering 2014. Barnombudsmannen.
- Barnombudsmannen. (2018). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa*. Översättning 2014. Reviderad med anledning av ny svensk översättning 2018. Barnombudsmannen.
- Bartley, K. (2010). FN:s konvention om barnets rättigheter. Om perspektiv och innehåll med relevans för skolan. *Utbildning & Demokrati* 10(2), 25-37.
- Bell, J., & Waters, S. (2018). *Doing Your Research Project. A Guide for First-time Researchers*. 7th edition. London: Open University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the Family as a Context for Human Development: Research Perspectives. *Developmental Psychology* 22(6), 723-742.
- Broström, S., Einarsdóttir, J., & Pramling Samuelsson, I. (2018). The Nordic Perspective on Early Childhood Education and Care. I M. Fleer, & B. van Oers. (Eds.). *International Handbook of Early Childhood Education*, (s. 867-888). Springer.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber AB.
- Chyung, S. Y., Roberts, K., Swanson, I., & Hankinson, A. (2017). Evidence-based survey design: the use of a midpoint on the Likert scale. *Performance Improvement* 56(10), 15-23.
- Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology* 12(3), 297-298.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education*. 7th edition. Routledge.
- Committee on the Rights of the Children. (2005). *General Comment No. 7 (2005). Implementing child rights in early childhood*. (CRC/C/GC/7/Rev.1). United Nations.
- Committee on the Rights of the Children. (2013). *General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art.3, para.1)* (CRC/C/GC/14). United Nations.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. L., & Hansson, W. E. (2003). Advanced Mixed Methods Research Designs. I A. Tashakkori, & C. Teddlie. (Eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* (s. 209-240). SAGE Publications.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 3rd edition. SAGE Publications.
- Dalli, C., Miller, L., & Urban, M. (2012). Early Childhood Grows Up: Towards a Critical Ecology of the Profession. Setting the Scene. I L. Miller, C. Dalli, & M. Urban (Eds.), *Early Childhood Grows Up: Towards a Critical Ecology of the Profession* (s. 3-19). International Perspectives on Early Childhood Education and Development 6. Springer.
- Ejlertsson, G. (2014). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Ekman, Å. (2020a). *Barnets rättigheter. Barnkonventionen i förskolan*. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Ekman, Å. (2020b). Barn är nu – inte framtiden. *Förskoletidningen* (1). forskoletidningen.se/1-2020/barn-ar-nu-inte-framtiden
- Emilsson, A., & Johansson, E. (2018). Values in Nordic Early Childhood Education: Democracy and the Child's Perspective. I M. Fleer, & B. van Oers. (Eds.). *International Handbook of Early Childhood Education*, (s. 929-954). Springer.
- Englundh, E. (2009). *Barnets bästa i främsta rummet – en pedagogisk utmaning? En guide till konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Liber AB.
- Eriksen, E. (2018). Democratic Participation in Early Childhood Education and Care - Serving the Best Interests of the Child. *Tidskrift för nordisk barnehageforskning* 17(19), 1-15.
- Eriksson, A., Beach, D., & Svensson, A-K. (2015). Förskolechefens ansvar och uppdrag ur ett kommunalt förvaltningsperspektiv. *Tidsskrift för nordisk barnehageforskning* 11(9), 1-17.
- Herczog, M. (2012). Rights of the Child and Early Childhood Education and Care in Europe. *European Journal of Education* 47(4), 542-555.
- Harcourt, D., & Häggglund, S. (2013). Turning the UNCRC upside down: a bottom-up perspective on children's rights. *International Journal of Early Years Education* 21(4), 286-299.
- Häggglund, S., Löfdahl Hultman, A., & Thelander, N. (2019). The Preschool as an Arena for Democratic Education: A Framework for Teacher Roles and Child Outcomes. I V. Margrain, & A. Löfdahl Hultman. (Eds.). *Challenging Democracy in Early Childhood Education. Engagement in Changing Global Contexts*. (s. 13-24) (International Perspectives on Early Childhood Education and Development, 28). Springer.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Kay, E., & Tisdall, M. (2015). Children's Rights and Children's Wellbeing: Equivalent Policy Concepts? *Journal of Social Policy* 44(4), 807-823.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, J., Williams, P., & Zetterqvist, A. (2019). The challenge of conducting ethical research in preschool. *Early Child Development and Care*, 1-9.
- Morse, J. M. (2003). Principles of Mixed Methods and Multimethod Research Design. I A. Tashakkori, & C. Teddlie. (Eds.) *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* (s. 189-208). SAGE Publications.
- Moss, P. (2007). Bringing politics into the nursery: early childhood education as a democratic practice. *European Early Childhood Education Research Journal* 15(1), 5-20.
- Nasiopoulou, P. (2020). *The Professional Preschool Teacher under Conditions of Change. Competence and Intentions in Pedagogical Practices* (Doktorsavhandling, Gothenburg Studies in Educational Sciences, 443). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nasiopoulou, P., Williams, P., & Lantz-Andersson, A. (2021). Preschool Teachers' Work with Curriculum Content Areas in Relation to Their Professional Competence and Group Size in Preschool: A Mixed-methods Analysis. *Scandinavian Journal of Educational Research*.
- Petersson, H. (2020). *Barns perspektiv på interaktion med förskollärare i förskolan – en systematisk forskningsöversikt* (Magisteruppsats). Göteborg: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, Göteborgs universitet. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/67195>
- Quennerstedt, A. (2010). Den politiska konstruktionen av barnets rättigheter i utbildning. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 15(2/3), 119-141.
- Quennerstedt, A. (2015). Mänskliga rättigheter som värdefundament, kunskapsobjekt och inflytande: en läroplansanalys. *Utbildning & Demokrati* 24(1), 5-27.

- Quennerstedt, A., Robinson, C., & l'Anson, J. (2018). The UNCRC: The Voice of Global Consensus on Children's Rights? *Nordic Journal of Human Rights* 36(1), 38-54.
- Qvarsell, B. (2001). Juridik och politik i barnpedagogiken – om FN-konventionens dilemman. *Utbildning & Demokrati* 10(2), 51-63.
- Qvarsell, B. (2003). Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8(1-2), 101-113.
- Regeringskansliet. (2019). *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter* (Ds 2019: 23).
- Rosenqvist, A. (2014). *Förskollärares beskrivningar av barngruppstorlekar i förskolan*. (Licentiatuppsats Nationella forskarskolan för ämnesdidaktik i mångfaldens förskola. Förutsättningar och möjligheter för barns språkliga och matematiska utveckling och lärande (FoBaSM), 9). Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Hämtad från <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/37516>
- Rutanen, N., de Souza Amorim, K., Miguel Colus, K., & Piattoeva, N. (2014). What is Best for the Child? Early Childhood Education and Care for Children under 3 Years of Age in Brazil and in Finland. *International Journal of Early Childhood Education* 46, 123-141.
- Schoonenboom, J. (2018). Mixed Methods in Early Childhood Education. I M. Fleer, & B. van Oers. (Eds.). *International Handbook of Early Childhood Education*, (s. 269-293). Springer.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet.
- SFS 2017:725. *Kommunallag*. Finansdepartementet K.
- SFS 2018:1197. *Lag om Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter*. Arbetsmarknadsdepartementet.
- Siraj-Blatchford, I. (2010). Mixed-method designs. I G. Mac Naughton, S. A. Rolfe, & I. Siraj-Blatchford (Eds.), *Doing Early Childhood Research. International Perspectives on Theory and Practice* (s. 193-208). 2nd edition. Open University Press.
- Skolverket. (2015). *Rektorsprogrammet. Måldokument 2015-2021*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2020). *Rektorsprogrammet. Måldokument 2021-2027*. Stockholm: Skolverket.
- Smith, A. B. (2007a). Children's rights and early childhood education. Links to theory and advocacy. *Australian Journal of Early Childhood* 32(3), 1-8.
- Smith, A. B. (2007b). Children and Young People's Participation Rights in Education. *International Journal of Children's Rights* 15, 147-164.
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2017). *Barnkonventionen – svensk lag från 2020. Till dig som är förtroendevald*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2018a). *Prövning av barnets bästa. Ett verktyg för styrning och ledning*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Sveriges Kommuner och Landsting. (2018b). *Barnets rättigheter i budgetprocessen. Förverkliga barnets rättigheter i budget*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J., & Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- UNICEF. (2018). *Vad betyder det att Barnkonventionen blir svensk lag?* Stockholm: UNICEF Sverige. Hämtad från <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/vad-betyder-det-att-barnkonventionen-blir-svensk-lag>
- Urban, M., & Dalli, C. (2012). A Profession Speaking and Thinking for Itself. I L. Miller, C. Dalli, & M. Urban (Eds.) *Early Childhood Grows Up: Towards a Critical Ecology of the Profession* (s. 157-175). *International Perspectives on Early Childhood Education and Development* 6. Springer.

- Vaghri, Z., Krappmann, L., & Doek, J. (2019). From the Indicators of General Comment No.7 to GlobalChild. A Decade of Work to Enhance States Parties' Accountability to Children. *International Journal of Children's Rights*, 27, 821-851.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm. Hämtad från https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf.
- Yoshikawa, H., Weisner, T., Kalil, A., & Way, N. (2013). Mixing Qualitative and Quantitative Research in Developmental Science: Uses and Methodological Choices. *Qualitative Psychology* 1(S), 3-18.
- Zermatten, J. (2010). The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function. *International Journal of Children's Rights* 18, 483-499.

Bilagor

Bilaga 1. Informationsbrev till politiker

Information till politiker med ansvar för förskolefrågor om studien "'Barnets bästa' vid beslut om förskolan"

Mitt namn är Hanna Petersson och jag studerar på masterprogrammet i Barn- och ungdomsvetenskap vid Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Under vårterminen 2021 skriver jag min masteruppsats om hur rektorer och politiker med ansvar för förskolefrågor beaktar begreppet "barnets bästa" vid beslut som rör förskolan. Utgångspunkten är FN:s Barnkonvention, som i artikel 3 fastslår att "Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner [...] ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa." ("FN:s konvention om barnets rättigheter", UNICEF, 2009, s. 14).

Den enkät som du får riktas till alla politiker i [kommunens] förskolenämnd. Jag hoppas att du har möjlighet att ta några minuter för att fylla i den korta enkäten, som främst består av flervalsfrågor. Det vore värdefullt dels för min studie, dels för det bidrag som det skulle utgöra till att stadens medborgare får kännedom om hur deras politiker resonerar om "barnets bästa". Av tekniska skäl skickas enkäten som en bifogad fil i denna e-post. Jag önskar att du fyller i den numrerade enkäten, sparar dokumentet och skickar tillbaka enkäten till mig. Om du inte vill delta i undersökningen, vänligen skicka en e-post till mig där du skriver "nej".

I studien planeras också intervjuer. Om du skulle kunna delta i en kort intervju där du berättar om hur du resonerar om "barnets bästa" i ditt uppdrag som politiker ber jag dig att skriva det i en e-post till mig. Intervjuerna kommer att genomföras via Zoom på tid som passar dig.

Studien följer de etiska reglerna i Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer (<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>). Det innebär bl.a. att samtliga deltagare ska informeras och tillfrågas om deltagande och att allt deltagande är helt frivilligt. Du kan alltså när som helst avbryta ditt deltagande utan att ange skäl för detta.

Den bifogade enkäten är markerad med ett nummer i övre högra hörnet. Det är viktigt att du *sparar enkäten* ifall du skulle vilja dra dig ur studien. I så fall skickar du en e-post till mig, Hanna Petersson, och uppger ditt nummer, så tas enkäten bort. Ingen annan än jag kommer att ha tillgång till kopplingen mellan person och vilken enkät som just du fyllt i. Alla enkäter kommer att behandlas som en helhet, vilket innebär att enskilda personers svar inte identifieras.

Resultatet av studien presenteras i form av en uppsats som kommer att examineras vid Göteborgs universitet. När uppsatsen är examinerad skickar jag gärna den till dig som deltar i undersökningen så att du får möjlighet att ta del av studiens resultat.

Tack på förhand för din medverkan!

Om du har frågor är du varmt välkommen att kontakta mig eller mina handledare.

Vänliga hälsningar

Hanna Petersson

hanna.rs.petersson@gmail.com

070-5844646

Handledare Universitetslektor Jonna Larsson, Göteborgs universitet

Jonna.larsson@ped.gu.se

Handledare Professor Pia Williams, Göteborgs universitet

pia.williams@ped.gu.se

Bilaga 2. Informationsbrev till rektorer

Information till rektorer om studien "'Barnets bästa' vid beslut om förskolan"

Mitt namn är Hanna Petersson och jag studerar på masterprogrammet i Barn- och ungdomsvetenskap vid Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Under vårterminen 2021 skriver jag min masteruppsats om hur rektorer och politiker med ansvar för förskolefrågor beaktar begreppet "barnets bästa" vid beslut som rör förskolan. Utgångspunkten är FN:s Barnkonvention, som i artikel 3 fastslår att "Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner [...] ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa." ("FN:s konvention om barnets rättigheter", UNICEF, 2009, s. 14).

Den enkät som du får riktas till alla rektorer för kommunala förskolor i [kommunen]. Jag hoppas att du har möjlighet att ta några minuter för att fylla i den korta enkäten, som främst består av flervalsfrågor. I studien planeras också intervjuer. Om du skulle kunna tänka dig att delta i en intervju där du berättar mer om hur du resonerar om "barnets bästa" i ditt arbete som rektor ber jag dig att skriva det i slutet av enkäten. Intervjuerna kommer att genomföras via telefon eller Zoom på tid som passar dig.

Studien följer de etiska reglerna i Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer (<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>). Det innebär bl.a. att samtliga deltagare ska informeras och tillfrågas om deltagande och att allt deltagande är helt frivilligt. Du kan alltså när som helst avbryta ditt deltagande utan att ange skäl för detta.

Den bifogade enkäten är markerad med ett nummer i övre högra hörnet. Det är viktigt att du *sparar enkäten* ifall du skulle vilja dra dig ur studien. I så fall skickar du en e-post till mig, Hanna Petersson, och uppger ditt nummer, så tas enkäten bort. Ingen annan än jag kommer att ha tillgång till kopplingen mellan person och vilken enkät som just du fyllt i. Alla enkäter kommer att behandlas som en helhet, vilket innebär att enskilda personers svar inte identifieras. Av tekniska skäl skickas enkäten som en bifogad fil i denna e-post. Jag önskar att du fyller i den nummerade enkäten, sparar dokumentet och skickar tillbaka enkäten till mig. Om du inte vill delta i undersökningen, vänligen skicka en e-post till mig där du skriver "nej".

Resultatet av studien presenteras i form av en uppsats som kommer att examineras vid Göteborgs universitet. När uppsatsen är examinerad skickar jag gärna den till dig som deltar i undersökningen så att du får möjlighet att ta del av studiens resultat.

Tack på förhand för din medverkan!

Om du har frågor är du varmt välkommen att kontakta mig eller mina handledare.

Vänliga hälsningar

Hanna Petersson

hanna.rs.petersson@gmail.com

070-5844646

Handledare universitetslektor Jonna Larsson, Göteborgs universitet

Jonna.larsson@ped.gu.se

Handledare professor Pia Williams, Göteborgs universitet

pia.williams@ped.gu.se

Bilaga 3. Enkätundersökning till rektorer

Markera i vilken grad du instämmer i följande påståenden genom att skriva "ja" i den ruta som stämmer bäst.

	Instämmer helt	Instämmer i hög grad	Instämmer i låg grad	Instämmer inte alls	Ingen uppfattning	
1. Jag känner till vad Barnkonventionen föreskriver i relation till de beslut jag fattar.						
2. Jag är bekant med begreppet "barnets bästa".						
		Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Ingen uppfattning
3. I diskussioner med andra rektorer är "barnets bästa" en formulering som <i>jag</i> använder.						
4. I diskussioner med andra rektorer är "barnets bästa" en formulering som <i>någon annan</i> använder.						
5. I diskussioner med pedagogisk personal på de förskolor som jag ansvarar för är "barnets bästa" en formulering som <i>jag</i> använder.						
6. I diskussioner med pedagogisk personal på de förskolor som jag ansvarar för är "barnets bästa" en formulering som <i>någon i personalen</i> använder.						
	Instämmer helt	Instämmer i hög grad	Instämmer i låg grad	Instämmer inte alls	Ingen uppfattning	
7. Jag uppfattar att jag som rektor och den pedagogiska personalen på de förskolor som jag ansvarar för är överens om vad "barnets bästa" innebär.						
8. När jag fattar beslut om hur den pedagogiska personalen ska fördelas mellan de förskolor som jag ansvarar för tar jag hänsyn till "barnets bästa".						
9. När jag fördelar de tilldelade ekonomiska resurserna till de förskolor som jag ansvarar för tar jag hänsyn till "barnets bästa".						

10. När jag beslutar om på vilken av de förskolor som jag ansvarar för som ett barn ska placeras tar jag hänsyn till "barnets bästa".

11. Vänligen utveckla ditt svar på fråga 10.

	Ja	Nej	Ingen uppfattning
12. I de beslut jag fattar tog jag lika stor hänsyn till Barnkonventionen innan den blev svensk lag som jag gör nu.			

13. Vänligen utveckla ditt svar på fråga 12.

	Ja	Nej	Ingen uppfattning
14. Jag anser att jag som rektor <i>tar</i> hänsyn till "barnets bästa" så mycket som är möjligt i de beslut jag fattar.			
15. Jag anser att jag som rektor <i>skulle kunna ta</i> större hänsyn till "barnets bästa" i de beslut jag fattar.			

16. Vänligen motivera/utveckla ditt svar på fråga 15.

17. Vad innebär "barnets bästa" för dig i arbetet som rektor?

	Ja	Nej	Telefonnummer
18. Skulle du kunna tänka dig att delta i en intervju där du berättar mer om hur du resonerar om "barnets bästa" i ditt arbete som rektor? Om ja, vänligen uppge ett telefonnummer där jag kan nå dig.			

Slutligen några frågor om din bakgrund

19. Sedan när arbetar du som rektor i förskolan? Svara genom att skriva "ja" i den ruta som stämmer bäst.

Sedan 1998 eller tidigare	Sedan 1999-2003	Sedan 2004-2011	Sedan 2012-2018	Sedan 2019 eller senare

20. Har du genomgått någon rektorsutbildning? Svara genom att skriva "ja" i den ruta/de rutor som stämmer bäst. Ange vilket år du avslutade eventuell rektorsutbildning. Om du genomgått annan rektorsutbildning, ange vilken.

	Pågående	Avslutad år	Om du genomgått annan rektorsutbildning, ange vilken
Rektorsprogrammet (Skolverkets utbildning)			-
Annan rektorsutbildning			
Ingen rektorsutbildning			-

21. Har du genomgått någon utbildning eller fortbildning om Barnkonventionen? Svara genom att skriva "ja" i den ruta som stämmer bäst. Om du genomgått någon utbildning, ange vilken utbildning och när den avslutades.

Ja	Nej	Om ja: Vilken utbildning och när

22. Har du egen erfarenhet av att arbeta i barngrupp i förskolan? Svara genom att skriva "ja" i den ruta som stämmer bäst.

Ingen erfarenhet	Mindre än 1 år	1-4 år	5-9 år	10-19 år	Mer än 20 år

Stort tack för din medverkan!

Bilaga 4. Intervjuguide: Intervjufrågor till politiker

Introduktion

Inlednings-/bakgrundsfrågor

- Hur kommer det sig att du intresserar dig för just förskolefrågor i politiken?
- Hur länge har du varit förskolepolitiker?
- (Har du tidigare varit förskolepolitiker för ett parti i majoritet, d v s som satt de politiska och ekonomiska ramarna i [...]?)
- Om du företräder ett oppositionsparti: hur skulle ditt parti vilja utforma förskolenämndens politiska och ekonomiska ramar istället? Vad innebär "barnets bästa" för ditt parti? Vad innebär "barnets bästa" för ditt parti när ni utformar er förskolepolitik?

"Barnets bästa"

- Vad innebär "barnets bästa" för dig som politiker i förskolenämnden?
 - Vad utgår du ifrån i dina resonemang? Barnkonventionen, allmän debatt, egna erfarenheter...?
- Kan du ge något exempel på när du utgått från "barnets bästa" i politiken?
- Hur resonerar du om "**barnets** bästa" jämfört med "**barns** bästa", d v s om individen jämfört med gruppen?
 - Hur visar det sig i diskussioner? Hur visar det sig i beslut?

Hur politiker agerar

- Hur visar sig dina partipolitiska ståndpunkter om "barnets bästa" när ni **diskuterar** i förskolenämnden?
 - Kan du ge något exempel?
 - Används begreppet "barnets bästa"? Eller framkommer det mer indirekt?
 - (Som politiker i opposition / som politiker i majoritet)
- Hur visar sig dina partipolitiska ståndpunkter om "barnets bästa" när du **röstar** vid beslut i förskolenämnden?
 - Kan du ge något exempel?
 - (Som politiker i opposition / som politiker i majoritet)
- Skulle du som politiker i förskolenämnden **vilja** ta större hänsyn till "barnets bästa" när du röstar? På vilka sätt?
- Tycker du att ni politiker i förskolenämnden i stort **skulle kunna** ta större hänsyn till "barnets bästa"? På vilka sätt?

Avslutande frågor

- Vill du lyfta något annat om "barnets bästa"?
- Stort tack för att du tog dig tid!